

B 9764.

Spetsiaalne fond

ENSV
Riigikogu
Rahvastukogu**EESTI POLITSEI** 505

Ilmub 6 korda aastas, iga kahe kuu tagant.
Toimetuse ja talituse asukoht Toompea lossis, tuba 34.
Telefon 432-47.

Aadress kirjade jaoks: Tallinn, postkast 338.
Jooksev arve Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 543. III

Nr. 1 (461)

2. jaanuaril 1934. a.

XIII aasta

Tellimise hind:	Kuulutuste hinnad:				
	1/1 lhk.		Kaantel		
Aastas	Kr. 4.50	1/2 "	Kr. 20.—	1/1 lhk.	Kr. 45.—
Poolaastas	" 2.25	1/4 "	" 10.—	1/2 "	" 22.50
Üksiknumber	" —.75	1/8 "	" 5.—	1/4 "	" 11.25
		1/16 "	" 2.50	1/8 "	" 5.625

Dekreet uue Põhiseaduse järgi.

J. Klesment

Uue Põhiseaduse § 60 p. 12 järgi „Riigivanem . . . edasilükkamatu riikliku vajaduse korral kuulutab seaduse-eelnõud välja dekreedina, millel on seaduse jõud. Dekreet ei või muuta rahvahääletamise, rahvaalgatamise, Riigikogu valimise ega Riigivanema valimise seadust. Dekreet on maksev kuni selle äramuutmiseni Riigivanema või Riigikogu poolt.“

1. Dekreet ¹⁾ on administratiivvõimu poolt antud üldakt. Ta peab sisaldama abstraktseid üldnorme, s. o. selliseid norme, mis loovad õigusi ja kohustusi impersonaalselt, mainimata isikuid või kollektiive, kelle kohta nad käivad. Dekreedid on oma jõu poolest võrdsed seadustele, nagu see järgneb ka Põhiseaduse sõnastusest: „kuulutab seaduse-eelnõud välja dekreedina, millel on seaduse jõud.“ See tähendab, dekreedid kui üldnormide aktid konkureerivad seadustega sisuliselt ja kui seadusejõulised aktid ka oma maksuvuse poolest.

2. Normaalseks seaduseandjaks on Põhiseaduse § 52 järgi Riigikogu, Riigivanem võib seadusi asendavaid akte — dekreete — anda ainult „edasilükkamatu riikliku vajaduse korral.“ Seega tuleb meie Põhiseaduses ettenähtud dekreete lugeda n.n. „hädadekreetide“ liiki. Mida aga pidada „hädaliseks“ ja mida mitte, oleneb Riigivanema (ja Vabariigi Valitsuse) arusaamisest, tihti faktilisest olukorrast. Põhiseaduse teostamiseks antavate eriseadustega on võimatu nii juriidilisest kui faktilisest lähtekohast selle kohta anda lähemat määritelu, liiatigi loendust. Riigivanem ühes Vabariigi Valitsusega on selleks organiks, kes otsustab, kas küsimuse lahendamise vajadus on niivõrd kiire ja hädaline, et selleks vaja anda dekreet.

¹⁾ A.-T. Kliimann, Administratiivakti teooria, Tartu, 1932, lhk. 166 j.j.

Mõningad vaidlused on tekkinud selle üle, kas peavad Riigivanema poolt väljakuulutatavad dekreedid kandma Peaministri või vastava ministri kaasallkirja.²⁾ Kuna Põhiseaduse § 61 järgi kõik Riigivanema otsused, et olla maksvad, peavad kandma Peaministri või vastava ministri kaasallkirja, arvatud välja samas paragrahvis tehtavad erandid, dekreedid aga erandite hulka ei kuulu, on vastuvaidlematu, et dekreedid peavad kandma kaasallkirja.³⁾

3. „Riigivanem . . . kuulutab seaduse-eelnõud välja dekreedina.“ Seaduse-eelnõu⁴⁾ on selle asutise või organi poolt seaduseandlikule asutisele esitatud seaduse-kava, millisel asutisel või organil on seaduse algatamise õigus. Seaduse algatamine on osa seaduseandlusest ning see õigus (n. n. initsiatiivi-õigus) on Põhiseaduses ettenähtud riigivõimu organeil. Meie Põhiseaduse järgi on seaduse algatamise õigus Riigivanemal (§ 60 p. 11), samuti on see õigus ka Riigikogul kui seaduseandlikul asutisel endal (§ 52 — „Riigikogu annab välja seadusi. . .“), ning Riigikogu kodukord korraldab, millised Riigikogu organid ja missuguses korras võivad algatada seadusi. Maksva kodukorra alusel on see õigus Riigikogu juhatusel ja rühmadel kui ka üksikuil Riigikogu liikmeil. Sarnaselt võib see olla korraldatud ka uue Põhiseaduse alusel.

Selleks õigustatud organi poolt esitatud seaduse-eelnõu on Riigikogu kohustatud arutama. Sellest järgneb, et seaduse-eelnõu ainult siis on olemas, kui see saadud Riigikogus, sest ainult siis Riigikogul tekib faktiline võimalus seda hakata arutama.

Nõnda siis Riigivanem võib dekreedina kuulutada välja Riigikogule esitatud ja Riigikogus saadud seaduse-eelnõu, kusjuures ei ole tähtis, kas eelnõu on esitatud Riigivanema enda poolt või teiste selleks õigustatud organite või isikute poolt.⁵⁾ Samuti võib Riigivanem seaduse-eelnõu kuulutada välja dekreedina igal ajal enne selle seaduseks saamist, s. o. ta võib selle kuulutada välja dekreedina kohe pärast esitamist, võib seda teha ka tema Riigikogus arutamise ajal.

Seaduse-eelnõud, mis pandud maksma dekreedina, arutab Riigikogu harilikus korras, s. o. teda võidakse võtta arutusele, võidakse seisma panna, võidakse selles teha muudatusi j.n.e. Kui eelnõu on võetud vastu Riigikogu poolt, kuulub see, et saada seaduseks, harilikus korras väljakuulutamisele, vaatamata sellele, kas see on võetud vastu muudatustega või muudatusteta.

4. Riigivanem võib panna dekreedina maksma ainult seaduse-

²⁾ Vt. D. Grimm, Eesti Vabariigi Põhiseaduse uue muutmise seaduse eelnõu, Õigus nr. 7 — 1933, lhk. 318.

³⁾ Samale seisukohale on asunud ka Kohtu- ja Siseministeerium kui ka selleks loodud erikomisjon täies koosseisus. Vt. ka Karlson, Arvustavaid märkmeid, Õigus nr. 8 — 1933, lhk. 360 j. t.

⁴⁾ Vt. Kliimann, Adm.-akti teooria, lhk. 72 j. j.; Petrazycki, Teoria prava i gosudarstva, 1909. a., lhk. 530 j. j.; Kliimann, Üleminekuaja konstitutsionaalseid akte, Tartu, 1933, lhk. 20 j. j.

⁵⁾ Sellele seisukohale asus ka Kohtu- ja Siseministeeriumi juurde loodud komisjon Valitsemise korraldamise seaduse väljatöötamisel.

eelnõud⁶⁾, s. t. anda seadusi asendavaid akte. Igasuguseid muid akte, mis Põhiseadus näeb ette, ei saa dekreedina maksta panna.

Siin olgu kõigepealt mainitud riigi eelarve. Riigi eelarve suhtes on avaldatud arvamusi, et see kuulub seaduste liiki ning seepärast ei ole takistusi selle maksmapanekuks dekreedina.⁷⁾ Seda seisukohta ei saa õigeks pidada Põhiseaduse üldise struktuuri kohaselt. Kõigepealt ei ole riigi eelarve abstraktset ainestikku käsitlev akt, vaid ta käsitleb konkreetset ainestikku, ja kui selline ei saa ta olla ka seaduse ainestikuks, vaid parlamendi üksikakti ainestikuks.⁸⁾ Põhiseaduse § 52 jagab Riigikogu funktsioonid järgmiselt: „Riigikogu annab välja seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve, otsustab laenude tegemise ja muid asju põhiseaduse alusel.“ Sellega on Põhiseadus expressis verbis eraldanud riigi eelarve seaduste hulgast ja määranud kindlaks Riigikogu erifunktsiooni määrata riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve.⁹⁾ Põhiseaduse § 52 kohaselt ei kuulu seaduste hulka ega saa dekreedina maksta panna laenude tegemist korraldavaid akte.

Kuna riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve on Riigikogu ainuõigus ning ilma temata ei saa teha mingisuguseid väljaminekuid, ei saa Riigivanem dekreedina maksta panna ka mingisuguseid seaduse-eelnõusid, mis käsitlevad krediitide määramisi (näit. ei oleks võimalik maksta panna dekreedina eelnõu, mis määraks krediite sõjalaevade ostmiseks).

Edasi ei saa dekreedina maksta panna välisriikidega sõlmitavaid lepinguid, kuna Põhis. § 60 p. 5 kirjutab ette, et need tuleb esitada kinnitamiseks Riigikogule.

Samuti ei kuulu dekreedina väljakuulutamisele Riigikogu kodukord, kuna Põhis. § 44 järgi kodukord kuulutatakse välja seadusena. Kõigis muis küsimusis ei kuulu kodukord seaduste liiki ja on ainult Riigikogu sisemist tööd ja asjaajamist korraldav akt.¹⁰⁾

Samuti kui Riigikogu kodukorda ei saa Riigivanem dekreediga maksta panna ega muuta Põhis. § 55 alusel antud seadust Riigikogu poolt riigiasutiste ja ettevõtete majandusliku tegevuse ja riigi eelarve täitmise kontrolli teostamise kohta. Selle kontrolli teostamine on Põhiseaduse täpse eeskirja kohaselt antud Riigikogu võimkonda, kuidas tema seda lähemalt korraldab, on Riigikogu asi ja valitsev võim ei saa anda talle eeskirju. Siinjuures ei tule aga

⁶⁾ Vt. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19.

⁷⁾ A. Anderkopp, Õigusteadl. päeva protokollid 1933, lhk. 24 j. j.; R. Rägo, Tartu õigusteadl. koosolekul 1933. a., osalt D. Grimm, Eesti Vabariigi Põhiseaduse uus muutmise seadus, Õigus nr. 7 — 1933, lhk. 319 j. j.

⁸⁾ Vt. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19.

⁹⁾ Vt. Õigusteadlaste päeva protokollid 1933 — P. Telg, lhk. 29, J. Klesment, lhk. 35; F. Karlson, Arvustavaid märkmeid, Õigus nr. 8 — 1933, lhk. 360 j. j. Sama seisukohta on põhjendanud Kohtu- ja Siseministeriumi vastavas komisjonis ja mujal ka A. Palvadre, A.-T. Kliimann, J. Kaiv, minister J. Müller, E. Maddison j. t.

¹⁰⁾ Vt. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19 ja 20. Samal seisukohal asuvad ka J. Kaiv ja A. Palvadre; vastupidiseid arvamusi on avaldanud E. Maddison.

Mõningad vaidlused on tekkinud selle üle, kas peavad Riigivanema poolt väljakuulutatavad dekreedid kandma Peaministri või vastava ministri kaasallkirja.²⁾ Kuna Põhiseaduse § 61 järgi kõik Riigivanema otsused, et olla maksvad, peavad kandma Peaministri või vastava ministri kaasallkirja, arvatud välja samas paragrahvis tehtavad erandid, dekreedid aga erandite hulka ei kuulu, on vastuvaidlematu, et dekreedid peavad kandma kaasallkirja.³⁾

3. „Riigivanem . . . kuulutab seaduse-eelnõud välja dekreedina.“ Seaduse-eelnõu⁴⁾ on selle asutise või organi poolt seaduseandlikule asutisele esitatud seaduse-kava, millisel asutisel või organil on seaduse algatamise õigus. Seaduse algatamine on osa seaduseandlusest ning see õigus (n. n. initsiatiivi-õigus) on Põhiseaduses ettenähtud riigivõimu organeil. Meie Põhiseaduse järgi on seaduse algatamise õigus Riigivanemal (§ 60 p. 11), samuti on see õigus ka Riigikogul kui seaduseandlikul asutisel endal (§ 52 — „Riigikogu annab välja seadusi. . .“), ning Riigikogu kodukord korraldab, millised Riigikogu organid ja missuguses korras võivad algatada seadusi. Maksva kodukorra alusel on see õigus Riigikogu juhatusel ja rühmadel kui ka üksikuil Riigikogu liikmeil. Sarnaselt võib see olla korraldatud ka uue Põhiseaduse alusel.

Selleks õigustatud organi poolt esitatud seaduse-eelnõu on Riigikogu kohustatud arutama. Sellest järgneb, et seaduse-eelnõu ainult siis on olemas, kui see saadud Riigikogus, sest ainult siis Riigikogul tekib faktiline võimalus seda hakata arutama.

Nõnda siis Riigivanem võib dekreedina kuulutada välja Riigikogule esitatud ja Riigikogus saadud seaduse-eelnõu, kusjuures ei ole tähtis, kas eelnõu on esitatud Riigivanema enda poolt või teiste selleks õigustatud organite või isikute poolt.⁵⁾ Samuti võib Riigivanem seaduse-eelnõu kuulutada välja dekreedina igal ajal enne selle seaduseks saamist, s. o. ta võib selle kuulutada välja dekreedina kohe pärast esitamist, võib seda teha ka tema Riigikogus arutamise ajal.

Seaduse-eelnõud, mis pandud maksma dekreedina, arutab Riigikogu harilikus korras, s. o. teda võidakse võtta arutusele, võidakse seisma panna, võidakse selles teha muudatusi j.n.e. Kui eelnõu on võetud vastu Riigikogu poolt, kuulub see, et saada seaduseks, harilikus korras väljakuulutamisele, vaatamata sellele, kas see on võetud vastu muudatustega või muudatusteta.

4. Riigivanem võib panna dekreedina maksma ainult seaduse-

2) Vt. D. Grimm, Eesti Vabariigi Põhiseaduse uue muutmise seaduse eelnõu, Õigus nr. 7 — 1933, lhk. 318.

3) Samale seisukohale on asunud ka Kohtu- ja Siseministeerium kui ka selleks loodud erikomisjon täies koosseisus. Vt. ka Karlson, Arvustavaid märkmeid, Õigus nr. 8 — 1933, lhk. 360 j. t.

4) Vt. Kliimann, Adm.-akti teooria, lhk. 72 j. j.; Petrazycki, Teoria prava i gosudarstva, 1909. a., lhk. 530 j. j.; Kliimann, Üleminekuaja konstitutsionaalseid akte, Tartu, 1933, lhk. 20 j. j.

5) Sellele seisukohale asus ka Kohtu- ja Siseministeeriumi juurde loodud komisjon Valitsemise korraldamise seaduse väljatöötamisel.

eelnõud⁶⁾), s. t. anda seadusi asendavaid akte. Igasuguseid muid akte, mis Põhiseadus näeb ette, ei saa dekreedina maksma panna.

Siin olgu kõigepealt mainitud riigi eelarve. Riigi eelarve suhtes on avaldatud arvamusi, et see kuulub seaduste liiki ning seepärast ei ole takistusi selle makspanekuks dekreedina.⁷⁾ Seda seisukohta ei saa õigeks pidada Põhiseaduse üldise struktuuri kohaselt. Kõigepealt ei ole riigi eelarve abstraktset ainestikku käsitlev akt, vaid ta käsitleb konkreetset ainestikku, ja kui selline ei saa ta olla ka seaduse ainestikuks, vaid parlamendi üksikakti ainestikuks.⁸⁾ Põhiseaduse § 52 jagab Riigikogu funktsioonid järgmiselt: „Riigikogu annab välja seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve, otsustab laenude tegemise ja muid asju põhiseaduse alusel.“ Sellega on Põhiseadus expressis verbis eraldanud riigi eelarve seaduste hulgast ja määranud kindlaks Riigikogu erifunktsiooni määrata riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve.⁹⁾ Põhiseaduse § 52 kohaselt ei kuulu seaduste hulka ega saa dekreedina maksma panna laenude tegemist korraldavaid akte.

Kuna riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve on Riigikogu ainuõigus ning ilma temata ei saa teha mingisuguseid väljaminekuid, ei saa Riigivanem dekreedina maksma panna ka mingisuguseid seaduse-eelnõusid, mis käsitlevad krediitide määramisi (näit. ei oleks võimalik maksma panna dekreedina eelnõu, mis määraks krediite sõjalaevade ostmiseks).

Edasi ei saa dekreedina maksma panna välisriikidega sõlmitavaid lepinguid, kuna Põhis. § 60 p. 5 kirjutab ette, et need tuleb esitada kinnitamiseks Riigikogule.

Samuti ei kuulu dekreedina väljakuulutamisele Riigikogu kodukord, kuna Põhis. § 44 järgi kodukord kuulutatakse välja seadusena. Kõigis muis küsimusis ei kuulu kodukord seaduste liiki ja on ainult Riigikogu sisemist tööd ja asjaajamist korraldav akt.¹⁰⁾

Samuti kui Riigikogu kodukorda ei saa Riigivanem dekreediga maksma panna ega muuta Põhis. § 55 alusel antud seadust Riigikogu poolt riigiasutiste ja ettevõtete majandusliku tegevuse ja riigi eelarve täitmise kontrolli teostamise kohta. Selle kontrolli teostamine on Põhiseaduse täpse eeskirja kohaselt antud Riigikogu võimkonda, kuidas tema seda lähemalt korraldab, on Riigikogu asi ja valitsev võim ei saa anda talle eeskirju. Siinjuures ei tule aga

⁶⁾ Vt. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19.

⁷⁾ A. Anderkopp, Õigusteadl. päeva protokollid 1933, lhk. 24 j. j.; R. Rägo, Tartu õigusteadl. koosolekul 1933. a., osalt D. Grimm, Eesti Vabariigi Põhiseaduse uus muutmise seadus, Õigus nr. 7 — 1933, lhk. 319 j. j.

⁸⁾ Vt. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19.

⁹⁾ Vt. Õigusteadlaste päeva protokollid 1933 — P. Telg, lhk. 29, J. Klement, lhk. 35; F. Karlson, Arvustavaid märkmeid, Õigus nr. 8 — 1933, lhk. 360 j. j. Sama seisukohta on põhjendanud Kohtu- ja Siseministeeriumi vastavas komisjonis ja mujal ka A. Palvadre, A.-T. Kliimann, J. Kaiv, minister J. Müller, E. Maddison j. t.

¹⁰⁾ Vt. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19 ja 20. Samal seisukohal asuvad ka J. Kõiv ja A. Palvadre; vastupidiseid arvamusi on avaldanud E. Maddison.

arvata, et kontrolli teostamine on Riigikogu ainuõigus, vaid Põhis. § 60 p. 2 kohaselt Riigivanem üldiselt „valvab riigivõimu teostamise üle seadusega määratud korras,“ järelikult ka majandusliku tegevuse üle ning võidakse seadusega (ka dekreediga) luua vastav asutis Riigivanema juurde, kuid ei saa piirata Riigikogu põhiseaduslikku õigust teostada kontrolli.

Lõpuks olgu tähendatud, et dekreedina ei saa maksmata panna seadusi ja määrusi, kuna viimased on alati subordineeritud seadustele, dekreet oma jõu poolest on võrdne seadustele.¹¹⁾

5. Eelpooltähendatud üldreeglist kõrvaldab Põhiseadus dekreedina maksmapaneku võimalusest veel rahvahääletamise, rahvalgatamise, Riigikogu valimise ja Riigivanema valimise seaduse (§ 60 p. 12).

Nende seaduste kohta tuleb tähendada, et Põhiseadus dekreedina maksmapaneku võimalusest ei kõrvalda ainult vastava pealkirjalisi seadusi, vaid kõik seadused, mis käsitlevad vastavat ainet. Nii, näiteks, eeldab valimiste korraldamine valimiseelse kihutustöö ja koosolekute vabadust, erilisi kriminaalsanktsioone, kaitset, et kodanik võiks ja saaks oma tahet vabalt valimistel väljendada j.n.e. Vastavad eeskirjad võivad leiduda mitmes seaduses ning niivõrd kui need käsitlevad valimistega seoses olevat ainet, ei kuulu nad muutmisele dekreediga.¹²⁾

6. Põhiseaduse § 60 p. 12 ütleb dekreeidi ajalise maksvuse kohta: „Dekreet on maksev kuni selle äramuutmiseni Riigivanema või Riigikogu poolt.“ Dekreeidi muutmise küsimuses tuleb teha vahet dekreeidi osalise muutmise (maksvate paragrahvide asendamine uute eeskirjadega) ja dekreeidi äramuutmise (tühistamise) vahel.

Mis puutub dekreeidi osalisse muutmisse, õigem tema üksikute eeskirjade asendamisse uutega, siis võib see sündida Riigikogu või Riigivanema poolt harilikus korras. Sarnasel juhul on tegemist uute õigusnormide loomisega, mis võib sündida ainult seaduseandlikul (resp. dekreeidi andmise) teel. Riigivanem võib seda teha dekreediga, olles esitanud niisama kui uue dekreeidi andmise juures Riigikogule vastava eelnõu või pannes dekreedina maksmata Riigikogule esitatud muutmise seaduse-eelnõu. Samuti võib seda teha seaduseandlikus korras Riigikogu, ning vastav seadus läheb väljakuulutamiseks Põhis. § 53 korras Riigivanemale, kel õigus tarvitada n. n. veto-õigust.

Hoopis teissugune on seisukord kogu dekreeidi või selle üksikute osade lõplikul äramuutmisel (tühistamisel).

Üldiselt omab dekreet seadusega ühesuguse jõu nii materiaalses kui formaalses mõttes, millest peaks järeldama, et dekreeidi muutmise peab sündima seadusega samuti kui seaduse muutmise,

¹¹⁾ Vt. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19.

¹²⁾ Seda seisukohta kaitsevad Riigikogu üldkomisjonis ka T. Kalbus, R. Eliaser, E. Maddison ja A. Rei. Vastupidiseid arvamusi avaldasid M. Pung ja M. Mihkelson.

s. t. tuleb teha läbi kõik vajalikud faasid seaduseandmiseks: algatamine, arutamine, sanktsioon ja väljakuulutamise. Dekreedi äramuutmise seadus tuleks algatada seaduslikus korras (kas Riigivanema või Riigikogu liikmete poolt), teda tuleks Riigikogus arutada ja vastu võtta samas korras kui iga teist seadust, ta kuuluks Riigivanema veto alla ja kuuluks Riigivanema poolt väljakuulutamisele.¹³⁾

Peab ütlema, et Põhis. § 60 p. 12 on siin expressis verbis loonud teise korra, öeldes „Dekret on maksev kuni selle äramuutmiseni Riigivanema või Riigikogu poolt“. Riigivanem võib dekreeidi muuta mitte dekreeidi andmise korras, vaid oma hariliku otsusega (ta ei ole siin seotud „edasilükkamatu riikliku vajadusega“, samuti seaduse-eelnõu koostamisega, mida ta peab esitama Riigikogule, ning ta ei ole kohustatud isegi esitatud seaduse-eelnõu Riigikogust tagasi võtma, vaid selle arutamine võib Riigikogus jätkuda sõltumatult dekreeidi saatusest).

Mis puutub dekreeidi muutmisse Riigikogu poolt, siis tuleb siin pidada silmas järgmist.

Kuigi Põhis. § 52 on jäänud maksma endises redaktsioonis („Riigikogu annab välja seadusi...“), ei ole muudetud Põhiseaduse järgi Riigikogu seaduseandluse alusel enam ainuvõimne (nagu ta oli seda endise Põhiseaduse alusel), vaid Põhis. § 53 endises redaktsioonis („Riigikogu poolt vastuvõetud seadused kuulutab välja Riigikogu juhatus“) on asendatud uuega; „Riigikogu poolt . . . vastuvõetud seadused esitab Riigikogu juhatus Riigivanemale väljakuulutamiseks“ ning § 54 ütleb: „ükski seadus ei hakka maksma välja kuulutamiset“. Edasi Põhis. § 53 teise ja kolmanda lõike alusel omab Riigivanem keelu (veto) õiguse Riigikogu poolt vastuvõetud seaduste kohta. Sellega seaduseandluse alal tegutseb kaks võimu, kaks rahvaesindajat, kes on Põhis. mõiste kohaselt üheväärsed ja üksteist kontrollivad.

Kui nüüd oletada, et dekreeidi muutmine peab sündima seaduseandlikus korras, siis ei saaks pidada loogiliseks Põhiseaduse täpset väljendust „... selle äramuutmiseni Riigikogu poolt,“ kuna Riigikogu ükski ei saa anda mingit seadust ega seadusega midagi muuta.

Sellest kõigest tuleb järeldada, et Põhiseadus dekreeidi äramuutmise küsimuses on teinud expressis verbis väljendatud erandi dekreetide suhtes üldiselt maksvast vaatekohast nende formaalse ühetaolisuse suhtes harilikkude seadustega ja annud nende äramuutmise otsustada Riigikogule iseseisvalt, viies selle § 54 väljendatud eeskirja gruppi „Riigikogu . . . otsustab . . . muid asju põhiseaduse alusel.“

See vaatekoht on täiesti kooskõlas Põhis. üldise mõistega, kuna nii Riigivanem kui Riigikogu on rahvaesindajad (§§ 57 ja 35) ja neile on antud kontrolli võimalus üksteise üle. Kui aga Riigi-

¹³⁾ Seda seisukohta on Kohtu- ja Siseministeeriumi vastavas komisjonis kaitsenud J. Kaiv, eriti prof. K. Saarmann, osalt ka dir. J. Reinhold. Sel seisukohal on ka D. Grimm, „Õigus“ nr. 7 — 1933.

vanemal oleks võimalus ilma Riigikogu koostöota dekreediga muuta kõik seadused ja anda uued eeskirjad, Riigikogu aga iseseisvalt üldse ei saaks muuta dekreete, vaid ainult Riigivanema nõusolekul, siis ei saaks enam olla kõnet võrdseist rahvaesindajaist. Seesuguseks tõlgendamiseks ei anna põhjust Põhiseadus oma üldise mõiste kohaselt.

Põhis. mõiste kohaselt kaotab dekreet oma jõu vastava Riigikogu otsuse väljakuulutamiselega Riigikogu juhatuse poolt, kusjuures dekreediga muudetud seadused astuvad jõusse. Lähemalt tuleb küsimus korraldada eriseadusega.¹⁴⁾

Kolmas juhul: Riigikogu võtab vastu (kas muutmatult või muudetud kujul) dekreedina maksmapandud seaduse-elnõu. Sarnasel juhul läheb vastuvõetud seadus Riigivanemale väljakuulutamiseks. Siin võib praktiliselt dekreeði edaspidise saatuse kohta olla mitu võimalust: 1) seaduses endas võidakse öelda, et dekreet kaotab jõu (see ei oleks küll teoreetiliselt järjekindel, kuna dekreeði tühistamiseks ei ole vaja seaduseandlikku akti, kuid ta võib praktiliselt siiski osutada otstarbekohaseks); 2) seaduse vastuvõtmisega ühel ajal võib Riigikogu teha otsuse dekreeði tühistamise kohta (sidudes otsuse maksamahakkamise vajaduse korral seaduse maksamahakkamise tähtajaga); 3) Riigivanem ühes seaduse väljakuulutamise otsusega teeb otsuse dekreeði äramuutmiseks.¹⁵⁾

Lähemalt vajab seletust eelpooltoodud arvamusi, et dekreeði äramuutmise (tühistamise) korral astuvad jõusse dekreediga muudetud seadused, vastandina üldtunnustatud põhimõttele, mille järgi kord kaotatud seadus ei astu kunagi jõusse muidu, kui see seaduseandja poolt expressis verbis leiab väljendust. Artikli autori arvates see seisukoht tekib ülaltoodud kaalutluste alusel sellest erilisest seisukorrast, millesse on asetatud dekreedid Põhiseadusega nende äramuutmise suhtes. Dekreedid võivad olla 1) uusi eeskirju loovad aktid; 2) maksvaid seadusi osaliselt muutvad ja täiendavad aktid; 3) maksvaid seadusi tühistavad aktid. Riigikogul on õigus kontrollida Riigivanema dekreete ja neid tühistada. See õigus muutuks illusoorseks vähemalt osaliselt, kui dekreediga tühistatud seadus ikkagi jääks tühistatuks. Näit., Riigivanem annab dekreeði Vähemusrahvuste kulturomavalitsuse seaduse tühistamise kohta, mis ei ole Riigikogule vastuvõetav, ja ta soovib tühistada dekreeði oma otsusega. Mis mõte aga oleks sel otsusel, kui Vähemusrahvuste kulturomavalitsuse seadus ikkagi uuesti jõusse ei astuks.

¹⁴⁾ Viimane vaatekoht on leidnud Kohtu- ja Siseministeriumi vastavas komisjonis kaitsmist ka E. Maddisoni, K. Terrase ja A. Kliimanni poolt ning sellega on ühinenud minister J. Müller. See seisukoht leiab väljenduse ka Kohtu- ja Siseministeriumis valmivas sellekohases eriseaduses. A. Palvadre arvates peaks dekreeði äramuutmine sündima seadusega, kuid selle seaduse kohta ei oleks Riigivanemal ekseptsionaalselt veto-õigust. — Vt. ka A. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 20.

¹⁵⁾ E. Maddison avaldas arvamist, et vastava seaduse-elnõu seaduseks saamisega dekreet iseendast kaotab maksvuse. See seisukoht ei ole aga leidnud üldist poolehoidu.

Perekonnanimede eestistamise tehniline külg.

Oskar Angelus

Perekonnanime muutmine võib sündida kahel teel: esiteks, seadustamise, adopteerimise, abiellumise või abielu maksvusetuks, resp. lahutatuks tunnustamise teel ja, teiseks, isiku vabal tahtel. Kõneledes perekonnanimede eestistamisest, võib kõne alla tulla muidugi ainult viimane perekonnanime muutmise viis ja ainult selle kohta toon lühikese ülevaate.

Olgu siin tähelepanu juhitud sellele, et nimesid (eesnimesid) meil praegu üldse ei saa muuta, kuigi kodanikel peaks olema nime-de muutmise võimalus, seda enam, et kirikuraamatuis leiduvad ni-med pahatihti ei vasta nendele nimedele, mida vanemad tahtsid anda oma lastele; transkriptsiooni andis tolleaegne vaimulik ja ki-rikuraamatud peeti ev.-luteriusu kogudustes saksa keeles. Apost-liku-õigeusulistel juures on asi veel keerulisem: kõik kirikuraama-tud peeti vene keeles, mistõttu vanemate poolt lastele pandud ni-mede transkriptsioon sageli võttis täiesti võõra kuju (sedasama juhtus ka perekonnanimedega, sest mõningaid perekonnanimesid ei saa parima tahtmise juures hästi vene keeles kirjutada, näiteks Jõeäär). Edasi ei kantud apostliku-õigeusu kirikuraamatutesse sa-geli vanemate poolt soovitud nime, vaid kanti selle pühaku nimi, mis arvati vastavaks vanema poolt avaldatud soovile; nii sai, näi-teks, Hennust Ефимъ või Евфимій, resp. Геннадій, Jaanist, Johanne-sest ja Juhanist — Иоаннъ, Иоанникій või Иванъ, Hendrikust ja Hind-rekust — Θεοδωρъ, Karlist — Карлъ, Oskarist — Осипъ, Ivarist — Игорьъ jne.

On selge, et nende asjaolude tõttu peab leiduma teid ja või-malusi ka nimede parandamiseks. Nimede muutmine võiks sündida samadel alustel ja samas korras nagu perekonnanimede muut-minegi.

Muu seas on Kohtu- ja Siseministeriumi poolt töötatud välja uus Nimekorralduse seadus, mis lahendab seda küsimust ja ühtlasi ka perekonnanimede võtmise ja nende muutmise küsimust. Kuna Riigikogu, Vabariigi Valitsus ja ministerium on praegu koormatud seaduste väljatöötamise, esitamise ja arutamise ja vastuvõtmisega, mis on ühenduses uue Põhiseaduse vastuvõtmisega, siis arvatavasti lähemal ajal mainitud eelnõust ei saa veel seadust, kuigi, minu aru-saamise järgi, tema käesoleva aasta jooksul leiab ühel või teisel ku-lju vastuvõtmist.

Perekonnanimede muutmine vabal tahtel toimub Perekonna-nimede muutmise seaduse (R. T. 57 — 1930) põhjal, mis astus en-dise Perekonnanime muutmise seaduse (R. T. 2/3 — 1920) asemele ja millega perekonnanimede muutmise asjade otsustamine anti Riigikohtu võimkonnast Kohtu- ja Siseministri võimkonda motiivil, et „Perekonnanimede muutmise asjade iseloom ei nõua, et neid lahen-

daks kõrgem kohus. Need asjad tuleks anda vastavatele administratiivasutustele lahendamiseks, jättes Riigikohtu administratiiv-osakonnale ainult kaebuste lahendamise administratiivkohtu korras.“

Arutades perekonnanime muutmise, eriti eestistamise tehnilist külge, tuleb peatuda kahe peaküsimuse juures: mis peab tegema sooviavaldaja oma perekonnanime muutmiseks ja kuidas sünnib perekonnanime muutmine ise.

Esimese küsimuse selgitamisel vaatleme lähemalt kolme küsimust: 1) kes võib paluda perekonnanime muutmist, 2) mis peab sisaldama vastav avaldus ja 3) missugused lisad tuleb ühes avaldusega esitada perekonnanime muutmiseks.

1. Perekonnanime muutmist võib paluda üksnes Eesti Vabariigi kodanik (Perekonnanim. muutm. s. § 1). Mõnel korral pöörduvad ka kodakondsuseta isikud Kohtu- ja Siseministeeriumi poole palvega nende perekonnanime muuta. Riigikohus on seletanud, et kodakondsuseta isikud, kellele on politseivalitsuse poolt antud n. nim. Nanseni passid (certificat d'identité), tuleb lugeda välismaalasteks (R. ots. 27. sept./14. okt. 1927. Nr. 35). Öeldust järgneb, et ei saa rahuldada n. nim. Nanseni passide omanike perekonnanime muutmise palveid, sama vähe nagu saab tulla vastu selles mõttes välismaalastele.

Sooviavaldaja peab olema vähemalt 18 aastat vana (§ 1). Alla 18-aastase kodaniku perekonnanime ei või muuta ilma tema vanemate ja — kui tal on eestkostjad — ilma nende nõusolekuta, missugust nõusolekut eestkostja võib avaldada ainult vaestelastekohtu loal (§ 1). Sooviavalduse esitajaiks alla 18-aastase kodaniku nimel võivad olla ühiselt mõlemad vanemad või — vaestelastekohtu loal — kõik eestkostjad (§ 2).

Abielus olija ei või oma perekonnanime muuta ilma abikaasa nõusolekuta (§ 1).

2. Perekonnanime muutmise avaldus adresseeritakse Kohtu- ja Siseministri (või Kohtu- ja Siseministeeriumi) nimele. Avalduses tuleb peale soovija perekonnanime ja elukoha tähendada: missuguse perekonnanime paluja soovib senise perekonnanime asemele ja missugustel põhjustel tema soovib muuta oma perekonnanime (§ 2).

Olgu tähendatud, et igasugustel põhjustel ei saa muuta perekonnanime ja et ükskõik millist uut perekonnanime ei anta.

Seaduse järgi võib Kohtu- ja Siseminister otsustada muuta Eesti Vabariigi kodaniku palvel tema perekonnanime, kui selleks on mõjuvaid põhjusi, nagu: nime halb või labane tähendus, võõrkeelne kuju, halb kõla, soov eristada perekonnanime, kui see on liig laialt tarvitusel, või soov alal hoida sugukonna perekonnanime (§ 1). Kuna kõne all on perekonnanime eestistamine, s. o. muutmine põhjusel, et perekonnanimel on võõrkeelne kuju, siis ei tarvitse lähemalt peatuda põhjuste juures.

Tähendaksin muu seas ainult nii palju, et motiivid, mis tuuakse perekonnanime muutmiste sooviavaldustes esile, on õige mitme-

kesised ja sageli väga omapärased. Soovitakse, näiteks, kanda ema uut perekonnanime, kes teiskordse abiellumise tõttu on saanud uue perekonnanime; soovitakse pärast abielu lahutamist ja valaspõlve perekonnanime tagasisaamist jällegi kanda abielusolemise aja perekonnanime; soovitakse võtta mõne välismaal viibiva sugulase perekonnanime, kellelt loodetakse kord saada pärandust jne. On tulnud ette juhtumeid, kus lesknaine palub anda endale surnud mehe perekonnanime põhjusel, et abielu oli ainult kiriklik ja jäeti teadmatusse tõttu registreerimata perekonnaseisuametniku juures, mistõttu naise õigeaks perekonnanimeks on tema vallaspõlve perekonnanimi, mitte aga mehe perekonnanimi, mida naine tegelikult on hakanud kandma ja mille all teda kõik tunnevad. Kord palus keegi oma perekonnanime eestistanud kodanik tagasi endise võõrkeelse perekonnanime põhjusel, et vanemad ja sugulased on pahased perekonnanime muutmise tõttu, et esivanemate perekonnanime muutmine tekitab südamepiina. Igakord ametiasutised ei saa teada perekonnanime muutmise soovi tõelist põhjust, ja ainult juhuslikult tuleb see ilmsiks. Nii avaldas keegi võõrkeelse perekonnanimega daam soovi võtta endale teine, jällegi mitte-eestipärane perekonnanimi põhjusel, et senine perekonnanimi olevat võõrkeelse kujuga. Tõeline põhjus aga oli see, nagu hiljem selgus, et daam soovis endale võtta oma endise peigmehe perekonnanime. Kõige enam soovitakse praegu perekonnanime muutmise korras lahti saada kaksiknimedest (ühel juhul oli ühel kodanikul 7 perekonnanime!), missuguseid meil on õige palju ja missuguste suurearvuline tekkimine on tingitud osalt kirikuõpetajate süüst, kes ei kirjutanud õieti eestlaste perekonnanimesid, osalt vene ajast, mil passide andmisel ja perekonnanimede kirjutamisel moonutati perekonnanimed tihti tundmatuseni.

Kas võib valida igasuguse uue perekonnanime? Kindlasti mitte: ei saa endale võtta sarnast perekonnanime, mis jällegi annaks põhjust muutmiseks labase tähenduse, halva kõla jne. tõttu. Edasi ei saa anda, näiteks, tuntud tegelase perekonnanime (muidugi kui see on haruldane ja mitte mõni Lepp, Kask, Tamm jne.). Selle kohta seletas Riigikogu üldkomisjon oma seletuskirjas Perekonnanimede muutmise seaduse juurde (IV Riigikogu protokollid. IV istungjärk, lisade lhk. 191): „Üldiselt peaks minister (s. o. Kohtu- ja Siseminister. O. A.) perekonnanime muutmisest keelduma, kui palve taga peitub varjatud siht omastada tuntud tegelase, tuntud äripidaja või üldtuntud sugukonna perekonnanime.“ Siin minister lükkab palve tagasi juba ex officio, vastuvaidlusi ära ootamata.

3. Ühes perekonnanime muutmise avaldusega tuleb Kohtu- ja Siseministriumile saata: 1) tunnistus kodakondsuse, perekonnaseisu ja alalise elukoha kohta (§ 2 pp. 1 ja 2), mille annab politsei või vastavad omavalitsusasutised; 2) ametlikud teatised selle kohta, kus sooviavaldaja sünd, abielu ja laste sünnid on kantud perekonnaseisuraamatuisse (§ 2 p. 2), neid tunnistusi annavad kas vastavad omavalitsusasutised, koguduste vaimulikud-perekonnasei-

suametnikud või aga — juhul kui vastava koguduse vaimulik ei ole perekonnaseisuametnik — Kohtu- ja Siseministeeriumi administratiivosakonna perekonnaseisuaktide arhiiv. Siin kohal tähendaksin, et Tallinna linna perekonnaseisuamet on nende tunnistuste asjus leidnud hea nõu kodanikule vastutulemiseks. Nimelt lisab perekonnaseisuamet märkusena perekonnaseisutunnistusele juurde, et NN sünd on kantud X koguduse raamatuisse, abielu — Y koguduse raamatuisse, lapse sünd — Z vallavalitsuse sünniregistrisse jne. Sedasama võib teha iga perekonnaseisuametnik, kuna tal kõik andmed olemas perekonnaregistris erilehekülje avamise puhul. Eeltoodud andmeid ja tunnistusi vajab ministeerium selleks, et pärast perekonnanime muutmise lõplikku otsustamist sellest teatada vastavale asutisele raamatutes tarvilikkude paranduste läbiviimiseks; 3) ametlik teatis selle kohta, kus peetakse perekonnaregister sooviavaldaja kohta palve esitamise ajal (§ 2 p. 2). Need perekonnaregistrid peetakse teadupärast ainult omavalitsustes, ja kui sooviavaldaja kohta seda veel ei peeta, tuleb temal pöörduda oma alalise elukoha omavalitsuse perekonnaseisuametniku poole erilehekülje avamiseks perekonnaregistris. Soovitav on nii sooviavaldaja enese kui ka ministeeriumi seisukohalt, et ministeeriumile ei saadetakst teatist selle kohta, kus peetakse perekonnaregister, vaid teatise asemel perekonnaseisutunnistus, s. o. ärakiri andmetest, mis leiduvad perekonnaregistris. Kui nimelt saadetakse perekonnaseisutunnistus, mis on antud välja avalduse esitamise ajal, siis langeb ära nõue kodakondsusetunnistuse järgi (sest perekonnaregister peetakse ainult Eesti kodanike kohta), samuti nõue tunnistuse alalise elukoha kohta, kuna need andmed leiduvad perekonnaseisutunnistuses; 4) perekonnanime registreerimise kuludeks 5 krooni ja „Riigi Teatajas“ kuulutamise kuludeks 2 krooni, kokku 7 krooni (§ 2 p. 4). Avaldus ise tuleb Tempelmaksu seaduse muutmise ja täiendamise seaduse (RT 88 — 1932) põhjal tempelmaksustada 1 krooniga ja iga lisa 20 sendiga. Peab märkima, et eelpoolmainitud eelnõu järgi vabastatakse nii 5 kr. maksimisest perekonnanime muutmise registreerimise eest kui ka tempelmaksust ühe aasta jooksul pärast seaduse maksmahakkamist kõik isikud, kes soovivad oma perekonnanime eestistada. Kohtu- ja Siseministeeriumi tähelepanu on sageli juhitud sellele, et takistuseks perekonnanimede eestistamisel on võrdlemisi suured kulud, mis tunduvad eriti rasketena just noorsoole, kelle seas perekonnanimede eestistamise mõte leiab soodsa pinna. Kuna riik ei ole seni saanud nimetamisväärsset kasu perekonnanimede eestistamise alal (perekonnanimede eestistamiste arv kõigub aastas 40 ümber, seega on riigi tulu aastas sellest allikast 200 krooni ümber), siis ei mõjuks uus kord kuidagi riigikassa seisukorrale. Üks aasta on eelnõusse võetud selleks, et anda suuremat tõuget perekonnanimede eestistamisele, et mitte anda inimestele võimalust lohutada sõnadega: „küllap homme teen“ — et siis jällegi lükata ülehommse peale. Sama kord on eelnõusse võetud ka nimede (eesnimede) eestistamise suhtes; 5) kui sooviavaldaja on noorem kui 18 aastat, tuleb lisada juurde vanemate — ja kui tal

on eestkostjad — viimaste nõusolekuavaldus (§ 2 p. 3). Kui sooviavaldaja on abielus, peab abikaasa kirjutama alla sooviavaldusele, vastasel korral ei saa anda sellele käiku (§ 2 p. 3 ja § 1). Samuti peavad sooviavaldaja üle 18-aastased lapsed sooviavaldusele alla kirjutama, kui nad sellega ühinevad. Kui sooviavaldajal on alla 18-aastaseid lapsi, kellele on määratud eestkostja, tuleb lisada juurde eestkostja nõusolekuavaldus.

Siinkohal võiks peatuda ühe iseäralduse juures, mis on nähtud ette juba mitmel korral mainitud eelnõus ja mis peaks aitama kaasa nimede eestistamise mõtte levimisele. Eelnõu järgi seatakse nimelt Kohtu- ja Siseministeeriumis sisse perekonnanimede kaitseregister, kuhu endid võivad lasta teatud maksu eest kanda kõik need kodanikud ja nende õigusjärglased, kes on oma perekonnanime eestistanud pärast 17. detsembrist 1919, s. o. pärast esimese Perekonnanimede muutmise seaduse maksamahakkamist. Selle kaitseregistri mõte seisab selles, et kodaniku perekonnanime, kes on end lasknud kanda registrisse, ei saa anda teistele, arvatud välja tema sugulased. Sarnase ettepanekuga on mitmed asutised, organisatsioonid ja isikud pöördunud Kohtu- ja Siseministeeriumi poole, muu seas ka Akadeemiline Emakeele Selts, lähtudes seisukohast, et paljud kodanikud, kes on eestistanud oma perekonnanime, soovivad jätta selle perekonnanime ainult endale ja oma perekonnale ja ei taha, et seda võiks igauks endale valida ja kandma hakata. Teiselt poolt aga puudub paljudel kodanikel võimalus uurida „Riigi Teataja“ lisasid, et vaadata, kas keegi pole avaldanud soovi kanda nende perekonnanime. Nendele soovidele vastu tulles võeti eelnõusse perekonnanimede kaitseregister, mille alusel Kohtu- ja Siseministeerium ise valvab selle järele, et teatud kodanike perekonnanimesid ei saa anda teistele, neile sootuks võõrastele inimestele.

Kuidas sünnib perekonnanime muutmine ise? Kui Kohtu- ja Siseminister peab nimemuutmise põhjused mõjuvaiks, kuulutab Kohtu- ja Siseministeerium sooviavaldusest „Riigi Teatajas“, kutsudes üles asjast huvitatud isikuid kolme kuu jooksul kirjalikult teatama oma vastuvaidlustest kavatsetavale nimemuutmisele. Pärast kolme kuu möödumist esitatud vastuvaidlused jäetakse tähele panemata. Kui Kohtu- ja Siseminister ei pea palves toodud põhjusi nimemuutmiseks mõjuvaiks, jätab ta palve tagajärjeta, millest teatatakse palujale, andes viimasele tagasi kuludena makstud 7 krooni (§ 3).

Ei tule arvata, nagu ei oleks minister siin ühegi normiga seotud, nagu võiks tema avalduste tagasilükkamiste juures tegutseda täiesti oma heaksarvamise järgi. Sarnased avalduste tagasilükkamised alluvad kohtu kontrollile selles mõttes, kas antud õigus on ka selleks kasutatud, milleks ta antud. Niisuguste eitavate otsuste peale võib ühe kuu jooksul pärast otsuse kättesaamist kaevata administratiivkohtu korras Riigikohtule.

Pärast vastuvaidluse tähtaja möödumist Kohtu- ja Siseminister vaatab läbi saabunud vastuvaidlused ja otsustab nimemuutmise sooviavalduse kas jaatavalt või eitavalt. Otsuse peale kaebamise

õigus — samas korras nagu eelnõusoleku mitteandmise korral — on palujal ja vastuvaidlejal, kuivõrd nende soovid või vaidlused on jäänud tagajärjeta. Perekonnanime muutmise avalduse eitavalt otsustamise korral makstakse 6 kr. kuludest tagasi, kuna 1 kr. läheb eelkuulutuse kuludeks „Riigi Teatajale“ (§ 4).

Kohtu- ja Siseministri otsus avaldatakse „Riigi Teatajas“ ja teatatakse ära kirja näol sooviavaldajale, vastavale perekonnaseisum ametile, politseile ja vastavate koguduste vaimulikkuudele-perekonnaseisum ametnikkudele. Perekonnanimi loetakse muudetuks muutmise sissekandmisega perekonnaregistrisse (§ 5).

Perekonnanime muutus maksab ka abikaasa ja alla 18-aastaste vallaliste laste kohta, üle 18-aastaste laste kohta aga ainult siis, kui nad on ühinenud vanemate sooviavaldusega (§ 6). Kui mõni poegadest on abiellunud, tuleb temal kui uue perekonna asutajal esineda eripalvega, täites kõik eeltoodud nõuded avalduse esitamisel.

Ühingute ja nende liitude nimedest.

E. Aron

Kehtiva (maksva) registreerimise seaduse järgi peab iga ühingu või liidu põhikirja sisaldama ühingu nime. Mittekasutaotlevate ühingute või liitude ning kooperatiivühingute kohta on maksev nõue, et ühingu või liidu nimeks ei või võtta mõne teise ühingu või liidu nime eraldava vahe tähendamata (Ühingute ja nende liitude s. § 2 — RT 37—1926 ja Kooperatiivühingute ja nende liitude s. § 4 — RT 42—1931). Aktsiaseltsid peavad kandma nime, mis on tuletatud asjadest või selle omadustest, millega tegeleb teatud aktsiaselts (Aktsiaseltside s. § 2148 — VSK X köide).

Eeltoodud seaduse nõuded on siduvad nii ühingu asutajaile kui ka registreerivale asutisele. Registreerimise avalduse ja põhikirja läbivaatamisel tuleb ametiasutisel valvata selle järele, et ühenimelist ühingut ei kantaks teiskordselt registrisse. Ühingu asutajaile jätavad seaduse määrused avarad võimalused nime moodustamiseks. Eriti võib seda mainida mittekasutaotlevate ning kooperatiivühingute ja nende liitude kohta. Näiteks võib asutada turbaühingu nimelise koondise, kuna tegelikult ühingu eesmärgiks ja tema tegevuse objektiks on piima ümbertöötamine. Registreerimisel ei ole seaduslikku alust selle põhikirja registreerimise avalduse tagasilükkamiseks, kui ühingute ja nende liitude register ei sisalda samanimelist ühingut. Muidugi toob tegelikus elus ühingu tegevuse alast täiesti lahkuminev nimi teatud raskusi, mispärast otstarbekohasuse seisukohalt asutajad ei kasuta absurdsuseni viivaid võimalusi. Kuid on harilik nähe, et „kalameeste“, „põllumeeste“ j.n.e. seltside liikmeteks on ka teiste kutsete esindajad.

Aktsiaseltside nime valik on seaduse järgi enam piiratud. Siin peab nimi sisaldama tunnuseid, mis on võetud ettevõtte tegevuse objektist. Ei saa, näiteks, seaduslikuks pidada metallitööstuse alal

tegutseva aktsiaseltsi nimena: kummitööstuse aktsiaselts „Fönix“, või jätta aktsiaseltsi nimest välja tema tegevuse ala määravad üldised tunnused, märkides nimena ainult „A/S. Fönix“.

Peale nimesse puutuvate seaduse määruste ei ole tähtsusega registreeritava ühingu või liidu nime sõnastusline külg. Siin huvitab meid peamiselt kaks küsimust: nimelt, millal tarvitada ühingu, seltsi, ühisuse või liidu nimetust ja millises keeles peab olema sõnastatud ühingu või liidu nimi?

Koostades ühingu või liidu nime eelpooltoodud määruste nõuete kohaselt, võib näida, et need küsimused üldse tähtsust ei oma organisatsiooni registreerimisel, sest et ühingute ja nende liitude kui ka registreerimise seadus ei sisalda vastavaid norme. Sellele seisukohale on nähtavasti asunudki mõned rahukogudest ühingute ja nende liitude registreerimisel (kuni 1926 maikuuni kuulus ühingute ja nende liitude registreerimine rahukogudele). Ühingu või liidu juriidilist iseloomu ei eraldatud tema nime järgi, vaid selle aluseks võeti põhikirja konstruktsioon üldiselt. Paljud organisatsioonid, mis oma põhikirja järgi ühingud, kannavad liidu nimetust (näiteks Vabadussõjalaste liidud). Kuni viimase ajani on ka Kohtu- ja Siseministeeriumis registreeritud ühinguid ja nende liite tähelepanu pööramata „ühingu“ ja „liidu“ juriidilisele mõistele. Nüüd on praktikas tehtud muudatus, aluseks võttes Ühingute ja nende liitude seaduse § 1, mille järgi ühinguks loetakse kolme või *enama isiku (füüsilise isiku) koondis, kuna liit on ühingute koondis*. Samuti määrab Kooperatiivühingute ja nende liitude seaduse § 52, et liit on kooperatiivühingute koondis. Seega võib ühingu või liidu nime tarvitada organisatsiooni nime koosseisus ainult siis, kui ühing või liit vastab oma juriidiliselt iseloomult tähendatud mõistele.

Ühingute ja liitude nimetuse kõrval tarvitatakse tegelikus elus ka ühisuste ja seltside nimetust. Ajutise valitsuse poolt 21. märtsil 1919. vastuvõetud Registreerimise seadus kõneleb ainult seltside ja ühisuste registreerimisest. Puudub täiesti ühingu nimetus. Tähendatud seaduse järgi kuuluvad seltside mõiste alla mittekasutaotlevad organisatsioonid kui ka kasutaotlevad aktsiaseltsid (Gesellschaft), kuna ühisuse all peamiselt on mõeldud koondisi, mis moodustatud kooperatiivühingute seaduse alusel (Genossenschaft, Товарищество).

Ka hilisem seaduseandlus kooperatiivühingute alal, nagu 26. märtsi 1926 seadus, Kooperatiivühisuste ja nende liitude seaduse muutmise kohta, nimetab kooperatiivühingut ühisuseks, kuna Riigikogu poolt sama aasta ja kuupäevaga vastuvõetud registreerimise seadus kõneleb ühingute, seltside ja nende liitude registreerimisest, jättes välja ühisuse mõiste. See tekitab arusaamatust, et üks tähtsam liik organisatsioonest, ühisused, on jäetud välja üldise registreerimise seaduse alt, mis peab asendama 1919 registreerimise seadust. Otsides lahendust sellele asjaolule Riigikogu protokollidest, näeme, et üldkomisjoni esimesel ja teisel lugemisel sisaldab registreerimise seaduse eelnõu pealkiri ja tekst ka ühisuse nimetuse

ühingute, seltside ja nende liitude kõrval. Kolmandal lugemisel on ühisuse nimetus kadunud seaduse eelnõu pealkirjast ja tekstist, ilma et selle kohta leiduks protokollides mingisugust põhjendust.

Riigikogu poolt 8. mail 1931 vastuvõetud seaduses on juba ühisuse mõiste asendatud ühinguga. Tähendatud seadus kannab nimetust: Kooperatiivühingute ja nende liitude seaduse muutmise ja täiendamise seadus. Nagu siit nähtub, ei ole meie seaduseandluses organisatsioonide liikide mõistete määramisel järjekindlust. Sellele vaatamata näib, et ühisuse mõiste kooperatiivühingu erinimetusena kaob meie uuemast seaduseandlusest, kuigi mõned ühistegelased südilt kaitsevad selle alalhoidmist. Ühisuse mõiste tarvitamise vastu ühingu eriliigi määramiseks on keeleteadlased, millega ka seletatav nähe, et registreerimise seaduse eelnõu pealkirjast üldkomisjoni kolmandal lugemisel oli jäetud välja ühisuse mõiste, sest eelnõu oli vaadatud läbi redaktsioonikomisjoni poolt. Keeleteadlased väidavad, et „ühisus“ vastab saksakeelsele sõnale „Gemeinschaft“, venekeelsele sõnale „Обштѣност“, ning et see sõna on hädavajalik üldmõistena eesti keeles. Kooperatiivühingu (Товариштѣство) erinimetusena soovivad nad „seltsing“. Viimane sõna ei ole aga võitnud tegelikus elus poolehoidu, nii et ühingu nimetus tuleb kohanedada ka Kooperatiivseaduse alusel moodustatud organisatsioonide kohta. Seda seisukohta, nagu öeldud, pooldab meie uue seaduseandlus, sest alates 8. mai 1931 seadusega tarvitatakse järjekindlalt ühisuse asemel sõna ühing. Nii omab ühingu mõiste, mis esmakordselt tarvitamist leidnud Põhiseaduse § 18, laiema ulatuse ka tegelikus elus. Tema ei määra enam ainult mittekasutatava ühingu eriliiki, nagu see väljendatud 1926 Ühingute ja nende liitude seaduses.

Ühingu või liidu nime sõnastusel ei ole tähtsuseta ka keele küsimus. Tugedes Põhiseaduse § 23, mis lubab saksa, rootsi ja vene rahvusest kodanikel pöörduda riiklike keskasutiste poole kirjalikult oma keeles, esitatakse registreerimiseks põhikirju, kus mõne ühingu nimetus või jällegi terve põhikiri või selle muudatused on sõnastatud vähemusrahvuse keeles. Kuid sellest ei järgne, et riiklikud keskasutised oleksid kohustatud koostama üldtähtsusega avalikk akte või võtma ette mingisuguseid kirjalikke toiminguid selle vähemusrahvuse keeles, milles nende poole on pöördud. Ajutise valitsuse poolt 19. nov. 1918 vastuvõetud Ajutiste administratiivseaduste eeskirjade järgi on ametlikuks keeleks ametiasutises eesti keel. See seadus ei ole seni muudetud ka mitte Põhiseadusega. Tugedes tähendatud seadusele, asus Kohtu- ja Siseministerium seisukohale, et põhikiri või selle muudatus peab olema sõnastatud eesti keeles. See otsus oli lahkuminev rahukogu praktikast, kuid Riigikohus kinnitas selle oma otsusega 3/6. juunist 1930.

Samale seisukohale on asunud Kohtu- ja Siseministerium ka ühingu nime sõnastuse küsimuses. Nagu eelpool tähendatud, peab registreerimise seaduse järgi põhikiri sisaldama ühingu nime. Järelikult, kui põhikirja keeleks on eesti keel, siis peab ka nimi väljendatud olema samas keeles. Pealegi kantakse ühingu nimi avalik-

õiguslikku akti, s. o. registrisse, ning kuulutatakse Riigi Teatajas, mille ametlikuks keeleks on eesti keel. Seega ei või olla ühingu põhikirja ja nime küsimuses lahkuminevaid seisukohti.

Tulikahjude jälitamise meetodeid.

A. Liit

Lausanne'i ülikooli juures asuva politseiteaduste instituudi direktor prof. M. Bischoff käsitleb „Kriminol. arhiivis“ pealkirjas mainitud küsimust, millest toon ülevaate.

Ainus ratsionaalne meetod tulikahjude jälitamiseks, ütleb prof. Bischoff, seisab selles, et süstemaatiliselt kaalutletakse kõik tuntud tulikahjude tekkimise põhjused, kusjuures seesugused neist, mis asjaolude kohaselt silmnähtavalt ei või tulla arvesse, heidetakse kõrvale, kuna aga ülejäänute, s. o. seesuguste suhtes, mis asjaolude kohaselt osutuvad võimalikkudeks või tõenäolisteks, püütakse tehniliste ja teaduslike uurimuste varal jõuda selgusele, milline neist on käsiloleval juhul tõeline põhjus. Jälitamist aga ei tohi alustada liiga hilja, näit. mõne päeva pärast, nagu mõnikord juhtub. Ideaalseimad andmed oleksid seesugused, mis kogutud otse põlemise ajal, samuti asitõendused, mis otse päästetud tulest enne nende lõplikku hävimist.

Tehnilises mõttes võib jaotada tulikahjude põhjused kolme gruppi: 1) looduslikud põhjused, mis sõltumatud inimese tahtest, 2) juhuslikud põhjused, mille juures inimene ainult vastu oma tahtmist kaasa aitab, ja 3) kuriteolised ehk tahtlikult esilekutsutud põhjused.

1. Looduslikud põhjused. Neist võiks esijoones nimetada välku, mida kui tulikahju põhjust iseloomustavad omapärased purustamisnähted, magneetilised häired jne.; päikest, mis võib tekitada tuld, kui ta kiired koonduvad ühte punkti, olgu läätse, vee-
karavini, prilliklaasi jne. abil; mõnesuguste segude, nagu ilutules-
tiku ained jne., äkilist plahvatamist ning lõpuks süttimist ilma otse-
kohese välise mõjutuseta. Viimastest olgu tähendatud, et teataval-
tel kehanditel on omadus tihendada oma pinnal õhusleiduvat hap-
nikku ja hoida seda kinni. Mainitud nähtega käib kaasas tempe-
ratuuri tõus, mis olukorra kohaselt, nagu kehandite kuhjumine, õhu-
tsirkulatsiooni puudumine, võib areneda süttimiseni. Kehanditest,
mis omavad isesüttimise kalduvusi, võib nimetada sütt, eriti pulbristatult kui ka brikettides, taimeõlised, kui need satuvad pooririkas-
tele ainetele nagu kaltsud, paber, saepuru jne., mitmesuguseid jahu-
sorte ja lõpuks heina ning eriti hädalat. Viimaste suhtes on isesüt-
timise protsess üldiselt samalaadi kui süte ja õlide puhul ja tuleb
toime üksnes siis, kui heinad on puudulikult kuivatatult paigu-
tatud saadu või kuhja.

2. Juhuslikud põhjused. On võimatu loetleda kõiki juhus-
likke tulikahjude tekkimise põhjusi; nimetada võib üksnes enam-

korduvamaid. Need oleksid: ahjude ja korstnate rikked, tulega mängimine, eriti salajas suitsetamine, suitsetamine üldse, kusjuures põlev tikk või hõõgub sigariots visatakse hooletult kergesti tuldvõtvasse ainesse; perenaised, kes riputavad pesu ahju ligidale kuivama, valavad petrooleumi või põletispiiritust pliidi alla, bensiini, eetri, alkoholi või terpentiiniga askeldavad lahtise tule läheduses. Edasi oleks nimetada otsimist lahtise tulega põõningutel ja kolikambrites, piirituslampide täitmine ajal, mil lamp alles põleb või taht hõõgub, elektri triikraud ja voodisoojendajad, mis voolu katkestamata jäetakse järelevalveta, lühiühendused, hooletult korraldatud ilutulestik jne.

3. Kuriteolised põhjused. Tulesüütamise motiivid on samuti arvurikkad: kättemaks, armukadedus, ainelised huvid; mõnikord pistetakse varandusele tuli külge, et hõlbustada ühisomanduse jagamist, et sundida tõrkjat peremeest teostama remonte või ümberehitamist, või ka selleks, et mõnd üleastumist või kuritegu varjata (raiskamised, vargused, mõrvad). Lõpuks osutuvad mõnikord ka vaimuhaiged ja tulemaniaagid tulesüütajateks.

Tihti süütavad tulesüütajad korraga mitmest kohast, luues seega mitu algtulepesa, mille olemasolu võib teha kindlaks ainult põlemise alul või juhul, kui kustutamine sünnib võrdlemisi kiiresti, või kui tuli kustub iseendast. Sageli tarvitatakse põlemise kiirendamiseks vedelaid põletisaineid nagu petrooleumi, terpentini, bensiini, alkoholi jne.

Lõpuks olgu mainitud n.n. „ajasüütajad“, mis aga tihti jäävad avastamata, kuna lahtipuhkenud tuli jõudis need hävitada. Ajasüütajad kombineeritakse nii, et tuli alles tükk aega pärast seadeldise käimapanekut või süütamist lahti puhkeb. Seda laadi süütajate kombinatsioone tuntakse õige palju, nad koosnevad tavaliselt küünlast, süütenööri või kellavärgist jne. Süüteained on enamasti seesugused, mis põlevad täiesti ära, mistõttu tulikahju lõpuks neist midagi järele ei jää. Nii õnnestub neid leida ja asitõenduseks võtta peamiselt ainult tulikahju alul. Üks näide võrdlemisi kavalalt konstrueeritud ajasüütajast, millega omanik tahtis süüdata keldris olevad küttepuid ja nende kaudu muidugi ka maja. Too mees oli võtnud 3 meetri pikkuse süütenööri, kinnitanud selle nõeltega lauast alusele, mille asetaskeldri kõrval asuvasse ruumi, selle ruumi ja keldri vahel oleva akna lähedusse. Süütenööri teine ots oli juhitud aknalauale asetatud tselluloidist kaussi, mis täidetud bensiiniga. Üle kausi käis tselluloidist sillake, millel leidis kergestisüttiv segu püssirohust, väävlit ja liimist. Selle segu külge oligi kinnitatud süütenööri ots. Kaussi ümbristes puunarmaste vihk, mis peene lõngaga oli kinnitatud aknatrelli külge rippuma, kuna teine ots küündis keldri põrandal halgude vastas oleva põhuhunniku juurde. Süütaja kavatsuse kohaselt pidi süütenöör, mille põlemiseks oli arvestatud mitu tundi aega, süütama segu bensiinikaasis, sealt edasi — bensiini ja puunarmad. Viimased, põletades läbi lõnga, mille küljes nad rippusid, oleksid pidanud langema põrandal olevatele õlgedele, tühjendades seega ka bensiininõu sisu.

Süütenööri vea tõttu kustus see kõigest mõne sentimeetri kaugusel bensinikausist, ja kogu lugu tuli juhusliku pealesattuja läbi avalikuks. Katse selgitas, et nööri lõpulepõlemiseks kulus 9—10 tundi. Selle aja kohaselt oli süütaja korraldanud ka oma alibi. Olgu tähendatud, et laua süütenööriga süütaja asetaskeldri kõrvalruumi, aga mitte keldrisse, selleks, et selles ruumis oli õhuvaus korstnasse, mis suitsu ära vedas, kuna keldris aga see puudus ja suits seal oleks võinud saada äraandjaks.

Nüüd jälitamismeetodist. Jälitamise mõttes on kõige tähtsam tule algus, kuna sellest momendist päritolevad nähted ja märgid on kõige iseloomustavamad tulikahju tekkimise põhjuse määramiseks. Seepärast tuleks jälitamisega eeskätt püüda kindlaks teha: võimalikult täpne aeg, mil põlemine algas, põlemise algpunkt ning esialgsete tulepesade arv ning nende laad. Siin on koht juhtida erilist tähelepanu tähtsusele, mida omab sel puhul sündmuspaiga vaatlus. Tuleb valmistada joonestusi ja plaane, teha päevapiltlikke ülesvõtteid ja pildistada kõike, millel võiks olla asja kohta tähtsus ja mis olukorra kohaselt varsti võiks hävida. Kuid selleks, et ülesvõtted tooks oodatavat kasu, ei saa usaldada nende tegemist ükskõik kellele. Päevapildistaja peab omama küllaldasi kriminalistlikke kogemusi, peab olema vaba sel puhul kergesti pealetükkivaist ennakvaateist, vastasel korral võib tema tehniline kaastöö ja sellega ühes kogu jälitamine sattuda valeroobastele. Sellest näide: Ühe tulikahju puhul palutakse arhitekti valmistada teopaiga plaan. Ta töö on tehniliselt väga hea, kuid selle asemel, et anda sündmuspaigast tõetruu pilt, ta nähtavasti tahab lahendada tule tekkimise põhjuse. Kuna ruumi ühes nurgas on ahi, siis peab ta selle kõige loomulikumaks tule algatajaks ning märgib plaanile selle eelduse kohaselt tule levimise tee, jättes tähendamata, et see on paljalt tema arvamus. Jälitajad, viimast asjaolu mitte teades (?), sattusid plaani tõttu alul segadustesse, ja alles hiljem selgus, et ahjul polnud tule tekkimisega midagi ühist.

Üldiselt ei jatku ainult plaanidest ning joonestustest, et saada teopaigaleidudest selget ja täpsat ideed; seda suudab üksnes asjastundlikult tehtud päevapildistus.

Mitme esialgse tulepesa olemasolu on alati kuritahtliku süütamise väga tõsiseks tunnuseks. Juhul, kui on olemas mitu algtulepesa, on väga tähtis kindlaks teha, kas nende vahel oli ühendus või ei olnud. See ei torka igakord iseendast silma ja seda hoolsamini tuleb toimetada uurimusi. Samuti on väga suure tähtsusega kindlakstegemine, millest koosnes esialgne tulepesa. Tulesüütajad on nende suhtes sageli ettevaatamatud, olles arvamusel, et puhkev tuli hävitab kõik jäljed. Kord tarvitab ta vedelaid süüteaineid, teinekord imbutatud kaltse, mis asjaolude kohaselt võivad muutuda halastamatuteks tunnistajateks, kui läheb korda neid päästa või leida nende jäänuseid. Siit on leitud mõnikord isegi äriraamatuid, mida kuritahtlik süütaja tahtis ühes kindlustatud varaga hävitada, siin peaksid leiduma ka jäljed ajasüütajast, kui seesugust tarvitati.

Kuid mitte üksnes kuritahtlike süütamiste puhul ei oma algtu-

lepesa rekonstrueerimine suurt tähtsust; ka looduslikel põhjusil tekkinud tulikahjude puhul on see tähtis, kuna äkiliste süttimiste võimalus võib selguda üksnes ainete uurimusest, mis esimestena võtsid tuld. Sama maksab ka juhuslikel põhjusil tekkinud tulikahjudest.

Kokkuvõttes tähendab see, et tulikahjude põhjuste selgitamisel tuleb pöörduda peatähelepanu alati algtulepesa leidmisele, selle põhjalikule uurimisele ja tema koostise kindlaksmääramisele, kusjuures maksku põhimõte: mida varem, seda parem.

Edasi jõuame asitõenduste võtmise juurde. Ärgu kunagi jäetagu võtmata algtulepesa moodustanud esemeid või nende reste asitõenduseks, ka pealtnäha iseendast selgetel juhtudel mitte. Olgu tähendatud, et asitõenduste võtmine peab toimuma plaanipäraselt ja arukalt, kui sellega soovitakse saavutada tagajärgi. Kunagi ei tohi kõike läbiseigi ühte kotti loopida, nagu seda paraku tihti juhtub. Erinevad ained eraldatagu niipalju kui see iganes võimalik üksteisest, nagu kaltsud, paber, laastud jne., ja kui on olemas pisemgi kahtlus, et on tarvitatud vedelaid süüteaineid, siis asetatagu kahtlased esemed puhtasse nõudesse ja kaetagu need võimalikult õhukindlamalt, et vältida vedelainete haihtumist. Peetagu meeles, et praegusaegsed uurimismeetodid võimaldavad vedelainete kindlakstegemist isegi siis, kui neid leiduks uurimisesemetel vaid õige vähesel määral. See on võimalik üksnes siis, kui järelekatsumisele kuuluvad esemed on kaitsstud õhu eest.

Asitõenduste võtmisel peetagu eriti silmas poolpõlenud paberi jäänuseid, mida kasutati süütamiseks või mis pärit äriraamatutest või dokumentidest. Teatavatel asjaoludel muutuvad need väga tõsisteks tunnistajateks, kuna on võimalik päevapildistuse abil muuta neid loetavaks. Selleks püütagu neid päästa nii, et nad ei pudeneks väikesteks tükkideks.

Ühe tulikahju puhul leiti tuleasemelt poolpõlenud ajaleht, mis oli säilinud seetõttu, et juba põlemise alul mingisugune massiivne ese langes selle peale ja mattis ta enda alla. Säilinud ajalehel leidis tellija aadress. Tellija ise ei olnud küll süütaja, kuid ta võis juhatada isiku, kellele ta selle lehe laenas ja viimane osutuski süütajaks.

Mis puutub äriraamatutesse, siis on väga tähtis fikseerida protokoll, kas need leidsid tuleasemel avatud või kinnises olekus. On üldiselt tuttav, et on väga raske põletada suletud äriraamatut, eriti siis, kui raamat on paks ja varustatud tugevate kaantega. Seda teavad ka tulesüütajad, ja seetõttu on leitud ebaõnnestunud süütamiste puhul tule algpesa lähedusest äriraamatuid, mis sinna asetatud avatult püsti olekus. Muidugi tehakse seda siis, kui süüdatakse äri põlema kindlustussumma kättesaamiseks.

Seni käsitletud punktid pole muidugi ainsad, mil puhul tehniline uurimine võib tulla arvesse. On terve rida tähtsaid küsimusi, mis jälitaja tulikahju põhjuste selgitamisel peab panema endale ette ja vastama. Ehkki nende küsimuste vastamine on üldiselt kerge, kui tähelepanekud, millest küsimused tekivad, tehti

põlemise ajal või põlemise ajal, jäävad nad enamasti ometi vastamata sel lihtsal põhjusel, et hilinetakse tähelepanekute tegemisega või ei osata neid teha. Nii tähendavad põlemise ajal märgatavad erilised lõhnad seda, et tarvitati süütamiseks vedelaid süüteaineid või aga seda, et need ained võtsid esimestena tuld. Samasuguseid otsuseid võib tuletada ka suitsu värvingust ning rohkestest kui ka lagedele, seintele ja vooderdusele tekkinud sadestustest. Samuti võib järeldada söestumise laadist, mis näit. ühel juhul on levinud ja pinnapealne, teisel aga koondunud ühte punkti ja tunginud sügavale, tegureid, mis mõjutasid tule levimise kiirust ja intensiivsust.

Tahtmata väita, nagu võiks just iga tulikahju selgitamise puhul kasutada meetodeid, mis on käsitatavad varguste ja murdvarguste jälitamisel, peab siiski möönma, et olukorra kohaselt tuleb haarata nendegi järele. Nii võib näit. lukkude ja riivide seisukorra kui ka üldse murdmisjälgedega uurimine tõendada, et võõras isik on viibinud kohal, või überpöörduvalt, et võõras isik ei võinud kohal olla, mis eriti tähtis juhtudel, kui on tegemist simuleeritud murdmisjälgedega, mis peavad viima arvamusele, nagu oleks tegemist kolmanda isiku kätetööga.

Edasi võiks mainida purunenud aknaklaasi uurimist, kas see ei ole purustatud süütaja poolt, et võimaldada õhu juurdepääsu. Seal võib tehniline uurimine kindlaks teha, kas klaasid on purustatud seest- või väljastpoolt, kas need on purunenud kuumusest või tõukest.

Samuti tulevad olukorra kohaselt arvesse ronimisjäljed, resp. jalajäljed, mis tihti leitakse ühenduses süütamisega. Sellest paar näidet:

Keegi süütamises kahtlustatu salgas kangekaelselt temale süükspandavat tegu. Vististi oleks kohus ta mõistnud õigeks tõenduste puudusel, kui üks tunnistaja ei oleks juhtinud kohtu tähelepanu väikesele lohukesele, mis leidis teopaigalt võetud arvatava süütaja paljajala jälje kipsist kujundil talla all. Nüüd alles tabati süüdistatava jalatalda võrrelda kujundiga, ja siis selgus, et temal talla all just kujundile vastaval kohal leidis muhutaoline naha paksenemine.

Teine näide. Ühel õhtul läks katusekambris tuli lahti. Politseiametnik, kes esimesena kohale jõudis, tegi kindlaks, et kohal põlevad puntrad olid imbutatud petrooleumiga, kusjuures petrooleum oli valgunud ka põrandale. Samas märkas ta ka õliseid jalajälgi, mis algasid tulepesa juurest ja läksid mööda treppi alla. Jalajälgi lähemalt uurides, märkas ametnik nendes sukakoe struktuuri. Kohe ettevõetud otsimine tõi päevavalgele paari sukki, mis lõhnasid petrooleumi järele. Nende omanikuks osutus keegi üürnik alumiselt korralt.

Olgu veel tähendatud, et kui kahtlustatakse kedagi süütamises, tuleb otsekohe otsida vastavaid tunnuseid ta riidetelt ja kehalt. Arvesse võiksid tulla kerged põletishaavad ihul kui ka juuste ja käte küljes ning käsivartel leiduvate ihukarvade kõrbemine. Mis

puutub riietesse, siis otsitagu nendelt petrooleumi või terpentiini, vaadatagu järele, kas riidepinnal leiduvad karvakesed ei ole kõrbenud, eriti varukatel, nuusutatagu, kas riiete juures ei tundu suitsulõhna. Lõpuks tühjendatagu hoolega taskud ja vaadatagu, kas nendes leiduva puru hulgas ei ole osakesi tarvitatud süüteainetest jne.

Politsei tegevusest 1932/33. eelarveaastal.

K e s k a s u t u s. Politseivalitsuse koosseisus ei olnud muudatusi aruandeaasta jooksul.

1932/33. a. jooksul anti politseiasutustele ringkirjalisi juhtnõore 55 ja käsukirju 123 korral. Tähtsamaist ringkirjalisist juhtnõorest oleks nimetada: 1) 17. jaanuarist 1933: juhtnõör politseivalitsuse informeerimise korrast jooksvate sündmuste üle; 2) 21. veebruarist ja 27. märtsist 1933: juhtnõör deposiitsummade arvepidamisest ja aruandmisest; 3) 20. märtsist 1933: ringkiri, millega nõutakse, et politseiametnikud ei võtaks aktiivselt osa poliitiliste organisatsioonide ja rühmituste tegevusest; 4) 29. märtsist 1933: juhtnõör kumminuiade tarvitamise kohta; 5) 4. aprillist 1933: juhtnõör riiklikest aadressbüroodest antavate teatiste kohta.

Ü l d b ü r o o. Aruandeaasta kestel oli üle piiri sissesõitjaid 47.182 (e. a. 98.609), väljasõitjaid — 46.561 (e. a. 97.440), kokku — 93.743 (e. a. 196.049). Seega on 1932/33. a. vältel käinud üle piiri 102.306 isikut vähem kui 1931/32. a. Liikumise vähenemist tuleb seletada üldise majandusliku kitsikusega.

Loata Eestist üle piiri läinuid ja tagasisaadetuid või ise tagasitulnuid oli 308 (e. a. 309) isikut, loata üle piiri Eestisse tulnuid — 237 (e. a. 250) isikut, kuna üle piiri mineku katselt tabati 9 (e. a. 2) isikut. Loata üle piiri tulnuist saadeti tagasi 130 (e. a. 130) isikut. Välja saadeti soovimatuid välismaalasi 29 (e. a. 12) ja interneeriti 6 (e. a. 7).

Aasta jooksul suri Eestis viibivaid välismaalasi: kodakondsusetuid — 132, Läti kodanikke — 12, Saksa — 16, Soome — 2, Shveitsi — 4, N.S.V.L. — 3, Poola — 6, Leedu — 1, Norra — 2, Rootsi — 1, P. A. Ü. kodanikke — 4, kokku 181.

Teenistuslube anti 3953 (e. a. 763) korral mitmesugustele teenistusaladele 26 riikkondsusest isikuile.

Välispasse anti 2.334 (e. a. 3.200). Passide väljaandmise vähenemine on tingitud passi hinna tõstmisest ning üldisest majanduslikust kitsikusest. Kõige rohkem passe on võetud sõiduks: Saksamaale 826 (e. a. 1004); Poolamaale 188 (e. a. 193); Prantsusmaale 179 (e. a. 341); Rootsimaaale 159 (e. a. 196). Eesti-Soome reisikaarte anti 73 (e. a. 85); üle riigi kokku anti neid kaarte 3488 (e. a. 3832) korral.

Väljarändamine oli aruandeaastal peaaegu seismas, sest passe sõiduks väljarändamise maadesse võeti õige vähe, nimelt Ameerika

Ühendriikidesse — 41 (e. a. 50), Austraaliasse — 3 (e. a. 3), Braasiiliasse — 5 (e. a. 8).

Sisse tuli välispassidest kr. 54.076,62. Sellest summast maksti: riigi tulude arvele kr. 38.546,87; suvituskohtade korraldamise ja turismi edendamise fondi arvele kr. 12.193,75 ja kultuurkapitali arvele kr. 3.336,—.

Rahaliste loteriide ja rahaliste preemiade loosimise toimepanemiseks esitati 1932/33. aastal 33 (e. a. 26) palvet. Neist rahuldati 28 (e. a. 13), kuna 5 (e. a. 13) palvet jäeti tagajärjeta. Loterii-allegri lube anti 221 (e. a. 169), kuna tagajärjeta jäeti 17 (e. a. 46) palvet. Lubatud rahaliste loteriide ja loterii-allegride üldine kogusumma oli kr. 782.266,75 (e. a. 533.453,16). Korjanduslube anti 476 (e. a. 378). Need olid peaaesjalikult väikesed korjandused maaseltsidele. Avalikke karbikorjandusi on katsutud piirata, andes selleks luba ainult heategelistele organisatsioonidele: Invaliidide kapitali komiteele, Punasele Ristile, Tiisikuse vastu võitlemise seltsile ja tuletõrjele. Korjanduse palveid lükati tagasi 36 korral. Näitemüügilube anti 343 (e. a. 315), tagasi lükati 9 (e. a. 18).

Tühistati 53 laskeriistaluba. Tunnistusi anti: laskeriistade ja laskemoona sisseveoks — 303 (e. a. 540), laskeriistade ja laskemoonaga kauplemiseks — 156 (e. a. 193), lõhkeainete veoks — 447 (e. a. 576), muusikalube — 182, (e. a. 201), piljardilube — 92, (e. a. 99), lube politseivalvealustele elamiseks keelatud piirkondades — 130 (e. a. 155), mitmesuguseid muid lube — 114 (e. a. 118).

Politseikool. Eelmisel aastal jäi politseikooli koosseisu 17 kõrgema klassi kasvandikku, kes kõik määrati teenistusse. Kokkuhoiu vajadusel katkestati politseikooli tegevus 1932/33. eelarveaastal.

Politseikooli ametnikud paigutati Kohtu- ja Siseministri korraldusel teistele teenistuskohadele järgmiselt: 1) Kooli direktor komandeeriti politseivalitsuse juurde politseivalitsuse direktori poolt antavate ülesannete täitmiseks, kusjuures temale jäid otsekohesed ülesanded politseikooli alal; 2) komissar ja asjaajaja komandeeriti Tallinna-Harju prefekti käsutusse; 3) üks abikomissar saadeti Tallinna-Harju kriminaalkomissari käsutusse; 4) üks abikomissar komandeeriti Tallinna-Harju prefekti käsutusse, ühtlasi pannes temale politseikooli majanduse valitsemine ja korraldamine.

Tuletõrje. Tulekaitse seisukorra ja tegevuse selgitamiseks koostati kõigi tuletõrjeüksuste aruanded 1931. a. kohta. Need aruanded sisaldavad andmeid tuletõrjeüksuste koosseisu, tehniliste abinõude ja majandusliku seisukorra alal. Kõigi nende aruannete kohta on saadud kohapealse politsei arvamused üksikute tuletõrjeüksuste tegevusest. Materjalide koostamisel seati kokku üldaruanne ülemaalisest tulekaitse seisukorrast, mis sisaldab andmeid riiklikust, omavalitsuse ja vabatahtlikust tuletõrjest. Tuletõrjeüksuste arv oli 31. dets. 1931: linnades — 40 (e. a. 42), maal (alevid, vallad) — 514 (e. a. 477), kokku 554 (e. a. 519). Tegevliikmete üldarv oli 33.122 (e. a. 31.503) isikut. Tuletõrje abinõud

puudusid maal 58 (e. a. 69) tuletõrjeüksusel. Puudus tuletõrje 46 (e. a. 68) omavalitsuse üksuses (vallas). 1932/33. aasta eelarves ettenähtud riiklik toetus tuletõrjele kr. 5000.— suuruses kustutati riigi eelarve tasakaalustamise puhul. Politseivalitsuses koostati „Tuletõrje toetamise maksuseadus“, mis võeti vastu Riigikogu poolt 24. novembril 1932 (RT 91—1932).

Välispolitsei. Prefektuuride ja jaoskondade tegevuspiirkondade muutmisi ei olnud 1932/33. aastal. Ühe konstaabli koha kaotamisega liideti kaotatud koha raioon naaberraiooniga.

Töö ümberkorraldamise ja kulude kokkuhoiu mõttes vähendati 1932/33. aasta jooksul ametnike arvu järgmiselt: konstaableid 1, allkonstaableid 7, van.-kordnikke 3, kordnikke 7, kantseleiametnikke 11 ja käskjalgu 1 võrra. Kantseleiametnike arvu vähendamine oli võimalik 1932/33. eelarveaasta aluks maksmapandud kantseleilise asjaajamise tunduva lihtsustamise tõttu. Tähendatud eelarveaasta lõpuks jäi koosseisu 1469 (e. a. 1498) ametikohta.

1932/33. aasta aluks oli välispolitsei teenistuses 5 (e. a. 8) ülikooli haridusega ametnikku; aasta jooksul tuli juurde 1, aasta lõpuks jäi 6 (e. a. 5). Keskkooli haridusega ametnike arv oli aasta aluks 224 (e. a. 221), aasta lõpuks — 237 (e. a. 224).

Eeskujulise teenistuse eest määrati rahalist autasu Kohtu- ja Siseministri otsusel 14 (e. a. 8) ametnikule, kogusummas 390 (e. a. 350) krooni.

Kõrvuti asjaajamise endaga kaasaskäiva kontrolliga on aasta jooksul toimetatud ootamatuid revideerimisi: riigikontrolli poolt 91 korral, kohtuasutuste poolt 3 korral ja kohalike politsei ülemuste poolt 762 korral, kokku 856 korral.

Alljärgnevad arvud näitavad välispolitsei tööd mitmel alal (sulgudes arvud käivad eelmise eelarveaasta kohta). Aruandeaastal tuli sisse 2.368.549 (2.367.156) kirja, neist kõige rohkem jaanuaris — 224.572 ja kõige vähem mais — 166.852 kirja; välja läks sama aja jooksul 2.442.560 (2.441.566) kirja, kõige rohkem jaanuaris — 224.807 ja kõige vähem augustis — 175.767.

Sama aja jooksul anti välispolitsei asutuste poolt välja 22.149 (21.507) laskeriistaluba, 8.686 (8.547) isikutunnistust, 407 (489) hobusepassi ja 22.184 (21.352) mitm. tunnistust. Välismaalasi registreeriti 5.240 (6.680) juhtumil, peatuslube anti välja 26.993 (25.851) korral.

Mõnede määruste ja sundmääruste rikkumiste eest määratavate administratiivkaristuste seaduse (RT 183/184—1925) põhjal karistati 1932/33. aastal 4.736 (4.206) korral; trahvide kogusumma ulatus kr. 9.680,45 (11.361,15). Huvitav on märkida, et karistamiste arv aasta-aastalt kasvab, trahvide kogusumma aga väheneb; seda näitavad selgesti viimase kolme aasta arvud: karistamiste arv oli 1930/31. a. 4.165, 1931/32. a. — 4.206 ja 1932/33. a. — 4.736, trahvide kogusumma oli vastavalt kr. 13.327,95, kr. 11.361,15 ja kr. 9.680,45.

Mis puutub nende karistamiste üksikasjadesse, siis määrati: 1) karistusi tervishoiu määruste rikkumise eest 1.974 (1.914) kor-

ral kogusummas kr. 5.128,20 (6.405,75), sellest kõige rohkem Tartu-Valga prefektuuris: 853 korral kogusummaga kr. 2.179,50 (eelmisel aastal oli esikohal Tallinna-Harju prefektuur 949 juhtumiga); 2) karistusi sõidumääruste rikkumise eest 858 (1.187) korral kogusummas kr. 1.738,50 (2.760,70); esikohale jäi — muidugi Tallinna linna tõttu — nagu eelmiselgi aastal Tallinna-Harju prefektuur 348 (573) juhtumiga ja trahvi kogusummaga kr. 695,75 ulatuses; 3) karistusi majaraamatute korratu pidamise eest määrati 1.552 (728) korral kogusummas kr. 2.103,75 (1.292,50), sellest kõige rohkem Tartu-Valga prefektuuris (884 juhtumil kogutrahviga 1.158,50), kuna eelmisel eelarveaastal seisis esikohal Viljandi-Pärnu prefektuur 255 juhtumiga); 4) karistusi passiseaduse rikkumise eest 351 (377) korral kogusummas kr. 710,— (902,20); esikohale jäi püsima Tartu-Valga prefektuur juhtumite arvu poolest 145 (126), kuna trahvikogusummalt seisis esikohal raudteepolitsei 53 juhtumiga ja trahvisummaga kr. 253, 50. Edasikaebuste arv nendele karistustele oli 54, mille eest politsei poolt määrati trahvi kokku 255 kr. suuruses.

Maksuteadaandelehti toimetati välispolitsei kaudu maksnikele kätte 121.262 (122.286) korral; edasiantud kohtukutsete arv oli 265.771 (259.852) ja mitmesuguste teadaannete lehtede arv — 210.085 (190.139), seega oli kokku nende teadaannete arv 600.000 ümber.

Maksude sissenõudmine andis ja annab välispolitseile õige palju tööd. Nõuete üldarv näitab kasvamise tendentsi: 1930/31. a. oli see arv 424.065, 1931/32. a. — 466.969 ja 1932/33. a. — 510.213 kogusummas vastavalt: kr. 5.674.372,89, kr. 5.506.621,96 ja kr. 4.990.112,04. Varanduste üleskirjutamiste juhtumite arv näitab samuti tõusu; nimelt olid need arvud 3 viimase aasta jooksul: 27.395, 29.740 ja 36.978, kusjuures sama aja jooksul müügile lasti varandusi 2.691, 3.373 ja 3.842 korral, kogusummas kr. 139.175,01, kr. 84.086,96 ja kr. 80.448,64 väärtuses.

Kohtupristavi ülesandeid täitis välispolitsei 1932/33. aastal 22.018 (25.203) korral (kõige rohkem Petseri-Võru prefektuuri piirkonnas, nimelt 4.850 korral); sissenõutud raha kogusumma oli kr. 509.361,76 (kr. 790.583,32).

Välispolitsei registreeris 1932/33. a. 26.336 (28.047) avalikku ettekannet ja 9.327 (8.934) kongressi ja koosolekut. Läbiotsimisi pandi toime sama aja jooksul 11.183 (9.875) korral, areteerimise juhtumeid oli 19.009 (17.650). Kaitseriista tarvitas välispolitsei 35 (12) korral; haavata sai teenistuskohuste täitmisel 1 (5) ametnik (Petseri-Võru prefektuuri koosseisust), kuna surmajuhtumeid õnneks ei olnud teenistuskohuste täitmisel.

Võiks veel mainida, et alkoholiliste jookidega joogikohti oli 1932/33. aastal: Tallinna-Harju prefektuuri piirkonnas — 102 (103), Tartu-Valga prefektuuri piirkonnas — 118 (126), Viru-Järva prefektuuri piirkonnas — 62 (63), Lääne-Saare prefektuuri piirkonnas — 14 (14), Viljandi-Pärnu prefektuuri piirkonnas — 66 (65), Petseri-Võru prefektuuri piirkonnas — 63 (64), Narva pre-

fektuuri piirkonnas — 25 (25), raudteepolitsei piirkonnas — 42 (38), kokku üle riigi 492 (498). Nii on joogikohtade arv igalpool tagasi läinud, arvatud välja raudteepolitsei ja Viljandi-Pärnu prefektuuri piirkonnad, kus see arv on suurenenud; Lääne-Saare ja Narva prefektuuride piirkonnas on nende arv jäänud endiseks.

Kriminaalpolitsei. Koosseisus aasta jooksul ei olnud arvulisi muudatusi. Ülikooli haridusega ametnike arv oli aasta aluks 14, aasta lõpuks 16 (e. a. 14), neist komissare 5. Keskkooli haridusega isikute arv oli aasta lõpuks 25 (e. a. 28).

Aasta jooksul määrati rahalist autasu 5 (e. a. 8) ametnikule, kogusummas 190 (e. a. 350) krooni.

Aasta jooksul oli kriminaalpolitsei toimetuses 19.720 juurdlust, seega umbes 2.600 juurdlust rohkem kui eelmisel aastal ja umbes 4.600 juurdlust rohkem kui 1930/31. aastal. Käsikäes juurdluste arvu kasvamisega on langenud ka avalikukstegemise protsent, nimelt 63-le 68 vastu eelmisel aastal ja 79 vastu 1930/31. aastal.

Välispolitsei poolt samal ajal toimetatud juurdluste ja protokollide arv seevastu on püsinud ligikaudu eelmise aasta tasemel, võrdudes 61.268-le (eelmisel aastal 61.399).

Peale asjaajamises ettenähtud töökontrolli on aasta kestel kriminaalpolitsei asutusi revideeritud: riigikontrolli poolt 6 korral ja kohalike ülemuste poolt 17 korral, kokku 23 korral.

1932/33. aastal tuli kriminaalpolitsei asutustesse 86.088 (e. a. 78.771) kirja ja läks välja 95.622 (e. a. 88.291) kirja; kõige rohkem tuli sisse oktoobris, nimelt 8.163 kirja ja läks välja samuti oktoobris, nimelt 9.294 kirja; kõige vähem tuli sisse (5.624 kirja) ja läks välja (6.414 kirja) juulis. Kriminaalpolitsei andis välja 1932/33. a. jooksul 371 mitmesugust tunnistust. Läbiotsimisi toimetati 4.688 (e. a. 4.032) korral, areteerimiste arv oli 2.876 (e. a. 2.417); kaitseriista tarvitati 4 (e. a. 4) korral; haavata sai 1 (e. a. 0) ametnik (Rakvere kriminaalpolitsei koosseisust).

Poliitiline politsei. Poliitilise politsei eriliseks otseks ülesandeks oli poliitilise kuritegevuse (riikliste süütegude) vastu võitlemine. Seda tegevust juhtisid politseivalitsuse abidirektor ja poliitilise politsei inspektor, kelle ülesandeks oli: poliitilise politsei tegevuse üldine korraldamine ja juhtimine, selleks tarviliste juhtnööride, korralduste ja seletuste andmine; kuluaruannete kontrollimine ja järelevalve tehtavate kulude üle; ülevalve komissaride ja teiste pol. politsei ametnike tegevuse üle ja nende revideerimine.

Poliitilise politsei komissaride ülesandeks oli riigivastase poliitilise kuritegevuse vastu võitlemine, kurjategijate jälgimine, eeljuurdluste ja läbiotsimiste toimetamine ning kaebealuste vahi alla võtmine.

Aruandeaasta jooksul on poliitilise politsei komissaridele saadetud 2 ringkirja asjaajamise korra kohta ja komissaridele nende politseivalitsuses käimistel antud üldiseid juhtnööre ja tarvilikke seletusi tegevuse kohta. Tähtsamate kuritegude avalikukstulekul käisid politseivalitsuse abidirektor või poliitilise politsei inspektor isiklikult kohal juhtimas kuriteo jälgimist.

Peale selle koguti ja anti edasi poliitilise politsei komissaridele mitmesuguseid algandmeid poliitiliste kuritegude kohta ning informatsiooni selle kuritegevuse levimise ja avaldusviiside kohta.

Poliitilise politsei komissaride tegevust ja nende kantseleilist asjaajamist revideeriti poliitilise politsei inspektori poolt 2 korral, kusjuures asjaajamine leiti korras olevat. Vähemate puuduste peale juhiti komissaride tähelepanu.

Siseministri käsu kirja põhjal 10. aprillist 1926. a. nr. 20 § 4 oli poliitilise politsei inspektori kantselei ülesandeks muu seas ka kinosilmide asjade ajamine vastavalt Siseministri sundmäärusele nr. 9, mis avaldatud RT 77/78—1925. Poliitilise politsei inspektori kantselei toimetab filmide registreerimist, ettekandmislubade andmist ja filmide jälgimist kinodes järelevalve korras. Vaadati läbi ja registreeriti aruandeaasta jooksul 516 (e. a. 605) kinosilm; avalikule ettekandmisele lubati 515 filmi; jäeti ettekandmisele registreerimata 1 film Ameerika filmitoodangust. Ministeeriumide vahelisi komisjoniistungeid peeti filmide läbivaatamiseks 9 (e. a. 8) korral.

Siseministri käsu kirja põhjal 10. aprillist 1926 nr. 20 § 4 toimetab poliitilise politsei inspektori kantselei asjaajamist trükiasjade alal, vastavalt Trükiseadusele (RT 43—1923). Sel alal oli poliitilise politsei inspektori kantselei tegevuseks kõigi Eestis ilmunud trükitoodete läbivaatamine järelevalve korras Trükiseaduse nõuetele vastavalt ja perioodiliste trükitoodete — ajalehtede ja ajakirjade — registreerimine. Uusi perioodilisi trükitooteid registreeriti aruandeaasta jooksul: a) ajalehti — 58 (e. a. 35), b) ajakirju — 48 (e. a. 58), kokku — 106 (e. a. 93) toodet. Trükiseaduse rikkumise pärast võeti süüdlasi vastutusele 6 (e. a. 6) juhul.

Kirju tuli poliitilisse politseisse 20.808 (l. a. 19.757), läks välja 18.466 (17.424); sisse tuli (2048) ja välja läks (1779) kõige enam märtsis, nagu eelmiselgi aastal, kõige vähem tuli sisse (1300) ja läks välja (1189) juulis, samuti nagu eelmisel, 1931./32. aruandeaastal.

K o o s s e i s. Lõpuks veel mõned andmed politsei isikliku koosseisu kohta. Vanuselt teenis 1932/33. aastal politseis: 71 isikut alla 25 a., 1580 — vanusega 25—55 aastat, 52 — vanusega 55 kuni 60 aastat ja 22 isikut — vanusega üle 60 aasta.

Eesti ajal teenis politseis üle 5 aasta 1371 isikut, 2 kuni 5 aastani — 313 isikut, 1 kuni 2 aastani — 31 isikut ja vähem kui 1 aasta 10 isikut. Vene ajal on meil teeninud politseis: üle 25 aasta — 1 isik, 10 kuni 25 aastani — 67 isikut ja 5—10 aastani — 86 isikut.

Teenistusest lahkus 1932/33. aasta jooksul kokku 95 isikut, neist välispolitsei teenistusest — 86 isikut, kriminaalpolitsei teenistusest — 7 ja poliitilise politsei teenistusest — 2 isikut. Kõige rohkem lahkus inimesi teadmata põhjustel (31); teiste asutuste teenistusse ülemineku puhul lahkus 22 inimest; koosseisude vähendamise tõttu läks ära 20 inimest; tervislikel põhjustel lahkus 8 inimest; ära suri 6 inimest; ametist tagandati 5 ametnikku; perekondlikel põhjustel lahkus 2 inimest, pensionile läks 1 ametnik.

Külmetusest ja selle tagajärgedest.

„E. Politseile” kirjutanud dr. med. M. Grünwald, Dortmundis.

Madal temperatuur ja jahtumine kutsuvad inimese kehas esile muudatusi rippuvalt kannatad a saanud indiviiduumi isiklikkudest omadustest, mis mõjuvad kas tervele kehale või ainult selle üksikutele osadele. Külüm mõjub peaaegu ainult veresoontele. Kuna palavuse tagajärjel saadud suuremate vigastuste juures surmataakse kude tarretumise läbi, sünnib kudede hävimine külmetumise tõttu seeläbi, et raskesti kannatada saanud sooned ei aita toitumisele kaasa. Teine vahe, võrreldes põletamisega, seisab selles, et füüsiline vastupanu külma mõjule on mitmesugune; lapsed ja raugad, samuti ka väetid, verevaesed, haiguste, nälja või ebaotstarbekohase eluviisi tagajärjel nõrgestunud isikud kardavad rohkem külma kui tugevad ja terved inimesed.

Kuna joobnud olekus ei tunta küllaldaselt mõjuvalt külma valu ja kuna seetõttu selle vastu ei võidelda lihaste liigutamiseega vere uue juurdevoolu otstarbel, siis aitab joobnud olek külmetumisele kaasa. Sellele tuleb lisaks veel see, et kehaosad seistes võivad kergemini külmuda kui liigutuste juures. Vaikse ilmaga võib külma kergemini kannatada kui tuulise ilmaga; kuna vaikne külm ilm kuni -41°C . võib veel tervisele tagajärjeta jääda, on tuulise ilma juures pool kõrgem temperatuur juba raskesti kannatatav ja hädalohtlik. Vahendid, mis kõige enam põhjustavad külmetumist, on: külm õhk, külm vesi, lumi ja jää. Kuna niiske külm on kardetavam kui kuiv külm, siis juhtub rohkem külmumisi märjas lumes kui kuivas ja lahtises. Võrdlemisi kergesti võib külmetuda väga külmas vees. Kuna vastavate kehaosade varustamine verega on vette kukkumisel takistatud riitusega (saapad või kindad), siis aitab ka see kaasa külmetumisele. Puudulik või sootuks puuduv riitus aitab külmetumisele kaasa; isik, kellel puuduvad kõik soojust tõstvad kunstlikud abinõud, ei või kannatada 10 minutit välja 10°C . külma meelemärkust kaotamata.

Üldise külmetumise tunnusmärkideks on kõigepealt külmavärinad ja tugev, valus külma tunne, mis avaldub katmata või vähe kaetud kehaosades. Käik muutub ebakindlaks ja kõikuvaks, areneb ja suureneb haigutamiste juures väsimus ja uinumistung, mis eriti tuleb ilmsiks pärast suuremaid füüsilisi jõupingutusi. Kui sellele tungile antakse järele ja kui inimese heidab maha, muutub uni pea alati tähelepanematult surmauneks, kui teised inimesed ei sattu õigel ajal kohale ja vägivaldselt ei ärata magajat. Kui isik, kes tahab magama jääda, võitleb väsimatult une vastu alaliste liigutustega, siis kaotavad meeled aeg-ajalt teravuse, ilmub pikkamööda arenev teadvuse häire, nägemine muutub tuhmiks, kuulmisaisting väheneb tänu tumedale suminale kõrvus, pulss hakkab aeglasemalt lõõma, hingamine jääb aeglasemaks, ja lõpuks, ebakindlalt ja kõikides käies langeb inimene maha. Pulsilöövide vähenemisega 40 kuni 50 ja hingetõmbuste arvu vähenemisega 8 peale minutis lan-

geb ka keha soojus, nii et alatasa suureneva kangestumise juures inimene sureb. Vesi külmub — 3,9°C. juures, kuna pinnapealsete kehaosade mahlad juba varem kangestuvad. Keha jahtumine sünnib seda aeglasemalt, mida kaugemal on organ pealmistest osadest. Vereringvoolu tõkestumise toob tagajärjena kaasa kuhjumisi sise- mistes organites ja takistab elule tarvilikku põlemisprotsessi, nii et kõigepealt järgneb suuraju ja seljaaju tegevuse takistamine.

Ei ole võimalik täpselt öelda, kui kaua keha võib kannatada jahtumist. On tulnud ette juhtumeid, kus inimesed on terveks saanud, kelle pärasoole temperatuur oli langenud 37°C. 20° Celsiuse peale. Reinicke leidis ühe tööliste juures, kes +1°C. temperatuuri juures jäi joojult tänavale lamama ja kangestus, temperatuuri pärasooles +24°C.; tööline ei surnud vaatamata suurele keha temperatuuri langusele, vaid sai terveks. Kuid on tehtud seevastu terve rida tähelepanekuid, kus kangestumisele järgnes surm, vaatamata sellele, et keha temperatuur ei langenudki nii suuresti.

Külmunud ihuliikmete äärmistest osadest tuleb nõelaga pistmisel vedel, lakivärvi veri, mis jätab maha lühikese aja pärast väikesi, ainult mikroskoobi all nähtavaid kristalle. Kui külmunu pärasoole temperatuur pole langenud alla 20°C., peab tegema katseid inimese elluäratamiseks. Selleks asetatakse külmunu ruumi, mille temperatuur on 18 kuni 20°C.; ta võetakse riidest lahti ja kaetakse soojalt; terve keha hõõrutakse lume, jää, külma vee või kuivade rätikutega. Sellele järgneb vann, mille soojus ei ole üle 16°C., vanni temperatuur tõstetakse kahe kuni kolme tunni jooksul kuni 30°C. Juba vannis, samuti ka hiljem külmunu voodisse asetamisel tuleb panna külmunud kehaosad võimalikult kõrgemasse asendisse, et vere tagasivoolu kergendada, mis muutus külma tõttu, ja et võimaldada värske vere juurdevoolu. Nii pea kui kangestunu jälle saab neelata, võib temale anda tuliseid jooke vähemal hulgal. Alles siis toimetatakse külmunu soojemasse ruumi ja soojendatud voodi. Harilikult algavad pärast ellukutumist suured peavalud, viirastused ja meelemärguse kaotamine, samuti mitmesuguste liikmete halvatused. Teistel juhtumitel järgneb nahapaistetusi ja nahk omandab sinika värvi, mis on kestva iseloomuga ja halveneb külma mõjul. Külmunud kehaosades ilmub kõige ebameeldivama tagajärjena tihti väga arenenud soonte tundelikkus, nii et veel aastate pärast ilmub päris tühise külma (näiteks, külma veega pesemisel) tagajärjel sõrmedes surnud kehaosa tunne; sõrmede vahavalge väljanägemine ja tundetus kaovad alles mõne minuti pärast, kusjuures valu tuntakse. Et veresooni neis kehaosades, mis on külmunud, harjutada vaheldumiseks laienemiseks ja kitsenemiseks, masseeritakse ja hõõrutakse kehaosi vahelduvates (külmad ja soojad) vannides, seejuures peab soojas vannis olema veidi pikemat aega kui külmas.

Kohaline külmumine jääb pärast üldise külmumise sümptomide kadumist püsima ühe või mitme kehaosa juures, või aga ta on külma mõju tagajärg mõnele üksikule liikmele. Kõlliker, Leipzigist, kirjeldab, näiteks, mõlema sääre külmumist ulatuses, kus nende peale mõjus külm, s. o. kuue alumisest äärest kuni saapani;

tema arvab, et sarnased nähted on seletatavad riietusega: lühikeste kuubedega ja väga õhukeste sukkadega. Kül m õjub eriti kehaosadele, mis on vähe või nõrgalt kaetud ja asuvad kaugel keha keskusest, mille vereläbivool on vähem, ja mis oma vormilt ja massilt on väikesed ja seetõttu ruttu jahenevad: nina, käed, jalad, kõrvad. Jahenemine mõjub esialgu vastumeelse valutundena ja varsti ilmub kannatada saanud kohas tundetus. Soonekrambi tõttu muutub nahk lumivalgeks või vahakollaseks. Vastupidiselt põletamisele, kus pärast reaktsiooni möödumist ei jää järele mingit halba tagajärge, on kord külmunud koht külma vastu kehvasti ülitundeline; on vaja vaid väikesi mõjutusi, et jälle ilmsiks tuleb soonekramp ja valu. Kord külmunud kehaosi tuleb seepärast alati hästi hoida ja kaitsta külma vastu.

Kuna külmunud kehaosa muutub tundetuks ja kangeks, siis tulevat Leningradis (endises Peterburis) tihti ette, et möödaminejad juhivad teiste tähelepanu nina või kõrva külmumisele. Nina, kõrvad, sõrmed ja varbad võivad nii kangeks muutuda külma tagajärjel, et nad murduvad ettevaatamatu külgepuutumise juures, sest nende väike mass lubab jäätada vedelikul. Sellele murdumise hädaohule tuleb isikute transporteerimisel, kelle kehaosad on külmunud, pöörata erilist tähelepanu.

Laste ja nõrkade inimeste juures toovad kerged külmamõjud kaasa kroonilisi tagajärgi (külmamuhud), mis ilmuvad keha keskusest eemalolevatel kehaosadel, kõige sagedamini sõrmedel, sõrmenukkidel, varvastel ja jalakannal. Külmamuhud on kindla piiriga, umbes sõrmeküünete suurused kohad, kus tulevad, tänu vereringvoolu takistusele, ilmsiks enam või vähem suuremad muudatused. Nad ilmuvad tihti juba suve lõpul ja hakkavad külmade ilmade tulekul sügelema, muutuvad punaseks ja punduvad; mõnel korral tekivad isegi paised. Seetõttu, et neisse tekivad teatud liigutuste juures haavakesed, on külmamuhud eriti kannatada saanud kätel takistavaks paheks; külmamuhud jalgadel on takistuseks jalanõude kandmisel ja käimisel. Külmamuhud, mille tekitajaks on tõkestatud vereringvool, parandatakse juba eelpoolnimeetatud vahelduvate vannidega; kui ilmuvad põletiku tundemärgid, siis aitavad niisked äädikahapu-savimulla kompressid, samuti laiade soojade kinnaste ja mugavate jalanõude kandmine; tuleb hoiduda külma ja niiskuse eest ja võidelda üleliigse higistamise vastu.

Vastandina põletushaavale, kus rahustavad salvid mõjuvad kõige paremini, on külmumiste juures, eriti alguses, kui tekivad valud ja põletik, hea tarvitada niiskeid kompresse. Seda peab eriti tähendama teise järgu külmumiste kohta, kusjuures pärast soontekrambi lõppu veresooned on niivõrd kannatada saanud, et nad muutuvad läbilaskvateks, ja koed täituvad verega või vereseerumiga; kude muutub tumepunaseks või isegi mustjas punaseks, nahale ilmuvad rakud, millesse mõnikord kuhjub verega segatud vedelik. Pärast rakkude kadumist jääb nahaosa, kus rakud leidusid, pikemat aega paistesse, punaseks, sügeleb ja valutab ja alles aegamööda muutub

olukord jälle normaalseks. See teise järgu külmumine juhtub kõige enam jalgade juures, kus ei panda kohe tähele ja ei pöörata tähelepanu külmumise tagajärgedele.

Kui koe rikkumine on kestnud pikemat aega või kui see on tunginud sügavamale, siis paranevad kannatada saanud osad seda raskemalt, mida ettevaatamatumalt võeti ette soojendamine. Kui sureb ära üks kehaliige, siis seisame külmumise kolmanda järgu juures. Nahk on plekiline, punast või musta värvi, harva veidi paistetunud, hakkab peatselt kokku kuivama ja moodustab väheste päevade jooksul nahataolise süsimusta kärna. Külmumise tõttu saadud kahju saadakse kindlaks teha alles mõne aja möödumisel pärast soojenemist. Kui mõni kehaosa on terves ulatuses surnud, siis tekib mõnikord lõhnata kuivamine, harilikult aga ilmub infektsiooni ja teiste ebasoodsate tingimuste tagajärjel haisev, niiske põlekärn. Alles siis, kui kannatada saanud kehaosa piirid ja kehaosa suuremine on kindlad ja kui on tegemist infektsiooniga, mis ähvardab elu, võib külmunud kehaosa ära lõigata (amputeerida). Kõiksugused külmumised toovad endaga kaasa, näit., jalaskeleti lubjastumist ja seda enam, mida rohkem on kannatada saanud pehmed osad; need luu muudatused võivad kesta nädalaid kauem kui pehmete osade vigastamised; sellega on ka seletatavad paljude inimeste kaebused valude üle, kelle külmumise muud tagajärjed on kadunud. Jäädavalt võivad tagajärgedena alles jääda: vigased sõrmed ja varbad, sügavad ja inetud nahaarmid, üksikute närvide halvatused ja lihaste kokkutõmbumised lihaskiudude lagunemise tõttu.

Kuna igaüks peaks tahtma ja suutma olla abiks esimese abi andmisel külmunutele, siis on külmumise iseloomu, sümptomide ja selle tagajärgede tundmine tähtis ja tarvilik kõigile kodanikele teiste elu ja tervise päästmiseks ja alalhoidmiseks.

Tänavate korrashoid ja politsei.

A. Kuusk

Politsei ülesandeks kõigil aegadel ja kõigis riiges on olnud peale kodanike elu ja varanduse kaitse avaliku korra eest hoolitsemine; viimase ülesande hulka kuulub muu seas ka järelevalve tänavate puhastamise üle.

Meil näib endastmõistetav olevat, et tänavad hoitakse puhtad, et neid pühitakse ja kastetakse, et veetakse lumi ja mustus, et nad oleksid tõesti liikumiseks vabad ja ei takistaks liikumist. Kuid see pole alati nii olnud, ja vastavad võimud on pidanud hulk vaeva nägema enne kui hakati aru saama tänavate korrashoiu vajadusest ja otstarbekohasusest, enne kui kadus vaade, et käsk tänavaid puhastada pole muud midagi kui mõne võimu (eriti politseivõimu) väga inimlik soov teistele peale suruda oma tahet, näidata oma võimu. Need ajad polegi nii väga kaugel meist, kus tänavate puhastamise

eeskirjadele vaadati kui tahtele tungida inimeste eraellu, korraldada seda, mis on iga inimese korraldada tema vabal tahtel.

Õige küll, juba vanal ajal tehti mõnikord tarvidust tänavate puhastamise järele. Nii anti Ateenas 320. a. e. Kr. käsk, mille järgi isikud, kes loopisid mustust tänavatele, olid sunnitud seda mustust jälle ära koristama. See on õieti esimene politsei korraldus tänavate puhastamiseks, mida teame ajaloost. Roomas tegutses keisrite valitsemise ajal juba eriline tänavate korrashoiu politsei, n. n. „tribuni rerum nitentium“. Nende ametnike alla käis ka turgude, templite, supelasutiste ja avalikkude väljakäigukohtade puhastamine. Politsei poolt keelati mustuse pildumine tänavatele ja Tiibri jõkke. Selle keelu vastu eksijaid karistati rahatrahviga. Roomas seati sisse maa-alused kanalid, mis aitasid kaasa linna tänavate puhustusele. Kuid päris korras need asjad vanas Roomas ei olnud, sest nagu nähtub Juvenaali kirjutistest, valitses Roomas komme pimedal ajal valada akendest tänavatele kõiksugu mustust.

Kesk- ja Lääne-Euroopas valitses keskajal tänavate korrashoiu mõttes meile raskelt ettekujutatav korraldatus. Nii, näiteks, on teada järgmine Pariisis sündinud lugu. Kuningas Philipp II seisis 1184. a. suvel oma Pariisi lossi akende juures, kui lossist parajasti möödusid veovankrid. Tänav oli niivõrd must, et veovankrite liikumise tagajärjel tekkis vastik hais, nii et kuningas langes minesusse. Tolle aja inimeste närvid olid aga hoopis tugevamad kui meie inimeste omad, nii et see hais pidi tõesti väga vänge olema! Sel juhtumil oli vähemalt see tagajärg, et anti käsk kõik tähtsamad Pariisi tänavad sillutada põllukividega. 1285. a. anti Pariisis käsk, mille põhjal kõik kodanikud olid kohustatud tänavaid puhastama. See käsk aga ununes peagi.

Tol ajal olid mustuse peatekitajateks Lääne-Euroopa linnade tänavail loomad, kes vabalt liikusid ümber ja kelle mustust keegi ei koristanud. Kõige suurem häda valitses sigade rohkuse tõttu linnades. Kui prantsuse noor kuningas Philipp sõitis ratsa 3. oktoobril 1131 oma kroonimisele, jooksis suur siga tema hobuse jalgade vahelt läbi, mistõttu kuningas lendas hobuselt ja sai vigastada; ta suri järgmisel päeval saadud vigastuste tagajärjel. Muidugi keelati kohe elanikele lasta sigu vabalt joosta tänavail.

XIV sajandil hakati juba energilisemalt võitlema mustuse vastu tänavatel. Nii tehti Münchenis 1370. a. korraldus, mille järgi keelati „mustust pilduda tänavatele või oma ukse ette“ ja mille põhjal kõik kohustatud olid „mustust kandma ojasse“; kriipsutati veel erilisel alla, et „mustuse pildumine on keelatud nii päeval kui öösel.“ Kes selle korralduse vastu eksis, pidi maksuma teatud rahatrahvi: 1) kohtunikule ja 2) politseile. Pariisis keelati 1372. a. viisata mustust või kallata vett akendest tänavale. Kes seda siiski tegi, pidi aegsasti hüüdma: „Ettevaatust! vesi!“ („gare l'eau!“). 1495. a. korraldati see käsk, mis kodanikke katsus vähemalt selle eest kaitsta, et neile ootamatult akendest midagi kaela ei valguks; just viimane asjaolu oli erilisel tähtis, kuna tol ajal valitses komme muu seas ka öönõusid akende kaudu tühjendada.

Millal tekkisid keskaegses Euroopas elukutselised tänavapühkijad, pole praegu täpselt teada. Kindel on, et nad tegutsesid XV sajandi teisel poolel. Alal on hoidunud 1434. a. ühe tänavapühkija pilt, mis meile muu seas näitab, et need ametimehed kandsid tol ajal kõrgete alustega kingi: see oli nähtavasti selleks, et jalanõud ei saaks poriseks. Kuna need alused on võrdlemisi kõrged, võib endale kujutada mustust, mis valitses kõikjal. Arvatavasti tol ajal või veidi hiljem tekkis komme sundida avalikke naisi tänavaid puhastama, kusjuures naistel lõigati juuksed lühikeseks enne tööle saatmist.

On huvitav, et juba keskajal tekkis mõte kahekordseid tänavaid ehitada; põhjuseks sellele polnud aga, nagu praegu, tänavliikumise raskused ühenduses alatasa suureneva liikumisega, vaid soov kuidagi jagu saada tänavate mustusest; tänavate teine kord oli määratud paremale rahvakihile, ta pidi täiesti puhas olema, kuna alumine kord oli määratud sõidukitele ja töörahvale. Alal on hoidunud isegi täpne visand sarnasest kahekordse tänavaplaanist, mida valmistas kuulus kunstnik ja tehnik Leonardo da Vinci. Tema plaan oli mõeldud ühtlasi ka tänavliiklemise reguleerimise abinõuks, kõigepealt sõidukite juhtimiseks eritänavatele.

Mida kaugemale elu arenes, mida suuremaks kasvasid linnad ja mida enam levis kultuur, seda nõudlikumaks mindi ka tänavate puhastamise suhtes. Kuna keskaja inimene oli üldiselt must ja ei hoolinud ka oma kehalisest puhtusest palju, ei suutnud ta panna rõhku ka ümbruskonna puhtusele. See olukord aga muutus. Ühenduses sellega kerkis päevakorrale uus küsimus: kes kannab tänavate puhastamise kulud? Selle küsimuse lahendas esimesena Pariisi linn oma 1609. a. korraldusega, mille järgi linna korrashoid pidi sündima kogukonna kulul. Saksamaal oli tol ajal olukord veel halvem. Hamburgi linn, kus tänavate puhastamine oli pandud juutidele, võis 1585. a. uhkustada sellega, et on muretsetud erilised mustuse veovankrid. Berliinis olid tänavad veel 1624. a. nii mustad, et tuli anda üks käsk teise järele tänavate puhastamiseks. Kuid esialgu need käsud midagi ei aidanud: linnavalitsus seletas, et võimatu on tänavaid puhastada, kuna linna elanikud viibivad kõik väljaspool linna põllutöödel. Mõnes kohas, näiteks Peetri kiriku juures, olid mustusehunnikud aastate jooksul kasvanud nii kõrgeks, et nad moodustasid tõsise liikumise takistuse ja et neid ei suudetud ära vedada harilikude jõududega. Sarnaste asjade kordumise vältimiseks anti 1671. a. politseiline käsk, mille põhjal iga talupoeg, kes sõitis linna turule, oli kohustatud linnast ära sõites kaasa võtma koorma mustust. Berliinis kannatasid elanikud veel tol ajal eriti sigade mustuse all. Südalinnas leidis pea iga maja ees tänavaaärel sealaut. 1641. a. ehitusmäärusega keelati sarnane sealautade ehitamine täielikult. Ka see ei aidanud. Siis anti 1681. a. käsk, mille järgi keelati üldse sigade nuumamine linna piires. Lisaks sellele anti 1660. a. määrus (mis muu seas kaotas oma maksvuse alles 1848. a.), mille põhjal kõik majaomanikud olid kohustatud tänavaid puhastama oma maja eest. Elanikud ei saa-

nud aru selle korralduse tähtsusest ja tarvilikkusest, ja olukord palju ei muutunud. Alles suurte karistuste abil läks politseil korda enam-vähem korraldada tänavate puhastamist. Ja see kõik sündis linnas, mis loeti enne maailmasõda puhtaimaks Euroopas!

Ka Inglismaal polnud olukord hiilgav, kuigi seal katsuti politseiliste abinõudega parandada asja. Inglased, praktilised nagu alati, leiutasid isegi terve rea masinaid tänavate puhastamiseks. Nii, näiteks, võttis keegi Thomas Toogood 1674. a. patendi tänavapuhastamise viisile (patendiseadus maksis Inglismaal 1624. a. peale). 1699. a. leiutas keegi Edmund Heming Londonis uue tänavapuhastamise masina. Teated neist leiutistest ulatusid Euroopa mandrini, kus teiste seas keegi Tobias Faudel Strassburgist pöördus Friedrich Suure poole ettepanekuga, millega ta nõus oli enda peale võtma Berliini tänavate puhastamise 5000 taalri eest aastas. Lõpuks sõlmiti mehega leping, kuid nähtavasti olid puhastamisabinõud veel niivõrd algelised, et mehel tuli tööle juurde maksta, mistõttu töö tehti lohakalt. Süüdi oli publiku silmis — nagu pea ikka ja alati — muidugi politsei, kes ei hoolitsevat küllaldaselt puhtuse eest; muu seas ilmus tol ajal rida pamfleete politsei peale, mis käsitavad Berliini tänavate mustust ja politsei hooletut järelevalvet.

Mis puutub Briti riiki, siis jutustab meile eriti Shotimaal valitseva olukorra üle õige palju Edward Burt, kes 1735. a. reisis läbi Shoti. Tema kirjeldustest selgub muu seas, et Shotis maksis kord, mille järgi mustuse loopimine tänavatele oli keelatud, alles pärast kella 10 õhtul võis seda teha. Linnas anti trummiga elanikele teada, et kell on 10 ja nüüd võib tänavale loopida või valada, mis süda iganes soovis. Burt jutustab, et juhul, kui tal tuli koju minna pärast kella 10, talle anti kaasa teejuht, kes alalõpmata hüüdis: „Hud your Haunde!“, s. o. pidagi kinni. Ja ainult tänu teejuhile olevat reisija pääsenud tervelt ja kuivalt võõrastemajja. Seal aga olevat teda oodanud uus üllatus: aknaid, mis viisid võõrastemaja õuele, olevat võimatu olnud avada, — niivõrd vastik olevat olnud hais, mis tuppä tunginud.

Igalpool hakati mõtlema, kuidas paremini organiseerida mustuse äravedamist. 1777. a. tegi Saksamaal salanõunik von Justi ettepaneku, mille järgi mustuse äravedamisega ühenduses olevad kulud tuli kanda: pooles osas riigi poolt ja pooles osas vastava linna elanike poolt, kusjuures hobuseomanikud olid kohustatud teatud arvu voore tasuta tegema, kuna hobused olid tol ajal tähtsaks mustuse tekitajaks. Prantsuse pealinn Pariis oli praktilisem. Tänavate puhastamine pandi seal täiesti linnaomavalitsusele, kes 1780. aastal maksis mustuse äraveo ja väljakäigukohtade puhastamise eest 5000 liivrit aastas ühele ettevõttele. Kuid juba varsti selgus, et äraveotav sõnnik on heaks väetisaineks. Ja 30 aastat hiljem maksis üks ettevõtte Pariisi linnale 150.000 franki aastas mustuse äravedamise eesõiguse eest. Sellel ettevõttel oli Montfauconis Montmartre'i juures kunstsõnniku valmistamise vabrik ja ta teenis sellega miljooneid aastas.

Praegusaja pühkimismasinad on pärit 1825. aastast, mil neid leiutas inglane William Ranyard. Inglismaalt need masinad rändasid Euroopa mandrile, kuid huvitaval kombel õige aegamööda. Nii, näiteks, hakati Berliinis neid masinaid kasutama alles 1874. a. peale. Tänavate kastmise masinad leiutati hiljem, nad võeti tarvitusele suurlinnades alles läinud sajandi lõpul (Berliinis näit. 1893. a.). Elektri jõu abil töötavad tänavate puhastamise ja kastmise masinad võeti tarvitusele veel hiljem, s. o. käesoleva sajandi alul.

Tänavate kastmine sündis varematel aegadel üksikute inimeste kaudu, kes väikeste nõudega valasid vett tänavale. Inglismaal tulid 1700. a. ümber tarvitusele väikesed vankrid, millel oli veevaat, kust vesi jooksis tänavale. XVIII sajandi keskel oli mitmes linnas kombeks kasutada tänavate kastmiseks avalikke naisi. Vanker veetünniga, mille külge oli kinnitatud voolik, veeres ees ja naised järgnesid vankrile vooliku teine ots käes ja selle abil tänavaid kastes.

Avalikud väljakäigukohad on samuti alles uuemal ajal tekkinud. Olgugi, et vanad roomlased juba keiser Tiberiuse ajal tundsid sarnaseid väljakäigukohti ja olgugi, et vanal ajal oli see küsimus isegi eeskujuliselt korraldatud, ei tunnud keskaeg enam sarnaseid asju. Ainult Berni linna kohta on meil teada, et seal oli 1382. a. ümber mitu avalikku väljakäigukohta. Küsimusest hakati üle saama alles siis, kui leiutati vee abil puhastamise süsteem (inglise kellasepa Alexander Cummingi leiutis 1775. a.).

Põrgumasinatest.

V. Rebane

Kõigis maailma suuremates kriminaalmuuseumides võime leida politsei poolt õigel ajal kättesaadud ja kahjutukstehtud põrgumasinaid, mida eriti huvitava esemena külalistele kõigepealt näidatakse. Põrgumasinad on tavaliselt konstrueeritud ainult kuriteo toimepanemise eesmärgiga.

Tihti võib kuulda arvamust, nagu oleks põrgumasin vaid uuema aja saavutus, ja nagu oleks see ainult sõjariistaks anarhistide käes nende poliitilises võitluses. Ei üks ega teine arvamus pole õige.

Põrgumasinade ajalugu on sama vana kui püssirohu ajalugugi. Esimest korda kuuleme Euroopa ajaloos põrgumasinatest juba XV sajandi alul. Nimelt kirjeldab saksa insener Konrad Kyeser Eichstädtist 1405. aastal leiutist, mille olevat tema välja mõelnud ja millega võivat teha suurt kahju vaenlastele. Kirjeldus on värssides ja läbi põimitud kõiksuguste saladuslikkude näpunäidetega inseneridele, kes autori arvates üksi võisid taibata leiutise saladust. See salapärane asi seisis järgmises. Konrad Kyeser andis nõu mahutada selleks õonestatud kontidesse püssirohtu ja ühtlasi ka põlevat süütenööri, mille pikkuse ta käskis täpselt välja arvutada, sest sellest olenes muidugi nende esimeste „põrgumasinade“ tegevusse astumine. Täidetud konte kästi kanda türklaste söögiruumidesse ja

neid sinna maha panna. Peab tähendama, et tolleaegsete kommete ja vaadete järgi moodustasid põrandale paisatud kondid iga söögi-toa suurima uhkuse: näitasid ju laialipillatud kondid, et tegemist on jõuka majaga, kus palju süüakse. Nii et neid Kyeseri konte oleks võidud panna iga maja söögitoa põrandale. Kuid Kyeser hoiatas teisi insenere tarvitamast konte kristlaste vastu, neid tohiti tema arvates tarvitada ainult Lääne-Euroopa tolleaegsete kardetavamate vaenlaste — türklaste vastu.

On selge, et sarnane „põrgumasin“ ei olnud kuigi hädaohtlik, sest see võis tegevusse astuda ainult lühikest aega pärast asetamist vastavasse kohta. Esimest primitiivset konstruktsiooni ruttas 100 aastat hiljem täiendama ja parandama kuulus Leonardo da Vinci, kes 1510. aastal tähendas, et tuleb leida süsteem, mille järgi masin plahvatab hulk aega pärast tema tegevusse astumist, kusjuures aga masin ei tohi tekitada mingit müra, kusjuures kõik peab sündima täiesti tähelepanematult kõigile. Ja Leonardo da Vinci leiutaski põrgumasin, mis oli rajatud tähendatud põhimõtetele. Ta kasutas selleks väga kitsaid torukesti, mille kaudu tõusis elavhõbe. Nähtavasti ongi tema esimene, kes pani tähele vedelikkude tõusmist kitsastes torudes ja seega leidis n. nim. kapilariteedi põhimõtte. Elavhõbe tõusis torukese kaudu ühest nõust teise ja kui viimane oli külalt raskeks muutunud, kukkus ta ümber ja pani tegevusse tulekiviluku: saadud säde pani püssirohu plahvatama. Sarnase konstruktsiooni juures võis põrgumasin täiesti tähelepanematult töötada mitu kuud enne kui ta plahvatas.

Esimene isik, kes juba hästi läbi mõtles põrgumasinat süsteemi vaenlaste ja vastaste hävitamiseks, oli austerlane Veit Wulff von Senfftenberg. Ta kirjeldas 1568. aastal põrgumasinaid ja andis nõu, kuidas neid kõige hävitavamalt kasutada vaenlaste vastu. Nii, näiteks, tähendab ta, et kui keegi tahab lasta õhku lossi, äri või raekoja, tuleb saata vastavasse majja õige suur pakk, mis sisaldab põrgumasinat. Pakk peab omama mõne kaubapaki välimuse. Ühtlasi tuleb saata ka kiri, millest nähtub, et pakk on saadetud hea sõbra poolt, kes ise peab sõjaolude sunnil põgenema ja seetõttu palub oma varanduse võtta hoiule. Autori arvates pannakse sarnane pakk, „milles on mõne sõbra viimane kallis varandus“, kahtlemata kindlasse paika — keldrisse või kambrisse. Ja just see olevatki eriti hea, kuna põrgumasin mõjub plahvatades kitsas ruumis hoopis hävitavamalt kui suures. Võib ka, tähendab autor edasi, neid põrgumasinaid saata peidetult veinivaatidesse, kalevikangas-tesse, soolatünnidesse jne. See olevatki hästi soovitatav, kuna sarnasel korral mahutatakse kõik need kangad, vaadid jne. mitmesse kohta, mistõttu plahvatused ja tulikahjud tekivad vastavas linnas korruga mitmes kohas. Huvitav on veel Senfftenbergi märkus, et põrgumasinad võivad suurel määral kaasa aidata üldisele rahule, kui neid õieti tarvitatakse. See on mõte, mida meie praegusel ajal igas variatsioonis oleme harjunud kuulma. Autor katsub tõendada oma väidet näidetega tegelikust elust. Ta ütleb, näiteks, et vürst, kellel on õiglasel nõuded mõne linna vastu, võib põrgumasinat

abil selle linna elanikke nii tüüdata ja väsitada, et nad lõpuks on rõõmsad, kui saavad vürstiga rahu teha.

Senfftenberg mõtles välja süsteemi, mis lubas põrgumasina tegevusse panna igal soovitud päeval. Selleks andis ta järgmise nõu. Põrgumasin tuleb asetada raudkasti ja masin ühendada kasti lukuga selliselt, et kui võtmega lukku keerata, masin plahvatab. Kast tuleb saata sellele isikule, keda soovitakse tappa, kuid ilma võtmeta. Muidugi on kasti saatmise motiiv jälle sama: sõjaolud, sunnitud põgenemine jne. Kast võetakse „tundmatu sõbra“ avitamiseks hoiule. Kui nüüd saatja arvab, et paras aeg on jõudnud kätte usaldaja teise maailma saatmiseks, saadab ta hoidjale võtme ühes palvega võtta kastist üks või teine ese ja sellega talitada kirjas palutud viisil. Kui tahetakse kahju tekitada vaenlase kahurväele, siis tuleb Senfftenbergi retsepti järgi koormale panna kahurikuule ja mitu püssirohutünni, kusjuures ühes tünnis asetseb põrgumasin. Koorem saadetakse teele. Vahepeal aga teatatakse oma „ülejooksikute“ kaudu vaenlasele, et suurtükimoona koorem liigub teatud maantee kaudu. Koorem langeb muidugi vaenlaste kätte ja plahvatab, kui põrgumasin õieti funktsioneerib. Umbes sarnasel teel soovitab autor toimetada maa alla ka tähtsaid ja kardetavaid vastaseid lahingus. Nende kätte tuleb toimetada kast, milles leidub juurdelisatud kirja järgi kulda, kusjuures võti on selles kirjas. Kast avatakse ja vastane on surnud mees, sest Senfftenbergi arvates on sarnased kardetavad mehed ikka ise kullakasti juures, kui see avatakse.

Järgmine, kes kirjutab põrgumasinatest, on Samuel Zimmermann (1573). Ka tema kirjeldab põrgumasinaid, mis plahvatavad, kui neid maha panna, või kui nendele istuda, või kui nad kukuvad, või kui nende pihta lüüa. Tähtis on, et Zimmermann oli esimene, kes juhtis tähelepanu sellele, et põrgumasina võiks tegevusse panna kella abil, mis oleks äratuskella taoline.

Ajalooost teame, et põrgumasinaid ka tõesti mitmel puhul tarvitati sõjas vastaste hävitamiseks. Esimene sarnane lugu leidis aset 1581. aastal. Põrgumasin valmistati Poola kuninga Stefan Bathory ülesandel püssisepa Johann Ostromecki poolt. Masin toimetati kavalusega Pihkva kaitsja Ivan Schuiski kätte. Kuningas Stefan Bathory ründas tol korral Pihkva kindlust, mida kaitses Venemaa kasuks Schuiski ja mis ei tahtnud ega tahtnud alla anda. Põrgumasin oli kastikujuline. Schuiski ise ei viibinud kasti avamisel, mis töötas eeskujuliselt ja tappis kõik juuresolijad.

Vahepeal levis põrgumasinate tarvitamine kiiresti, nii et kõikjal hakati suurt hirmu tundma. Nii, näiteks, juhtus 1611. a. Nürnbergis järgmine lugu. Tähendatud linnas töötas pikemat aega väga töökas ja nupukas kullasepp, keegi Peter Hermann Antverpeni linnast. Teati kõnelda, et tema on hakanud midagi tegema lukuseppade, vaseseppade ja kellaseppade abil. Kui asi sai teatavaks linnavalitsusele, saadeti kullasepa juurde eriteadlaste komisjon, kes pidi kindlaks tegema, mis õieti on lahti.

Huvitavast põrgumasinate tarvitamise juhtumist kirjutab Max Maria v. Weber, tuntud helilooja Weberi poeg. 1645. a. oli Wis-

mari linn rootslaste käes. See linn, kus elas palju taanlasi ja mis tol ajal veel kuulus Taanile, pidi 1648. a. üle antama rootslastele. Rootslaste laevastik, mille ülemateks olid taanlaste poolt vihatud admiralid Wrangel ja Blume, valmistus ärasõiduks Stockholmi. Kõigepealt pidid ära sõitma tähendatud admiralid kahe laevaga, kuna ülejäänud sõjalaevad hiljem pidid järgnema Stockholmi. Admiralide tagasisõit kodumaale pidi teostuma sõjalaevadel „Lejon“ ja „Drake“. Tähendatud sõjalaevad sõitsidki merele kavatsusega reidil seisma jääda ja oodata admiralide pealetulekut. Kui laevad hakkasid liikuma, sõitis paat admiral Wrangeli laeva juurde, ja paadis olev mees palus admiralile anda üle väärtusliku kasti, kusjuures paluti kast mahutada kas admiralile kajutisse või selle lähedusse. Kast võeti vastu ja paat sõitis tagasi randa, et sealt uuesti merele sõita, seekord aga juba teise laeva, „Drake“, juurde. Seal anti ära teine kast, mis oli määratud admiral Blumele. Kastid võeti aukartusega nii ühel kui teisel laeval vastu. Mõlema admiralide ja arvatavasti ka mõlema laeva meeskonna elu päästis admiral Wrangeli teenija uudishimu. Ta hakkas kasti vaatlema ja uurima ja kuulis kastis kella tiksumist. Kui Wrangel ise tuli laevale, küsis ta admiralilt, kuhu asetada ilus kast kellaga. Kuna admiral kellast midagi ei teadnud, võeti kast lahti ja leiti selles korrapärane pörgumasin, mis oleks saanud hukatuseks laevale, sest kellaaeg oli masinas nii seatud, et pörgumasin pidi plahvatama alles mõne aja pärast. Kui asi oli selge, sõideti kohe teisele laevale; selgus, et ka sinna oli antud salapärane kast ja et ka selles leidis pörgumasin. Oli selge, et tegemist oli ettekatsetud atentaadiga. Laevad sõitsid sadamasse tagasi, ja rootslased hakkasid otsima süüdlasi. Juhus tuli neile appi ja varsti tabatigi kastide tooja, kellega osutus Hans Krevet Stralsundist. Esialgu püüdis mees salata, hiljem seletas ta, et kastide saatjateks olevat kolm temale tundmatut Lübecki kaupmeest, lõpuks tunnistas mees, et kastide tõelisteks saatjateks olid Taani agendid. Mees surmati 1645. a., ilma et oleks korda läinud teada saada atentaadi korraldajate nimesid.

Veidi hiljem tekkis nimetus „pörgumasin“. Kuni 1693. a. seda nimetust veel ei tuntud. Selle nimega ristiti eriti konstrueeritud laeva, mille Willem Muster saatis eeltähendatud aastal St. Malo vastu. Laev — „infernäl machine“ — moodustas enesest suure pörgumasina, mis, põrgates sadamamuuli või teiste laevade vastu, lendas õhku, sünnitades muidugi suurt kahju. Muu seas on sarnaste laevade leiutajaks juba eelpool mainitud Leonardo da Vinci, kes 1493. a. kirjutas niisuguste laevade konstrueerimise võimalusest.

Uuemal ajal on pörgumasinaid tarvitatud õige sageli, kuid mitte enam sõjalisteks operatsioonideks — seda ei lubanud arenenud sõjatehnika, — vaid kuritegude toimepanemise eesmärgiga, suuremalt osalt poliitilisteks atentaatideks, mõnel korral ka kriminaalkuritegude toimepanemiseks.

24. detsembril 1800 tarvitati pörgumasinat atentaadiks Napoleon I vastu. Suur keiser sõitis parajasti teatrisse, kui pörguma-

sin pidi tegevusse astuma. Kuid Napoleon pääsis õnnelikult hädaohust. 28. juulil 1835 katsuti pörgumasina abil surmata kuningas Louis Philippi, ka sel korral ebaõnnestus atentaat. 1852. a. ehitati eriline pörgumasin Marseille linnas, mis pidi lõpu tegema presidenti Napoleoni elule. Politsei sai viimasel silmapilgul asjast teada ja areteeris kurjategijad parajasti siis, kui masin oli valmimas. Kui Napoleon III sõitis 14. jaanuaril 1858 ühes abikaasaga Pariisi ooperisse, visati tema sõiduki pihta pomm, mis oli konstrueeritud pörgumasina süsteemil. Pommi viskajaks osutus itaalia anarhist Orsini, kelle eesmärgiks oli tappa prantsuse riigipead, lootuses, et see roim kutsub Prantsusmaal esile üldise revolutsiooni. Revolutsioon pidi võimaldama mässu tõstmist Itaalias, mille tagajärjeks pidi olema Itaalia vabastamine võõraste valitsemise alt. Orsini laskis ühe inglise sõbra abil viis pommi valmistada Birminghamis. Neist lõhkes kolm atentaadi toimepanemisel, üks leiti tervena atentaadi kohal ja üks leiti kurjategija kaasabiliste korterist. Terveksjäänud pommid hoitakse praegu veel alal Pariisi kahurväe muuseumis. Pommiplahvatuse mõju oli kohutav. Keiser ja keisrinna jäid küll terveks, kuid publikust sai 8 inimest surma ja 148 haavata. Orsini ise sai plahvatusel haavata, kuid suutis üldise segaduse tõttu esialgu põgeneda. Siiski läks Pariisi politseil korda tabada teda samal ööl ühes kaaslastega. Tema ja ta kaaslased surmati 1858. a.

Lõpuks veel üks juhtum, mis näitab, et pörgumasinaid kasutatakse ka puht-kriminaalkuritegude toimepanemiseks. 1875. a. lõpul pidi Saksamaalt, Bremerhavenist, merele sõitma laev, mille laadungiks olid kõrge summa vastu kindlustatud vaadid. Õnnetul kombel kukkus laeva laadimisel üks tünn sadamas voorimehe vankrilt maha ja tagajärjeks oli hiigla-plahvatus, mis maksis mitme inimese elu. Asja uuriti ja siis selgus järgmist. Prahi saatjaks oli keegi Thomas, kes prahi oli ühes tuntud kindlustusseltsis kindlustanud väga suure summa eest. Tegelikult koosnes praht vaid harilikest tänavasillutamise kividest, mis olid asetatud tünnidesse. Ühte tünni oli paigutatud pörgumasin ja just see tünn kukkuski sadamas kividele. Thomas'e mõte oli lihtne. Pörgumasin pidi plahvatama merel ja seega laeva põhja viima ühes prahiga. Mees oleks kindlustusseltsilt saanud hulk raha ja oleks korraga olnud jõukas mees. Plahvatus oli eriliselt tugev seetõttu, et vaat oli täidetud dünamiidiga; see on ühtlasi esimene juhtum, kus tarvitati dünamiiti pörgumasinas, mis sellest ajast peale moodi läks. Kellavärgi valmistajaks oli tol ajal tuntud saksa mehaanik J. Fuchs Bernburgist, kellel polnud aimugi, missuguseks otstarbeks taheti tema masinat tõeliselt kasutada. Temale tehti ülesandeks konstrueerida kell, mis töötaks igas asendis. Meistrile seletati, et kell on vajalik tekstiilvabrikus masinate automaatselt seismapanemiseks teatud vaheaegade järel. Kuna aga kella valmistajale ei tehtud ühtlasi ülesandeks hoolitseda ka selle eest, et kell kannaks välja suuremaid tõukeid, juhtuski õnnetus. Thomas võeti vahi alla ja ta suri varsti vanglas. Tema tõeline nimi oli Alexander Keith. Selle pörgumasina koopia leidub Bernburgi muuseumis.

Keeluseadus ja allilm Ühendriiges.

R. Mägi

Kõneldakse, et endine Ameerika Ühendriikide president Hoover olevat vastanud ühe ajalehe reporteri küsimusele: „Mille üle teie mõtlete, kui teie oma habet ajate?“ lühidalt: „Mõtlen Al Capone üle.“ Võib vist küll kaunis tõenäoliselt ütelda, et president Hoover nende sõnadega ei tahtnud niivõrd väljendada kriminaalset hädaohtu, mis oli ühenduses Al Capone isikuga ja võimuga, kui-võrd sotsiaalset hädaohtu, mida Al Capone võis esile kutsuda. Ühendriiges oli tol ajal 10 miljoni töötatöölise ümber, kelle eest riik ei kannud hoolt ja seltskond ainult vähesel määral. Al Capone aga võis — vähemalt teoreetiliselt — selle hiigla armeega midagi peale hakata: tal oli tänu alkoholitrustile võimalusi rakendada tööle hulk inimesi, tal oli selleks rohkem võimalusi, kui kellelgi teisel sel ajal. Ei tohi unustada, et ameeriklane veel enam kui keegi teine on nõus astuma kas või Al Capone teenistusse, kes talle annab raha, kui minna kuhugile parteiliikmeks, kus tuleb maksta liikmemaksu. Seda muidugi teadis Hoover, ja seepärast ta alustaski võitlust selle suurima Ühendriikide korra vaenlase vastu, kes varem olevat olnud valitsuse abijõuks, valitsuse liitlaseks.

Viimasel ajal hakatakse ikka enam kõnelema sellest, et kõikvõimas Al Capone olevat tõesti seisnud lähedas ühenduses Ühendriikide ametiasutustega, seda kinnitab päris kategeooriliselt Jack Bilbo, kes kuulus Al Capone lähemate kaastööliste hulka enne viimase vangistamist ja kinnimõistmist maksmata jäetud maksude eest.

Kuidas ja mis põhjustel võis tekkida sarnane ühendus? Selge näib olevat see, et keeluseadus pandi maksma tänu alkoholikapitali taatele ja lühinägeliste moralistide mõjule. Sest teisiti ei ole ettekujutatav idee läbiviimine elus, mis küll ei vähendanud joomist (rääkimata selle kaotamisest), küll aga tõstis alkoholi hinna kahek-sakordseks ja tarvitamise hulga kahekordseks. Ükski inimene Ühendriiges — ja kõige vähem muidugi need, kes moraali tõstmiseks propageerisid keeluseaduse maksmapanemist — ei suutnud ette kujutada neid nähteid, mis käisid kaasas keeluseadusega või olid tingitud sellest: 1200 inimest tapeti alkoholi pärast (salavedajad, salakaubitsejad ja politseinikud), 1800 inimest kaotas jäädavalt silmanägemise (metüülalkoholi tarvitamise tagajärjel), riik kaotas puhta sissetulekuna alkoholimaksudest 2,5 miljardit dollarit ja pidi peale selle tegema suuri väljaminekuid alkoholi salaveo ja -kaubitsemise vastu võitlemiseks. Sellele tuleb lisada juurde, et laiema rahvahulgad polnud kunagi rahul keeluseadusega; et sellest rahulolematusest üle saada, jäi ainult üks tee: võimalikult tihti silmad pigistada kinni eksimiste vastu keeluseaduse alal. Ühendriigid ei tunne oma terves ajaloos vist ühtki sarnast ebapopulaarset seadust kui seda oli keeluseadus.

Ühes keeluseadusega ilmusid päevavalgele ja alustasid tegevust kõiksugused kahtlased isikud, kes leidsid, et neile on jõudnud kätte

paras aeg tegutsemiseks. Esimesed alkoholi salavedajad ja -kaubitsejad tulid suurlinnade allilmast, tulid kurjategijate perest ja täiendasid oma organisatsioone kõik pärastised suurused alkoholiga kaubitsemise alal.

Esimeseks, kes lõi alkoholiga kaubitsemisest suure kommertsettevõtte, oli itaallane Colosimo, keda kutsuti kurjategijate ringides Big Jimiks. Tema oli elukutseline restoraniomanik. Ta tegutses Chicagos; ja see linn jäigi kuni keeluseaduse lõpuni salaveo ja -kaubitsemise keskuseks Ühendriiges. Colosimol oli Chicagos suur restoran „Grand Café Colosimo“. Kõik suuremad alkoholi ostumüügitehingud sündisid selles restoranis. Seal kohtusid suurte mööblivabrikute omanikud, kes hakkasid valmistama peale raamatukappide veel raamatukogusid, s. o. väliselt võis arvata, et raamatukapp on täidetud raamatutega, tegelikult aga olid raamatute kaaned puust, sisemus koosnes pudeleist ja alkoholist. Selles restoranis käisid tellimisi vastu võtmas metallitöösturid, kes hakkasid valmistama väikesi kitsaid pudeleid püksitaskus kandmiseks, mille sisuks oli mõistagi jälle alkohol. „Grand Café Colosimos“ võis näha praktikata arste, kelle ainus tegevus ja sissetulekuallikas seisis alkoholi retseptide kirjutamises. Seal nähti ka leidureid, kes tahtsid alkoholi valmistada pillide kujul. Seal kohtusid nurgaadvokaadid, ostetavad tunnistajad, endised liinisõdurid, kes oma teenistust pakkusid alkoholi transporteerimisel, seal leidus ka n. n. gemmen, inimesi, kes oskasid käsitada püstoleid ja tarviduse korral ebasoovitavaid võisid tähele panemata saata teise maailma. Sealjuures oli kõnesolev lokaal kõrgete ametnike, tuntud seltskonnategelaste ja tunustatud teatrisuuruste kohtumiskohaks, kes sinna, nagu jutustatakse, ei tulnud ainult selleks, et oma janu kustutada.

Peab tähendama, et sel ajal Ühendriigid ei tunnud veel alkoholivedajate omavahelisi võitlusi, mis hiljem ähvardasid üldisele korrale ja julgeolekule. Õige küll: suur osa neist, kes tegid otsekohe tegemist alkoholiveoga, oli itaallasi, kelle vahel tuli ette omavahelisi tülisid, kuid need olid kõik isiklikku laadi ja õiendati kiiresti ja tähelepanematult.

Colosimo suurendas peagi oma ettevõtet. Võrdlemisi ruttu koondas tema oma kätte 20 joogikohta, missuguseid varustas tarviliku alkoholiga. Peale selle täitis ta ka eratellimisi ja andis alkoholi oma konkurentidele. Muidugi tegi ta seda kalli raha eest ja kavala tagamõttega. Ta oli kuidagi saanud luua ühendust politseiga. Viimasel aga oli vaja aeg-ajalt tabada salakaubitsejaid. Colosimo valvas tähelepanelikult oma konkurentide tegevuse üle. Kui mõni neist muutus kardetavaks, saatis ta politsei sinna. Vastav lokaal suleti ja Colosimo äri õitses edasi. Kuid sarnaste võetega soetas mees endale vaenlasi, ja sel ajal tekkisid ka esimesed salakaubitsejate salkade kokkupõrked.

Allilma sõja puhkemisel sai Colosimo tuttavaks ühe kaasmaalasega, kes talle pakkus oma teenistust. Mehine julge väljaastumine, suur kuju ja lahtine pea meeldisid Colosimole ja ta palkas mehe oma teenistusse. See uus mees oli Al Capone.

Colosimo töötas käsi-käes kellegi Torrioga, kellel oli väga tume minevik, kellel aga oli palju raha ja kes finantseeris Colosimo ettevõtteid. Colosimo viibis kord külaskäigul oma juriidilise nõuandja Nathan Burkhami juures. Jõudes koju, kutsuti ta telefoni juurde. Mees oli pärast telefonikõnet väga ärritatud ja tahtis kohe rääkida advokaadiga. Kuid selleni asi ei jõudnud. Paar minutit hiljem oli ta surnud. Ta taskust kadusid 150.000 dollarit ja punane märkmete raamat, kuhu ta kandis kõik äritegevusse puutuvad andmed. Torrio, ettevõtete organisaator, sai seega ainsaks ettevõtete peremeheks. Al Capone palk tõusis aga tapmise päevast saadik 200 dollarilt 500 dollarini nädalas.

Saadest ainuvalitsejaks, hakkas Torrio asja ümber organiseerima. Kuna Chicago oli tema käes, katsus ta võita ka teisi linnu, esialgu Chicago lähemas ümbruses. See läks tal võrdlemisi kiiresti ja hästi korda. Kuid Torrio oli küll hea äriees ja organisaator, kuid halb salakaubitseja, halb „gangster“ — ta närvid ei pidanud sellele „elukutsele“ vastu. Kui tema vastu korraldati paar atentaati, millest ta pääses terve nahaga, arvas ta paremaks põgeneda; nelja miljoni dollariga ja nelja „ihukaitseväelasega“ põgenes ta kiiresti Ühendriigest oma kodumaale — Itaaliasse.

Torrio lahkumisega lõppes alkoholiga salakaubitsemise esimene ajajärk Ühendriiges, nüüd algas teine, hoopis vähem romantiline, vaid ainult veel äriiline. Sellele teisele ajajärgule vajutas oma pitseri Al Capone, maailma suurimaid kurjategijaid ja osavamaid ärimehi.

Päris lihtne see Torrio asemele astumine Al Capone'le siiski ei olnud. Tuli kõrvaldada tervelt 18 isikut, kes segasid absoluutse võimu kättesaamist. Ja nii näeme, et lühikese aja jooksul langesid mõrtsuka käe läbi terve rida salakaubitsejaid. Huvitav on märkida, et ametlik politsei teadaanne kõlas nende roimade selgitamisel ikka üht viisi: roimariist puuduvad igasugused teated. Võib olla, et kõik see sündis, nagu mõnel korral kinnitatakse, politsei teadmisel, võib olla, et ametivõimud olid tõesti rahul sellega, et terve küsimus sarnaselt lahendati. Igatahes selge oli, et nende roimade taga peitus üks isik. Selge on ka, et ametivõimudel oli kergem võitlust, resp. läbirääkimisi pidada ühe isikuga kui mitmega, et väikeste salkade likvideerimine nende juhtide tapmise näol võis isegi kasulik olla.

Esialgu sai Al Capone enam-vähem vabalt tegutseda. Ta ostis üles terve rea transportärisid, laevasõiduliine, asutas paljudes linnades restorane ja mitmesuguseid ärisid ja ettevõtteid. Tema olevat isegi tähtsal määral mõjutanud Chicago linna peavalimisi, mis on väga tähtis, kui arvesse võtta seda võimu, mis on linna peal Ühendriiges, kes muu seas on ka politsei kõrgeimaks juhiks. Mõne aja pärast oli Ameerika Ühendriikide idapoolne osa salaalkoholi levitamise mõttes täiesti Al Capone käes, arvatud välja ainult New-Yorgi linn, kus valitses Jack Diamond. Sel ajal olevat eelpoolmainitud Jack Bilbo jutustuste järgi sõlmitud ka kindel kokkulepe Al Capone ja ametivõimude vahel.

Kokkuleppe sõlmijateks olevat olnud Al Capone ja Charles B.

Wheeler ametivõimude esindajana. Kokkuleppe sõlmimise juures olevat viibinud ainult tähendatud Jack Bilbo, kes ka jutustab üksikasjaliselt sellest tähtsast sündmusest. Kuigi Wheeler esialgu olivat keeldunud ettepanekute tegemisest tunnistaja juuresolekul, olivat ta lõpuks nõustunud Jack Bilbo juuresolekuga, kes oli Al Capone kaitsjana, n. öelda ihukaitseväelasega kokkuleppe sõlmimise juures. Kokkuleppe olevat sõlmitud peamiselt järgmisil küsimusil. Ametivõimud lubasid Al Capone'le kasutada raudteed alkoholi veoks. See oli muidugi väga kasulik Al Capone'le. Seni transporteeriti alkoholi maanteid mööda veoautodel. Transport oli võrdlemisi kulukas, kuid kõige halvem oli see asjaolu, et nendele veoautodele korraldati alatasa kallaletunge, sellega tekitades ainelist kahju vedajaile ja sundides viimaseid üles pidama hulk inimesi transportide kaitseks. Al Capone omalpoolt lubas otsekohe lõpetada altkäemaksude maksmise ametnikele ja anda ametivõimudele nende ametnike nimikirja, kes olid võtnud vastu altkäemakse. Ka ametivõimudele oli kokkuleppe kasulik. Saadi teada halbade ametnike nimed ja neist võidi otsekohe vabaneda. Altkäemaksude maksmist lõpetamisega loodeti parandada ametnike isikulist koosseisu. Siis aga oli sarnase kokkuleppe jõusseastumise puhul ameeriklaste varustamine alkoholiga kindel. Väliselt valitses keeluseadus edasi; tegelikult aga ei olnud enam mingit keeldu. Lõpuks oli ametivõimudele kasuks muidugi veel see, et Al Capone võimu suurenemisega kadusid lõplikult kõik väikesed salgad, kes sellest ajast peale ei olevat enam muret sünnitanud ametivõimudele. Muidugi andis sarnane kokkulepe valitsusvõimudele ka otsest kasu. Võidi asuda aparadi vähendamisele, mis oli organiseeritud salaalkoholiga kaubitsemise vastu võitlemiseks.

Suurematest linnadest kuulusid Al Capone mõju võimkonda: Chicago, Detroit, Cleveland, Boston, Philadelphia, Baltimore, Washington, Alabama, Arkansas, Missouri jne. Al Capone' l oli 1926. aastal: kaheksa suurt viinavabrikut, üksteist transportäri, üks laskeriistade vabrik, üks haigemaja, üks pank. Peale selle aga veel hulk väiksemaid ettevõtteid. Tema kontrollis ehitus-, transport- ja sadamatöölise palku ja organiseeris tarbekorral tasu tõstmiseks töölise streike. Sellega võitis ta töölise poolehoiu. Muidugi ei kannud tema palkade tõstmisega ühenduses olevaid lisakulusid, vaid kannsid tarvitajad.

Politsei ei olevat enam tülitanud Al Capone't pärast kirjeldatud lepingu sõlmimist. Sellest aga oli Al Capone' l vähe, tal oli mõnikord tarvidus politsei aktiivse abi järgi — kui oli tegemist mõne ähvardava salga likvideerimisega (et neid salku ikka jälle uuesti sigines, on arusaadav, kui arvesse võtta neid suuri kasusid, mida saadi alkoholi salamüügist). Kuid altkäemaksude maksmise aeg oli möödas ja Al Capone pidas kokkuleppest kinni, võib olla ka seepärast, et ta oskas asja teisiti korraldada. Ta andis suurlinnadele krediiti väga tunduval määral ja omandas sellega teatava võimu linnade üle. Ühes sellega aga oli tal ka võim politsei üle.

14. veebruaril 1929 lasti Chicagos Püha-Valentini kiriku juures maha seitse salakaubitsejat, kes kuulusid Morani salka. See

juhtum leidis omal ajal ka elavat vastukaja maailma ajakirjanduses. Arvati, et roima toimepanijaks olevat olnud salakaubitsejad — konkurendid, kes olid riietatud politseimundrisse. Juba mitmel korral mainitud Jack Bilbo tõendab, et mahalaskjais olid tõesti politseinikud, mitte selleks maskeeritud gangsterid. Pärast kokkulepet ametivõimudega 1926. a., sõlmis Al Capone kokkuleppe ka väikeste jõukude juhtidega ja sõlmiti üldine „vaheahu“. Selle vaheahu vastu eksis üks salkade juhtidest — Moran. Tema koostas enda ümber endiste O'Banioni ja Hymie-Veissi salkade liikmeid ja hakkas koos tegutsema. Esimeseks uue salga eesmärgiks oli Al Capone tapmine. See eesmärk ei riivanud ainult Al Capone huve, vaid ka ametivõimude omi. Kui Al Capone teada sai uuest atentaadi kavatsusest, teatas ta sellest politseile. Mõlema poole huvides seisis asja nii vaikselt likvideerida kui vähegi võimalik. Politsei võttis mehed, kelle peale oli pandud atentaadi toimetamine, kinni ja laskis nad maha. Asja oleks peaaegu politsei ise rikkunud. Nii pea kui mehed olid lastud maha, kadusid politseinikud; kuid kohale jõudis teine politsei patrull, kellel polnud aimugi sündinust. Üks gangsteritest — Frank Gusenberg — elas veel ja politseiohvitser ruttas tema juurde ning küsis, kes oli laskja. „Ei keegi“, vastas küsitud ja suri, olles truu gangsterite moraalile, politseile kunagi kedagi välja anda.

Ainsaks Al Capone võistlejaks Ühendriikide idapoolses osas oli Jack Diamond, kellele kuulus vastava Al Capone'ga sõlmitud kokkuleppe põhjal New Yorgi linn. Alkoholi sissevedu sündis tol ajal kahel teel: Kanadast Michigani järve kaudu toodi Ühendriigesse inglise whiskyt ja New Yorki Atlandi ookeani kaudu — prantsuse veini ning likööri ja saksa õlut. Al Capone ja Jack Diamond olid kokku leppinud ka sisseveetava alkoholi jaotamise kohta. Seda kokkulepet murdis Diamond, kes pidas sadamatöölise abil kinni transpordi, mis oli määratud tema konkurendile.

Nüüd algas kahe suure võistleja vahel sõda, mis lõppes Diamondi surmaga. 96 kuuli kannatas Diamond välja: nii mitu korda tabati teda püstolist pärast seda, kui algas suur sõda võistlejaga, alles 97. kuul tõi salakaubitsejale surma. Ja on huvitav, et see 97. kuul ei saadetud Diamondi pihta Al Capone korraldusel, vaid sootuks uue isiku, kellegi John Actori poolt. Al Capone istus ise juba kinni, kui tema kauaaegne sõber ja pärastine võistleja Diamond maha lasti, tema polnud siis üldse enam huvitatud sellest tapmisest.

John Actor oli veel 1925. a. tähtsusetuks habemeajajaks New Yorgis. Ta tahtis aga kiiresti palju raha teenida. Selleks „leiutas“ ta hulk salve ja mikstuure, mis pidid kaasa aitama juuksekasvule jne. Tema leidis esialgu ka inimesi, kes finantseerisid tema „leidusi“, kuid varsti lõppes see avitamine, sest sellest ärist ei tulnud midagi välja. Siis hakkas mees hangeldama kruntidega Kalifornias ja kukkus ka sellega sisse. Sel ajal sai temaga juhtumisi tuttavaks Jack Diamond. Ta võttis mehe kaasa oma sõbranna ja ärikaaslase Vivian Gordoni juurde. Viimane oli mehest ja tema petise annetest

vaimustatud. Gordoni nõudel saatis Diamond Actori Inglismaale kaubitsema väärtusetute väärtpaberitega. Lühikese aja jooksul oli Actor meelitanud inglasest välja viis miljonit dollarit, ilma sentigi Ühendriikidesse saatmata. Diamond kirjutas ja ähvardas, kuid asjata. Actor ei mõelnudki Ühendriigesse tagasi sõita ja veel vähem tasuda Diamondile võlga. Nüüd sõitis Diamond ise Euroopasse, et oma asju isiklikult selgitada Actoriga. Mida see tähendas, see oli viimasele täiesti selge. Diamondile aga keelati sissesõit Inglismaale; ta läks Saksamaale, kuid ka siit saadeti ta varsti välja. Nii ei jäänud mehel muud üle kui sõita tagasi Ühendriigesse. Vahepeal saadeti ka Actor Inglismaalt välja. Kuna tal kuhugi üle ei jäänud sõita, läks ta samuti tagasi Ühendriigesse. Nii pea kui Diamond Ühendriigis astus maale, lasti tema peale kolm pauku. Ta ise jäi terveks, üks tema kaaslastest lasti maha. Nähtavasti sel ajal tuli Actor mõttele kasutada naisterahva abi Diamondi surmamiseks. Kuigi ta oli veel abielus, oli ta salajaselt kihlatud kellegi Marion Robertsi-ga. Ja viimane pidi Diamondi meelitama surma. Tal läks korda meest meelitada ühte restorani, kus siis uus atentaat tema vastu toime pandi. Diamondi raudne tervis sai ka sellest üle. Kui tema pärast korraldas oma sõprade ringis väikese joomingu, millel viibis ka Roberts, tungisid tuppa kaks maskeeritud isikut, kes lasksid Diamondi pihta ja kadusid. Diamond langes surnult maha, kuid kuul oli talle tunginud südamesse lastuna selja tagant — seal aga seisis laskmise ajal Marion Roberts. Politsei lõpetas peatselt juurdluse süüdlase mitteleidmise tõttu.

Jack Diamond oli silmapaistev salakaubitseja, ta oli väga andekas organisaator ja suutis oma aparaati eeskujuliselt korraldada. Kuid Al Capone oli andekam, ta organiseeris salakaubitsemise kõigepealt väliselt ja see andis talle häid sissetulekuid.

Kohtuotsuseid.

Salakauba kinnipidamise eest politseiametkonnale määratud summad tuleb jaotada terve politseiametkonna vahel. (Riigikohtu adm.-osak. t. nr. 558II — 1933.)

Riigi Teatajas nr. 155/156 — 1920 avaldatud seaduse — kaupade, toiduainete ja loomade väljaveo kohta 10-verstalisel manna piiriäärsele maarippa ja üle riigi piiri — § 17 on nähtud ette, et konfiskeeritud salakauba müügist saadud raha jaotatakse järgmiselt: kinnivõtjale 50%, selle ametkonna (vedomstvo) teenijaile, kus salakauba kinnivõtja teenistuses seisab, 25% ja riigile 25%. Ametkonna teenijaile minev % jaotatakse kõigi teenijate vahel, salakauba kinnivõtja välja arvatud, ühetasaselts ära. Ametkonna (vedomstvo) all tuleb mõista ministeeriumi teatavat osakonda või valitsust ühes kõigi allüksustega üle riigi, näit. politseiametkond, postiametkond jne., mitte aga mõnd asutist. Viimane, s. o. asutis,

tuleb lugeda ametkonna allüksuseks. Salakauba müügist saadud raha, mis kuulub jaotamisele ametkonna teenijate vahel ühetasaselt, ei ole mitte tasu tehtud töö või nähtud vaeva eest, vaid see on ametkonna ergutusabinõu ausale võitlusele salakaubaveo vastu. Nii et tuleb õigeks tunnustada seisukoht, et konfiskeeritud salakauba müügist saadud raha kuulub jaotamisele ühetasaselt nende isikute vahel, kes olid ametkonna teenistuses raha jaotamise ajal.

Kui distsiplinaarkaristuse määramisel politseinikele on aluseks võetud N. s., võib määrata karistust ainult N. s. sellekohase § karistuse piirides. (Riigikohtu adm.-os. t. nr. 713II — 1933.)

Politseiasutuste kujundamise määruse (RT 177/178 — 1925) § 87 on nähtud ette distsiplinaarkaristused, mis määratakse sama määruse § 86 järgi politseinikele üleastumiste eest ametikohuste täitmisel juhul, kui teatavate üleastumiste eest ei ole nähtud ette kriminaalkaristust. Käesoleval juhul on Y-le distsiplinaarkaristuse määramisel aluseks võetud N. s. § 410, ja sellepärast oleks võinud temale karistus määratud saada N. s. § 410 ettenähtud karistuste piirides, nagu seda kaebaja oma kaebuses täiesti õieti seletab, aga mitte määrata temale säärane karistus, mida N. s. § 410 üldse ei näe ette.

Kohtu- ja Siseministril on õigus paigutada distsiplinaarkorras konstaabli kordniku kohale. (Riigikohtu adm.-os. t. nr. 461II — 1933.)

X. arvamus, et tema ümberpaigutamisel distsiplinaarkorras konstaabli kohalt kordniku kohale, on rikutud Politseiasutuste kujundamise määruse (RT 177/178 — 1925) nõudeid seega, et teda on paigutatud mitu astet alamal olevale kohale ja ei ole arvestatud ümberpaigutamisel tema endise laitmatu teenistusega, on täiesti ekslik, sest distsiplinaarkorras oli võimalik kaebajat koguni teenistusest vabastada, ja seepärast ümberpaigutamine kordnikuks ei ole sarnane karistus, mis eeltähendatud määruse järgi ei ole lubatud. Kaebaja tegevuses ilmsikstulnud teo hindamisel on ka arvesse võetud kaebaja endine teenistus, sest vastasel korral ei oleks teda üldse jäetud teenistusse, kuna politseiteenistus oma iseloomult nõuab politseinikelt kohusetruud ja täpset teenistuskohuste täitmist, mida aga ei näidanud üles X.

Kohtu- ja Siseminister määrab valla likvideerimise tähtaja, vallaomavalitsuse maa-ala kindlaksmääramine kuulub maavolikogu ja Kohtu- ja Siseministri võimkonda. (Riigikohtu adm.-os. t. nr. 718II — 1933.)

Eesti ajutise omavalitsuse 30. III 1917 seaduse teostamise määruse järgi 22. VI 1917 ei kuulu valla likvideerimise tähtaja määramine mitte maavolikogu võimkonda, vaid selle määrab lõplikult Kohtu- ja Siseminister. Vastse-Roosa valla likvideerimise

asjas on Kohtu- ja Siseministri otsusega Vastse-Roosa valla likvideerimise tähtajaks määratud 1. aug. 1933, aga mitte 1. apr. 1934, nagu ette pandud, et vältida kahekordseid vallavolikogu valimisi, mis oleks tekitanud asjatuid kulusid ja koormanud valijaid. Nii on Vastse-Roosa valla likvideerimise tähtaeg määratud Kohtu- ja Siseministri poolt seaduslikul alusel ja ka sisuliselt on see küllaldaselt põhjendatud.

Seletusi, et maavolikogu ja Kohtu- ja Siseminister on seotud valdade piiride muutmisel Vallakogukonna valitsemise seaduse § 2 eeskirjadega, ei saa põhjendatuks lugeda. Oma otsuses nr. 22 — 1928 on Riigikohtu administratiiv-osakond seletanud, et maavolikogu ja Kohtu- ja Siseministri võimkonda kuulub vallaomavalitsuste maa-ala kindlaksmääramine. Vallavolikogu ei ole neis küsimusis otsustajaks, vaid üksnes oma seisukoha avaldajaks ja vallavolikogu seisukohad ei pruugi olla kohuslikud Kohtu- ja Siseministrile. 30. III 1917 seaduse ja selle teostamise määruse järgi muutus nii valla mõiste kui ka valla maa-ala kindlaksmääramise kord, ja ei ole alust lugeda endiselt maksvaks Vallakogukonna valitsem. sead. § 2 eeskirju valdade likvideerimise ja valdade piiride muutmise kohta. Võru maavolikogu on pidanud soovitavaks Tagakolga küla ühendamise Krabi vallaga. Küla elanikest on osa selle poolt, osa vastu. Vastuvaidlematu on, et selle küla liitmise järele Krabi valla külge, Krabi vald muutub suuremaks ja elujõulisemaks. Vana-Roosa vald suurenes ise Vastse-Roosa valla likvideerimise järele ning ka Tagakolga küla eraldamise järele on Vana-Roosa vald suurem kui enne. Krabi valla likvideerimise küsimust ei ole algatanud ei Krabi vald ise ega maavolikogu või Kohtu- ja Siseminister, ning Riigikohus ei saa arutada küsimust Krabi valla likvideerimise otstarbekohasuse üle.

Nii nagu ei ole tingimata tarvilik valla nõusolek valla piiride muutmiseks, nii ei ole ka kohuslikud valla piiride õiendamisel valdade seisukohad varanduste jaotamise üle.

Kiri toimetusele.

Mälestusmärk 1. detsembri 1924 mässu mahasurumisest osavõtjaile!

On küllalt selge kuivõrd kuristiku äärel seisis meie riiklik iseisvus 1. detsembril 1924. Politsei osa selle mässu mahasurumisel pole väike ja on leidnud hindamist. Nende ridade kirjutaja viibis tol ajal politseiametnike XIII kursusel ja võttis osa mässu mahasurumisest koos Tallinna politseiametkonnaga. Teatavasti olid kursuselased politsei ratsareservis, kuhu kommunistid tungisid varahommikul kallale ja kust kursuselased nagu teisedki Tallinna politseiametnikud mässu mahasurumisele asusid, olles ööd ja päevad teenistuses. (Nende ridade kirjutajal tuli, näiteks, seista postil karistusvangla juures 18 tundi vahetuseta, niivõrd olid kõik politseinikud koormatud ülesannetega).

Võttes arvesse kõike seda, on need politseiametnikud, samuti nagu kõik 1. dets. mässu mahasurumisest tegelikult osavõtjad ära teeninud mälestusmärgi.

1. detsembri sündmused olid tegelikult Vabadussõja järellained ja vastava mälestusmärgi asutamine peaks võimalik olema.

Konstaabel A.

Ametlik osa.

Käsukiri nr. 71 — 13. novembrist 1933.

Täna sel Kohtu- ja Siseministeeriumi 15-al aastapäeval tänan kõiki ministeeriumi ametnikke ja teenijaid nii keskkui ka alluvates asutistes kohusetruu töö eest ja soovin kõigile väsimata jõudu nende vastutusrikkas töös.

J o h. M ü l l e r,
Kohtu- ja Siseminister.

Käsukiri nr. 70 — 13. novembrist 1933.

Viieteistkümnenda aastapäeva puhul tervitan politseiametkonda.

Jälgides meie politsei arengut möödunud aastate kestes võin täielise rahuldustundega konstateerida, et politseiametkond oma sisemise korralduse ja tööoskuse arendamisega on alati suutnud sammu pidada temale riigielus esitatud nõudmistega. Politsei töö on aast-aastalt kasvanud nii hulgalt kui ka täiteoskuse kvaliteedilt, sealjuures nii mõneski suhtes ületades norme, mis tavaliselt paljude teiste maade politseides. Täna politseiametkonda tehtud tagajärjerikaste jõupingutuste eest ja soovin talle püsivat edu ja kindaminekut edaspidises töös.

J o h. M ü l l e r,
Kohtu- ja Siseminister.

Käsukiri nr. 15 — 11. novembrist 1933.

Tervitan politseiametkonda viieteistkümnenda aastapäeva puhul. Mul on heameel konstateerida, et politseiametkond möödunud aastal üleelatud eriti vastutusrikkastel momentidel suutis end näidata küllalt kohuse- ja taktitundelisena, arvatud välja ainult paar tähtsusetut erandit, teenides sellega üldist lugupidamist.

Soovin ametkonnale püsivat edu ka eeloleval aastal.

N. R e i m a n,
Politseivalitsuse direktor.

Käsukiri nr. 79 — 30. detsembrist 1933.

Soovin ministeeriumi ametkondadele head ja edurikast uut aastat!

Möödunud aastal teostunud Põhiseaduse muutmine tõi riigiasutustele lisaks nende tavalisele töökoormale suure ja raske ülesande kaasa aidata rahvahääletuse seadusepäraseks läbiviimiseks.

Eeloleval aastal sünnib Põhiseaduse muudatuste elluviimine. Seisavad ees Riigivanema ja Riigikogu, niisamuti ka omavalitsuste esinduskogude valimised. Ühenduses sellega lasub Kohtu- ja Siseministeriumi ametkondadel suur ülesanne kõigiti sellele kaasa aidata ja hoolt kanda, et see sünniks ilma mingisuguse kõrvalekalandumiseta seadusepärasusest. Eriti on see maksev politsei kohta, kes on sisemise julgeoleku ja rahu järelevalve teostajaks, ühtlasi kodaniku õiguste ja vabaduste kaitsjaks. Tundes täit vastutust tähendatud ülesannete hea kordamineku pärast, on minul ülimaks sooviks uuel aastal, et ministeriumi ametkonnad ja iga üksik ministeriumile alluv ametnik, kes sellega otseselt või kaudselt seotud, rakendaks selleks tööle kogu oma hea tahte, oskuse ja energia, et toimida täieliku erapooletusega ja kõigiti seadustega kooskõlas. See oleks pandiks, et Põhiseaduse muudatused pääseks ellu nii, nagu seda Põhiseadus ise ette kirjutab, ja et kodanikud oma tahet ja õigusi riigielu juhtimises võiksid väljendada vabalt ja takistamatult.

Arvestades seniseid kogemusi, loodan julgesti, et ministeriumi ametkonnad tulevad oma ülesannetega ka uuel aastal hästi toime, milleks veel kord soovin jõudu ja püsivust vastutusrikkas töös ja ühtlasi kõiges kõige paremat kordaminekut.

Joh. Müller,
Kohtu- ja Siseminister.

Käsu kirjaga nr. 69 — 10. novembrist 1933

Avaldatakse teadmiseks Vabariigi Valitsuse otsus 6. novembrist 1933. a. „Anda Kodifikatsiooni osakonna direktorile Johan Reinhold'ile õigus Kohtu- ja Siseministri eest alla kirjutada.“

Avaldatakse teadmiseks Vabariigi Valitsuse otsus 27. oktoobrist 1933. a. (prot. nr. 112 p. I):

„Nimetada senine Politseivalitsuse direktor Nikolai Reiman Politseivalitsuse direktoriks, Ministri abi õigustega, arvates 27. oktoobrist 1933. a.“

Avaldatakse Vabariigi Valitsuse otsus 22. detsembrist s. a. (Prot. nr. 134 p. I):

„Paigutada ümber Vangimajade Valitsuse abidirektor Johan Sooman Politseivalitsuse abidirektori kohale, arvates 23. detsembrist 1933. a.“

Kohtu- ja Siseministri käsu kiri 25. novembrist 1933.

Käsu kirja nr. 64. 27. X 33. a. osaliseks muutmiseks on määratud piirivalve ohvitseride atestatsioonide läbivaatamiseks II liigi

atesteerimiskomisjoni esimeheks Politseivalitsuse direktor N. Reiman.

Ametisse määramisi:

Endine konstaabel Otto Liis on määratud Avanduse raiooni konstaabliks Virumaal, arvates 1. dets. 1933.

Endine konstaabel Martin Saul on määratud konstaabliks Narva prefektuuri koosseisu, arvates 10. novembrist s. a.

Ametikõrgendus:

Viljandi-Pärnu prefektuuri kordnik Heinrich Tilk on määratud Seliste-Kihnu raiooni konstaabliks Pärnumaal, arvates 15. dets. 1933.

Viljandi-Pärnu prefektuuri konstaabel Herbert Kari on määratud 1. jaoskonna politsei-abikomissariks Pärnumaal, arvates 15. novembrist 1933.

Kriminaalpolitsei vanem agent Karl Lukats on määratud kriminaalpolitsei assistendiks, arvates 20. novembrist 1933. a.

Nõmme jaoskonna konstaabel Johan Kriisa on määratud Tallinna 2. jaosk. politsei-abikomissariks, arvates 15. jaanuarist 1934. a.

Ümberpaigutusi:

Tapa raiooni konstaabel Johannes Liivak on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Albu II raiooni konstaabliks Järvamaal, arvates 1. dets. 1933.

Saue rajooni konstaabel August Torbek on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Tallinna V jaosk. konstaabliks Harjumaal, arvates 15. dets. 1933.

Erra raiooni konstaabel Virumaal Johannes Randrüüt on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Tapa raiooni konstaabliks, arvates 16. dets. 1933.

Tallinna V jsk. konstaabel Karl Sirak on paigutatud ümber teenistuse huvides ja oma soovil Saue raiooni konstaabliks Harjumaal, arvates 15. dets. 1933.

Seliste-Kihnu raiooni konstaabel Pärnumaal Eduard Känd on paigutatud ümber oma soovil ja teenistuse huvides Vana-Vändra II raiooni konstaabliks Pärnumaal, arvates 15. dets. 1933.

Tudulinna raiooni konstaabel Voldemar Eeman on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Roela raiooni konstaabliks, arvates 1. jaan. 1934.

II jaoskonna politsei-abikomissar Tallinnas Aleksander Schönrök on paigutatud ümber teenistuse huvides I jaoskonna politsei-abikomissariks, arvates 15. novembr. 1933.

Lääne-Saare prefektuuri konstaabel Alfred Karlson on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Viljandi-Pärnu prefektuuri koosseisu, arvates 15. novembrist 1933.

Püssi I raiooni konstaabel Virumaal Johannes Sepper on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Sooniste raiooni konstaabliks Läänemaal, arvates 1. dets. 1933.

Kudina raiooni konstaabel Tartumaal Ilmar Veskimets on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Kambja raiooni konstaabliks Tartumaal, arvates 17. novembrist 1933.

Haapsalu linna I raiooni konstaabel Karl Kolberg on paigutatud ümber oma palvel ja teenistuse huvides raudteepolitsei Valga raiooni konstaabliks, arvates 1. dets. 1933.

Teenistuse huvides ja oma palvel on paigutatud ümber, arvates 1. detsembrist 1933. a.: I jaoskonna politseiabikomissar Tartumaal Ludvig Haugas — linna I jaoskonna politseiabikomissariks Tartus ja linna I jaoskonna politseiabikomissar Tartus Bernhard Kolk — I jaoskonna politseiabikomissariks Tartumaal.

Ametist vabastamisi:

Roela raiooni konstaabel Virumaal Toomas Tammik on vabastatud teenistusest oma palvel tervislistel põhjustel, arvates 1. detsembrist 1933.

Laatre raiooni konstaabel Jaan Kulbok on vabastatud teenistusest oma palvel, ülemineku puhul teisele ametikohale, arvates 1. jaan. 1933.

Tartu-Valga prefektuuri konstaabel Karl Juhkamson on vabastatud teenistusest oma palvel, arvates 5. detsembrist 1933.

Kavastu raiooni konstaabel Tartumaal Oskar Rõigas on vabastatud teenistusest oma palvel, arvates 1. dets. 1933.

Kambja raiooni konstaabel Tartumaal Ervin-Eduard Reiman on vabastatud teenistusest oma palvel, arvates 17. nov. 1933.

Albu II raiooni konstaabel Järvamaal Gustav Thalfeldt on vabastatud teenistusest oma palvel, arvates 16. novembrist 1933.

Avanduse raiooni konstaabel Virumaal Voldemar-Richard Sepp on vabastatud teenistusest oma palvel tervislistel põhjustel, arvates 18. novembrist 1933.

Raudteepolitsei Valga raiooni konstaabel Paul Sokolov on vabastatud teenistusest oma palvel, arvates 1. detsembrist 1933.

Linna II raiooni konstaabel Petseris Gustav-Paul Märja, kes surnud 1. jaanuaril 1934, on kustutatud koosseisust.

Määratud autasu ja avaldatud kiitust:

24. oktoobril s. a. tabas Uuemõisa raiooni konstaabel Heinrich Turu kauemat aega tagaotsitava Saaremaa kommunistliku organisaatori Aleksander Ellam'i, kes oli süüdistatav 1. detsembri mässukatsest osavõtmises 1924. a. ja van. kordnik Kaasiku surmamises 1929. a. Tabamise juures avas Ellam revolvrast tule, haavates konstaabel Turu kaelast ja käest. Vaatamata sellele konstaabel Turu püsis kohusetruult oma ülesande täitmisel ja ei lasknud tagaotsitaval põgeneda, mida see püüdis teha. Vastastikusel laskmisel tagaotsitav Ellam sai surmavalt haavata.

Seega on konstaabel Turu näidanud üles tähelepanuväärivat kohusetruudust, meelekindlust ja energiat, mille eest Kohtu- ja Si-

seminister on määranud temale rahalist autasu ja avaldanud teenistuse nimel tänu.

Narva jaoskonna Narva raiooni valvurile kapral Albert Keero'le ja Narva jaoskonna Vanaküla raiooni valvurile kapral Johannes Kruut'ile on määratud hoolsa ja kiiduväärt teenistuse eest kummalegi 30 kr. rahalist autasu.

Politseivalituse poolt on antud load laskeriistade ja laskemoonaga kauplemiseks ning laskeriistade parandamiseks: Aleksander Joosepi p. Amos'ele Narvas, Joala 26, maksvusega 20. oktoobrini 1934; laskeriistade ja laskemoonaga kauplemiseks: Vidrik Jaagu p. Särjele Tartus, Promenaadi 2, maksvusega 14. okt. 1934, Andres Jaagu p. Karolin'ile Valgas, Vabaduse 34, maksvusega 12. oktoobrini 1934, Ado Jaani p. Bartels'ile Leisi vallas ja alevikus, maksvusega 16. oktoobrini 1934, Karl Jüri p. Rumvoldt'ile Põltsamaal, Jõgeva mnt. 6, maksvusega 18. oktoobrini 1934, Sõjaväe Majandusühisusele Narvas, Malmi 1, maksvusega 15. novembrini 1934, Aleksander Hendriku p. Hermann'ile Saulepi v., Varblas, maksvusega 18. oktoobrini 1934, Johan Jaani p. Mätlikule Narvas, Tallinna mnt. 1, maksvusega 5. novembr. 1934, Herman Juhani p. Eisen'ile Rake alevikus, maksvusega 22. septembrini 1934, August Jüri p. Lubjale Mustvee alevis, Tartu 49, maksvusega 23. novembrini 1934, Aleksander Peetri p. Terri'ile Tõrvas, Tartu mnt 1, maksvusga 27. novembrini 1934, K/m. Lier ja Rossbaum omanikele Franz Karli p. Lier'ile ja Ludvig Karli p. Rossbaum'ile Tallinnas, Viru 7, maksvusega 27. novembrini 1934, Jaan Värdi p. Klasmann'ile Rakveres, Tallinna 36, maksvusega 27. novembrini 1934, Karl Mihkli p. Lorentz'ile Türis, Viljandi 10, maksvusega 24. novembrini 1934, Jaan Hendriku p. Kirnule Viljandis, Lossi 27, maksvusega 16. novembrini 1934, Rudolf Gustavi p. Passup'ile Tallinnas, Pikk 36, maksvusega 4. detsembrini 1934, Eduard Johani p. Loun'ile ja Voldemar Karli p. Schitikov'ile, kes kauplevad V-d Loun ja Schitikov nime all, Tallinnas, Niguliste 18, maksvusega 4. detsembrini 1934, Vilhelm Jüri p. Bergmann'ile Tõrvas, Tartu 1, maksvusega 23. novembrini 1934, Juuli Loorentsi t. Leilop'ile Kilingi-Nõmmes, maksvusega 9. detsmbrini 1934, Jaan Hendriku p. Neemann'ile Pärnus, Jänesselja 19-a, maksvusega 30. oktoobrini 1934, Axel Juhani p. Seffers'ile Palivere vallas, maksvusega 16. detsembrini 1934, Karl Andrese p. Kivile Antslas, Jaani 2, maksvusega 16. dets. 1934, Karl Johani p. Teimann'ile Puka alevikus, maksvusega 25. novembrini 1934, ja A/s. Rosenvald ja Ko Viljandi osakonnale Viljandis, Kauba t., maksvusega 17. okt. 1934; laskeriistade parandamiseks: Johannes Peetri p. Nepp'ile Kilingi-Nõmmes, Kiriku 2, maksvusega 1. novembrini 1934, Jaan Vahtrale Priipalu alevikus, maksvusega 14. oktoobrini 1934, Christjan Jaani p. Einmann'ile Otepää alevis, Pärna 12, maksvusega 22. novembrini 1934, Aleksander Joosepi p. Reinhaus'ile Tallinnas, Narva mnt.

nr. 77, maksvusega 24. novembrini 1934, Johan Pritsu p. Petermann'ile Võrus, Kreutzvaldi 15, maksvusega 27. novembrini 1934, ja Mihail Sergei p. Venediktov'ile Vilo vallas, Ratsevo mõisas, maksvusega 28. nov. 1934; laskeriistadega kauplemiseks: Tartu linna laenukassa juhatusele Tartus, laenukassa komisjonikaupluses, maksvusega 26. novembrini 1934; laskemoonaga kauplemiseks: Alviine Peetri t. Sabin'ile Raplas, maksvusega 17. novembrini 1934, Otto Hansu p. Kruusement'ile Kose alevikus, maksvusega 30. oktoobrini 1934, ja Heinrich Nylaender'ile Rakveres, Pikk 3, maksvusega 10. septembrini 1934.

Politseivalitsuse direktori otsusega on tühistatud: Pornuse vallas elava Karl Hendriku p. Sossi laskeriistaluba jahipüssi hoidmise ja kandmise osas ja Hädemeeste vallas elava Feodor Tõnise p. Gustavson'i, Aaspere vallas elava Julius Samueli p. Miiltop'i, Nõmmel, Muru 8, elava Jaan Jaani p. Tänava, Pärnu vangimajja paigutatud Johan Ado p. Laur'i ja Nabala vallas elava Johannes Reinu p. Kerde laskeriistaload.

Küsimusi ja kostmisi.

T. V. Küsimus 1. Kas vallavolikogu valimistel on hääleõigus neil kodanikel, kes valijate nimekirjade koostamise ajal olid ravisel valla piirides asuvas sanatooriumis, kuid alaliselt elavad mujal ja maksavad oma maksud mujale.

Vastus 1. Vallavolikogu valimistel hääleõiguse ja sellest ilmajäämise määravad Vallavolikogude valimise ja vallavolik. ning vallaval. korrald. s. (RT 97 — 1926) §§ 3—7. Neist määrab § 3 muu seas, et hääleõigus vallavolikogude valimistel on kõigil Eesti Vabariigi kodanikel, kes valijate nimekirjade kokkuseadmise päevaks said 20 a. vanaks, kui nad vallas elavad valijate-nimekirjade kokkuseadmise ajal või kui neil on vallas kodune sissesead jne. Järelikult on hääleõigus ka neil, kes elavad sanatooriumis, samuti kui elanikel valla muudes kohtades, vaatamata sellele, kuhu nad oma maksud maksavad ja kas neil mujal veel on mõni elukoht või kodune sissesead. Kodanikel võib olla mitu elukohta, seadus seda ei keela.

Küsimus 2. Kas vallavolikogu valimistel on hääleõigus endisel vallavanemal ja vallasekretäril, kes N. s. §§ 351 ja 149 põhjal on mõistetud ametist tagandamisele?

Vastus 2. Vallavolikogude valimise ja vallavolik. ning vallaval. korrald. sead. § 5 ei määra ametist tagandamist niisuguseks karistuseks, mis toob kaasa hääleõiguse kaotuse. Ja sama sead. § 7 lubab valida vallavolinikeks neid kodanikke, kes kantud valla valijate nimekirja. Järelikult võivad ametist tagandatud endine vallavanem ja vallasekretär ise valida ja ennast vallavolinikeks valida lasta.

J—a. Küsimus 1. Kas valijateühendus tühistatakse, kui esitamiskirjal allkirjade tõestusel puudub valla pitser?

Vastus 1. Kui esitamiskirja allkirjad on tegelikult tõestatud vallavalitsuselt või tema poolt volitatud isikult, siis ei oleks küllaldast põhjust valijateühenduse tühistamiseks ainult pitseri puudusel.

Küsimus 2. Kas valijateühendus tühistatakse, kui puudub esitamiskirja teises lõikes valla nimetus?

Vastus 2. Kui on selge, et esitamiskirjas leiduvad kandidaadid seisavad valla valijate nimekirjas, siis ei ole kahtlust, et nad kandideerivad valla volikokku ja valla nimetuse puudumine esitamiskirja teises lõikes ei võiks olla küllaldaseks põhjuseks valijateühenduse tühistamiseks.

Küsimus 3. Kas valijateühendus tühistatakse, kui kandidaadi nõusolekuteadustusel on vale aasta, näit. 5. dets. 1934 (peaks olema 1933)?

Vastus 3. Vale aasta märkimisele võib vaadata kui ortograafilisele veale. Riigikohtu seletuse järgi ei või ortograafilised vead anda põhjust nimekirja (valijateühenduse) tühistamiseks (Riigikohtu adm.-os. t. nr. 479 I — 1930).

O. P. Küsimus. Vallavol. val. ja vallavol. ning vallaval. kor. sead. muutm. s. § 28, (RT 92 — 1933) on nähtud ette, et kandidaatide nimed tuleb avaldada üldiseks teadmiseks vallavolikogude poolt määratud korras. Mida nimelt on mõeldud vallavolikogude poolt kindlaksmääratud korra all?

Vastus. Tähtendatud seaduse § 28 nõuab seda, et vallavolikogu peab määrama niisuguse korra, mis võimaldab ja kindlustab valla elanikele tutvumise vallavolikogu valimiseks esitatud kandidaatide nimekirjadega, nimelt: kus ja mil viisil peab avaldama või panema välja üldiseks teadmiseks esitatud kandidaatide nimed ühes valijateühenduse tähtendamisega ja pealkirjadega, kui need lisandatud kandidaatide esitamiskirjadele.

Linnaelanik. Küsimus. Kas komitee võib kõrvaldada esitamiskirja põhjusel, et ühe kandidaadi nõusolekuteadustuses ei olnud tähtendatud kandidaadi elukohta?

Vastus. Riigikohus on seletanud (Riigikohtu adm.-os. t. nr. 536^I — 1930), et komitee talitab õieti, kui kõrvaldab võistlevate esitamiskirjade (nimekirjade) hulgast esitamiskirja sel põhjusel, et ühe kandidaadi nõusolekuteadustuses ei olnud tähtendatud kandidaadi elukohta, ja seega see esitamiskiri (nimekiri) ei vastanud Linnavolikogude valimise seaduse (RT 92 — 1933) § 16 nõudeile (v. J. Klesment, Omavalitsuste valimise seadused, lhk. 66).

Al. Küsimus. Kuidas tuleb talitada juhul, kui keegi soovitaja tahab pärast ise kandideerida?

Vastus. Vallavolik. valimise ja vallavolik. ning vallaval. korraldam. sead. § 19 ja Kohtu- ja Siseministri juhtnõõride (RT 96 — 1933) § 3 määravad, et vallavolikogu valimiseks kandidaatide esitamiskirjadele allakirjutajaiks ei või olla kodanikud, kes kandi-

deerivad vallavoliniku kohale. Kui kandideerija on mõnele esitamiskirjale kirjutanud alla, siis langeb ta allakirjutajate hulgast välja, ja kui järele jääb allakirjutajaid vähem kui kaks hääleõiguslikku kodanikku, siis seesugune esitamiskiri kuulub tühistamisele eeltähendatud sead. § 28 põhjal.

M. M. Küsimus 1. VVS § 20 järgi registreeritud organisatsiooni keskjuhatuse võib keelata lisandada organisatsiooni nimetust mõnele kandidaatide esitamiskirjale. Kas võib ta seda keelata ka siis, kui esitamiskirja pealkiri ei ole täpselt ühtlane organisatsiooni nimetusega (näit. „Eesti Sotsialistlik Töölise partei“ ja „Eesti sotsialistlik partei“).

Vastus 1. Registreeritud organisatsioonid „Eesti Sotsialistlik Töölise partei“ ja „Eesti sotsialistlik partei“ ei saa olla oma nimega suhtes võrdsed, mispärast ühel nimetatud organisatsiooni juhtival keskorganil ei ole õigust avaldada keeldu teise registreeritud organisatsiooni esitamiskirjale lisandada organisatsiooni nimetust.

Küsimus 2. Grupp valijaid kavatses esitada 10 liituvat esitamiskirja. Esimesel vastuvõtmise päeval maksab nende esindaja kautsjoni ja esitab 2 esitamiskirja, jättes 8 esitamise järgmiseks päevaks. Kuid enne nende 8 esitamiskirja esitamist esitab teine valijate grupp sama pealkirja all, ilma kautsjoni maksmata, esitamiskirju, mis ühise pealkirja tõttu tuleb lugeda liituvaks esimese grupi poolt esitatud esitamiskirjadega. Kuna liidu ülemäär on täis, tuleb esimesel grupil maksta uus kautsjon ja ülejäänud esitamiskirjad esitada teise liiduna. Kas esimese grupi kahe esitamiskirja esindaja ja kautsjonimaksja võib nõuda, et teise grupi esitamiskirju ei loetaks liituvaks tema poolt esitatud kahe esitamiskirjaga ja kas komitee võib rahuldada selle nõude?

Vastus 2. Esimese grupi kahe esitamiskirja esindajal ja kautsjonimaksjal ei ole seaduslikku alust nõuda, et teise grupi sama pealkirjalisi esitamiskirju ei loetaks liituvaks tema poolt esitatud kahe esitamiskirjaga, olgugi, et nad sisaldavad liitumise nõuded. Sellist esimese grupi esindaja nõuet ei saa valimiskomitee rahuldada. Et hoida ära eelpooltähendatud juhud, oleks soovitatav kõik ühte gruppi liitunud esitamiskirjad korraga esitada valimiskomiteele.

Küsimus 3. Kui liitu esitatakse ülemäär üle tavavaid kandidaate, nõutakse uue kautsjoni tasumist, kusjuures ülemäär üle tavavaid kandidaate sisaldavad esitamiskirjad moodustavad uue liidu. Kas sel korral mõlemad liidud võivad esineda täpselt ühesuguse pealkirja all?

Vastus 3. Seadus ei keela ühesuguse pealkirja tarvitamist. Kui esitamiskirju ühte valimisliitu ei saa enam vastu võtta seetõttu, et nendes kandidaate osutub rohkem, kui nähtud ette Vallavolik. valim. ja vallavolik. ning vallaval. korrald. sead. § 25, siis võib neib kautsjoni tasumise korral võtta vastu uue liidu esitamiskirjadena või iseseisvate esitamiskirjadena, mis paigutatakse valimis- sedelil sama pealkirja all erirühmadesse.

Küsimus 4. Kas liituvate esitamiskirjade pealkirjad peavad täpselt ühesugused olema või võivad esineda väiksemad erinevused, näit. ortograafilised vead?

Vastus 4. Liituvate esitamiskirjade pealkirjad peavad täpselt ühesugused olema. Ortograafiliste vigade suhtes on Riigikohus leidnud (Riigikohtu adm.-os. t. nr. 479¹ — 1930), et nende pärast ei või kõrvaldada valimistelt kandidaatide nimekirja. Arvestades seda otsust, peaks järeldama, et ortograafilised vead ka esitamiskirjade pealkirjades ei võiks anda põhjust esitamiskirjade valimistelt kõrvaldamiseks.

Alevivalitsus. Küsimus. Kui liitude ühenduste esitamiskirjad on nummerdatud: „Kandidaatide esituskiri nr. 1“, järgmine nr. 2 jne, kas tuleks sarnane kolmik tühistada, iga erinumbril all olev kolmik eriuhenduseks lugeda, või anda võimalus parandada esitamiskirju?

Vastus. Linnavolikogude valimise seaduse § 19 (RT 92 — 1933) järgi kandidaate esitajad valijateühendused võivad teatada esitamiskirjas, et nad liituvad kõigi samapealkirjaliste valijateühendustega valimisliiduks. Kui valijateühendused oma esitamiskirjades on kasutanud seda võimalust, ei ole alust tühistada liitunud valijateühendusi ega lugeda neid iseseisvateks ainult sel põhjusel, et need on nummerdatud. Sel numeratsioonil ei ole tähtsust, sest valimiskomitee on Linnavolikogude valimise s. § 21 järgi (RT 92 — 1933) kohustatud esitamiskirjad nummerdama esitamise järjekorras ja nende numbritega paigutatakse nad valimisedelile (sama sead. § 28), mitte aga valijateühenduse esitajate poolt märgitud numbritega, käesoleval juhul nr.nr. 1, 2 jne.

R. S. Küsimus. Kui vabale ruudukesele märgitakse kandidaat valimisedelile märgitud kandidaatidest, kas tuleb siis märkida tingimata perekonnanimi, nimi ja vanus või võib märkida kas elukutse või elukoha (peale nimede muidugi).

Vastus. Vabal ruudukesel märgitud kandidaatide kohta võib märkida ka siis, kui kandidaat on võetud valimisedelil märgitud kandidaatide hulgast, ühe järgmistest andmetest: vanus või elukutse või elukoht (v. Kohtu- ja Siseministri juhtnõuõride § 15, RT. 96 — 1933).

J. L. Küsimus. Iga juurdluse juurde, mis on alustatud isiku vigasaamise tagajärjel (arvatud välja üksikud erandid), võtab politsei abi annud arstilt sellekohase seletuse, kas vigastus kuulub kergete, vähem raskete või raskete liiki, millest oleneb juurdluse edaspidine käik. Kuni viimase ajani on arstid sellekohaseid seletusi annud tõrkumatult. Viimasel ajal on aga üks arst teise järel hakanud arusaamisele jõudma, et sarnaste seletuste andmine käib ekspertiisi mõiste alla, mille eest on õigus saada eritasu, ning keelduvad andmast seletusi. Arst on ainult siis nõus andma seletust, kui politsei annab välja tunnistuse, et arst on politsei korraldusel toimetanud ekspertiisi vigastuse liigi kindlakstegemiseks.

Kas arstil on õigus igal juhul keelduda seletuse andmisest, kui arstile ei anta tunnistust, et teda on kasutatud eksperdina, või

on arst kohustatud andma seletusi eritasuta, kui seletuse andmiseks jätkub esimesel abiandmisel või vigastatu arstimisel selgunud asjaoludest.

Vastus. Peab oletama, et arsti nõudel tuleb tunnistus anda. Niisugune tunnistus ei anna iseendast veel tasu saamise õigust. Kas tasu antud korral on õigus saada või mitte, seda otsustab see asutis, kes maksab tasu.

Tuleb märkida, et arsti arvamust tuleb pärida mitmesugustel juhtudel, nii kriminaalkorras jälitatavate kuritegude puhul, puhtpolitseilistes asjades, tööseadustes ettenähtud korras töö juures saadud vigastuste ülevaatamisel j.n.e. Kriminaalsüütegude asjus makstakse arstile tasu Kr. kp. s. ettenähtud alustel kohtu poolt. Teisteks juhtudeks on sellekohane krediit Haridus- ja Sotsiaalministeeriumil. Viimane tasub arstidele „Määrus arstlikkude tasunormide kohta“ (RT 56 — 1930) ettenähtud alusel. Nimetatud määrus räägib arstidele tasu maksmisest politseivõimude kutsel toimepandud ekspertiiside ja muude toimingute eest. Tervishoiu- ja hoolekandevalitsuse 25. juuli 1930. a. nr. 42.375 ringkirja järgi on arst kohustatud tasuarve juures esitama arstlikeks ekspertiisiks väljakutsuva politseivõimu tõenduse, mis peab sisaldama: 1) kes oli ekspertiisi toiminud arst; 2) mis oli ekspertiisialuse nimi; 3) missugust laadi oli ekspertiis (ülevaatus, lahkamine); 4) mil ajal (kuupäev ja kellaaeg) ja kus kohal toimus ekspertiis ja kui kaugel asus see arsti elukohast; 5) kas lahkamise juures olid abijõud ja kes nimelt. (Ettetoodud määrus ja ringkiri leiduvad J. Kaiv'u poolt koostatud „Seadused ja määrused tervishoiu ja arstlikul alal“ — lhk. 551, 552.)

H. V. Küsimus. Vangistuse s. § 368 näeb ette, et vahialuste töörahast ei või kinni pidada tsiviilnõuete või kohtukulude katteks peale § 367¹ ettenähtud juhtude mingisuguseid summasid. Sageli vahialused võlgnevad riigile tulumaksu jne. näol mõningaid summasid, mille sissenõudmiseks politsei on pöördunud vangimajade administratsiooni poole vahialuste töörahast võlasummade sissenõudmiseks. Et nimetatud paragrahv ei näe ette mingit selgitust tsiviil- kui ka riigi vastuvaidlematus korras sissenõutavate summade liigitamiseks, palun selgitada: 1) millised nõudmised tuleb lugeda käesoleval juhul tsiviilnõueteks nii võla kui ka kohtukulude alal; 2) kas kuuluvad riigi vastuvaidlematus korras sissenõutavad summad (tulum., puhtakasum. jne. summad) kinnipidamisele vahialuste töörahast või mitte. Eitaval korral, millisel alusel, sest sageli on vahialustel vangimajas olemas kinnisepoole tööraha arvel sajad ja isegi tuhanded kroonid.

Vastus. Vangistuse s. § 368 ütleb küll, et vahialuste tööraha ei või kinni pidada tsiviilsissenõuete või kohtukulude katteks, arvatud välja § 367¹ ettenähtud nõuded. Nagu sellest nähtub, ei saa tsiviilnõudeid võtta siin kitsas mõttes tsiviilnõuetena. Ettetoodud paragrahvi redaktsiooni järgi loetakse tsiviilsissenõuete hulka ka niisugused nõuded, milliseid käsitleb § 367¹. Viimane paragrahv ei räägi tsiviilnõuetest otseses mõttes, vaid käsitleb vahialuselt sis-

senõudmisi administratiivkorras. Sellest peab järeldama, et seadus on sõnu „tsiviilsissenõuded“ tarvitanud laiemas mõttes, haarates sinna alla ka administratiivseid sissenõudmisi. Seetõttu peab oletama, et vahialuste tööraha peale ei saa pöörata ei tsiviil- ega administratiivseid nõudeid, s. o. vahialuste töörahast ei saa nõuda sisse ka riigi ega omavalitsuse makse.

Kuid peab märkima seda, et isik või asutus, kelle käes on maksuvõlglastele kuuluvaid rahasummasid või asju, või varasid, või kellelt võlglastel on saada perioodilisi maksusid, ei saa tõsta vaidlust selle kohta, kas tema käes või temalt saadavad summad või muu vara üldse kuulub niisuguse vara liiki, millest võib sissenõudmist toimetada. Adm. sissen. s. (RT 2 — 1932) § 37 järgi võetakse nendelt vaid allkiri, millega nad deklareerivad, millised on need summad või varad ja kohustuvad andma neid kõiki sundsissenõude summa ulatuses mitte võlgnikule, vaid sissenõudvale ametnikule või maksma viimase juhatus järgi vastavasse deposiiti. Seadused ei näe ette võimalust niisugustel isikutel või asutustel vaielda sissenõudmise vastu. Vaidlust sellel alusel, et teatud summadest või varadest ei saa üldse sissenõudmist toimetada, võivad tõsta maksuvõlgnikud ise Adm.-sissen. s. § 15 korras.

J. K.

Tellijä A. M. Küsimus. Maaraiooni konstaabel, täites tsiviilkohtu otsust, paneb toime võltsimise, mis pärast asja avalikukstulekul täitetoimetust võetakse kohtu-uurija poolt konstaabli süüdistuse asja juurde asitõendusena ja saadetakse jaoskonda alalhoidmiseks. Toimetusel olev sundotsus on aga osaliselt täidetud. Nõudja esitab palve kohtuotsuse lõplikuks täitmiseks. Kas on võimalik asitõendusena hoiuleantud toimetuses olev osaliselt täidetud sundotsus lõplikult täita enne toimetuse hoiu alt vabastamist?

Vastus. Täitmise toimetust tuleb lõpule viia. Kui hoiuleantud toimetust on pitseeritud, tuleb pöörduda kohtu-uurija poole. Pärast täitmist ei ole aga võimalik nõudjale välja anda akti, mille järgi sunnitäitmine on sündinud; temale võib vaid täitmisest teatada. Akti saamiseks, kui see tarvilik, tuleb nõudjal pöörduda kohtu-uurija poole.

J. K.

J. P. Küsimus. Maal asuv N. algkooli lastevanemate koosseis, mis kutsuti kokku sama kooli õppenõukogu otsusel, toimis lastevanemate esindaja valimisi õppenõukokku. Ülesseatud kandidaatidest kustutas koolijuhataja omavoliliselt ja ilma koosoleku juhataja nõusolekuta ühe maha. Selle kohta avaldati protest, mis ka protokollitud. Hiljem anti kirjalik protest õppenõukogule, paludes valimiste tühistamist. Õppenõukogu esimees (koolijuhataja) ei võta asja arutusele. Kellele kuulub valimiste tühistamine, missuguses korras ja missuguse seaduse alusel?

Vastus. Siin on tegemist koolijuhataja seadusevastase talitamisviisi küsimustega. Koolijuhataja peale võib tõsta kaebust maakoolivalitsusele (vt. Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse § 17 p. m — R. T. 6 — 1918). Kui koolivalitsus tehtud otsuse

leiab olevat seadusevastase, võib ta selle tühistada ja määrata uued valimised. Maakoolivalitsuse otsuse peale võib kaevata Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile või rahukogule administratiivkohtu korras.

J. K.

R. perekonnaseisuametnik. Küsimus. Abielulahutamise protsessi puhul on protsessi alustaja kodanik kohustatud esitama kohtule perekonnaseisutunnistuse omavalitsuse perekonnaregistri alusel. Kui kodanikul perekonnakirjad seni ei olnud korraldatud, siis on ta sunnitud seda tegema. Selle juures tekib küsimus, kas avada ühes nõudja kodanikuga ka tema abikaasale perekonnaregistris erilehekülj või mitte?

Vastus. Abikaasale perekonnaregistris erilehekülje avamine pole tarvilik, kuna protsessi alustanud kodaniku perekonnaseisutunnistusest selguvad kõik kohtule perekonnaseisu kohta vajalised andmed. Pealegi tekitaks mõlemalt abikaasalt perekonnaseisutunnistuse nõudmine tihti suuri raskusi, kuna pooled harilikult enam koos ei ela.

Välismailt.

Liiklemise ohvrid suurlinnas.

Tänavliiklemine nõuab suurlinnades meie ajal suuri ohvreid; nende arvu katsutakse küll vähendada mitmesuguste abinõudega, kuid sellele vaatamata ei vähene nende ohvrite arv. Berliinis juhtus läinud aasta oktoobrikuul 2406 tänavõnnetust, mis olid ühenduses liiklemisega, kusjuures 37 isikut sai surma, nende seas neli last alla 14 aasta. Vigastada sai 1087 inimest, neist 754 mees- ja 333 naiskodanikku. Viimaste väike arv võrreldes meeste arvuga on seletatav seega, et mehed rohkem liiguvad kui naised, et neil alati on kiire ja et nad kahtlemata pole nii ettevaatlikud kui naised. Mis puutub õnnetuste põhjustesse, siis seisab esikohal (vaatamata kõigile määrusile ja ähvardavaile karistusile) liiga kiire sõitmine (199 korda); samuti juhtub hulk õnnetusi seeläbi, et katsutakse tänavanurkadel teisest sõidukist mööda kihutada (98 korda); 48 korral põhjustas õnnetuse sõiduki juhi joobnud olek, kuna jalakäija joobnud olek oli süüdi 12 korral; tervelt 125 korda oli liiklemisõnnetuse põhjuseks asjaolu, et lapsed mängisid sõiduteel.

Jaapanis erilised kontsentratsioonilaagrid tulemas.

Nagu teatavad Jaapani lehed, olevat Jaapani siseministeeriumil kindel kava lähemal ajal alata järjekindlat ja tugevat võitlust kommunismi vastu Jaapanis, missugune liikumine olevat võtnud juba päris hädaohtliku ilme. Jaapani siseministeeriumis olevat seletatud, et kommunism hävitatakse Jaapanis kolme aasta jooksul ja hävitatakse jäädavalt. Üldse olevat juba praegu vahi alla võetud 60.000 kommunisti, nende seas leiduvat 15.000 isiku ümber, kelle kohta

puudub igasugune lootus tagasivõitmiseks rahvuse ja rahvusriigi mõttes. Ülejäänuid loodetakse ajajooksul ümber kasvatada, neid mõjutada kommunismist lahtiütlemise mõttes. Neid parandamatuid kommuniste kavatsevat Jaapani siseministeerium saata kuhugile üksikule saarele. Neil poleks kunagi elus enam õigust lahkuda saarelt, nad viibiksid eraldatult teistest rahvaliikmetest seal surmani.

Röövlid 200 aasta eest.

Praegu, moodsa politsei tegevusajajärgul, on raske kujutleda, et alles 100 aastat tagasi liiklemine Lääne-Euroopa riikide maanteedel polnud sugugi hädaohutu; päris halb oli seisukord 200 ja rohkem aastaid tagasi, mil tegutses hulk hästi organiseeritud ja sõjariistadega varustatud röövlite jõuke, kes korraldasid alatasa sõjakaike väikeste alevite ja isegi linnade vastu ja kes riisusid paljaks maanteedel isikuid. Üheks kõige kardetavamaks röövliks tol ajal oli Louis Dominique Cartouche, kes sündis Pariisis 1693. a. kõrtsmiku pojana. Kaasaegsete kirjelduste järgi olevat ta olnud väga meeldiva välimusega mees, pealegi veel tark ja intelligentne. Kuid juba koolipoisina olevat ta korda saatnud vargusi, mistõttu teda lõpuks tuli koolist eemaldada, sest kaebused tema poolt korraldatud murdvarguste kohta kordusid. Poisi vanemad olid auväärt inimesed, kes väga armastasid oma andekat ja ilusat last ja kes lõpuks siiski olid sunnitud poja minema kihutama. Cartouche läks provintsi ja astus peatselt ühe röövlite jõugu liikmeks, vaatamata oma noorusele. Varsti tuli ta Pariisi tagasi ja organiseeris siin röövlite jõugu, mis kaua aastaid oli hirmuks tervele Pariisile ja selle ümbuskonnale. Cartouche, tähendatud jõugu pealikuna, oli oma kaasurjategijaile täieliseks peremeheks, tema käsku tuli sõnalausumata täita, tema korraldustele vastuhakkajad kõrvaldati otsekohe. Järgmine Pariisis asetleidnud juhtum iseloomustab kõige paremini Cartouche'i tegevust. Kord kohtas röövel Pariisi läheduses metsas kedagi puutöölist, vana meest, kellel oli pikk hall habe ja äratas väga usaldusväärse isiku muljet. Cartouche pidas mehe kinni ja nõudis temalt raha. Muidugi polnud mehel midagi. Cartouche aga seletas, et tal ei olevatki vajadust vanamehe krosside järele, ta võivat omaltpoolt talle raha anda, väga palju raha, kui vanamees on nõus täitma tema korraldusi. Vanamees alistus. Mehele muretseti piiskopirüü, ta asetati uhkesse sõidukisse ja siis sõitis Cartouche ühes temaga ja oma kaaslastega Pariisi. Vanamehele seletati, et minnakse tegema sisseoste, kusjuures tema peab vaikima, ainult istuma, ja kui temalt midagi küsitakse, vastama: „Jah, härra.“ Nii mindigi ühte suurde ärisse, kus Cartouche ja tema abilised seletasid omanikule, et härra piiskop kavatsevat oma lossi ümber ehitada ja ühenduses sellega ka uuendada lossi sisseseadet. Nüüd hakati valima asju. Kui mingisugune asi meeldis, küsiti „härra piiskopi“ arvamust, kes alati vastas: „Jah, härra.“ Lõpuks küsis Cartouche, kas ta tohib asjad viia piiskopi lossi, sealt võtta raha, tagasi tulla ja kõik ostetud kraam kinni maksta sularahas. Piiskopil oleks tulnud oodata äris kuni Cartouche'i ja teiste tagasitulekuni. Ka neile küsi-

mustele vastas „piiskop“ jaatavalt. Siis kadus Cartouche ühes „ostetud“ asjadega. Äriomanik ootas ja ootas. Lõpuks, kui aeg juba õhtupoole jõudis, küsis ta piiskopilt, kas tema kaaslased varsti tagasi tulevad. Piiskop vastas muidugi: „Jah, härra.“ Kuna aga mehelt muud vastust üldse ei saadud, näis äriomanikule asi kahtlane. Ta palus kohale politsei, kes siis ka kindlaks tegi, et äriomanik oli langenud Cartouche'i pettuse ohvriks.

Politsei võitles aastate viisi Cartouche'i vastu, kuid vaatamata kõigile jõupingutustele ei läinud korda teda tabada ja seega tema ja tema salga tegevust likvideerida. Cartouche'il oli liiga palju sõpru, eriti õrnema soo seas. Ta ilmus tihti avalikkudele näitemängudele ja pidustustele, ilma et keegi oleks teda puudutanud. Lõpuks läks asi liiga kaugele. Röövimiste, riisumiste ja tapmist arv kasvas nii kohutavalt, et parlament ja prantsuse sõjaminister nõudsid kõige kategoorilisemalt jõugu ja eriti selle juhi kinnivõtmist. Mobiliseeriti sõjaväge ja sandarmiväge, suured metsad piirati ümber, kuid kurjategijat kätte ei saadud. Lõpuks 1721. a. võidi Cartouche kahjutuks teha. Üks tema lähemaist sõbrust reetis ta, ja mees aretee-riti ühes väikeses maakõrtsis. Kohus katsus kõigi abinõudega mehe kaaslaste nimesid teada saada, kuid asjatult. Meest piinati, kuid ta vaikus. Siis mõisteti Cartouche surma. Otsus saadeti täide Pariisis. Jõudnud Grève platsile, kus surmaotsus pidi täide viidama, Cartouche vaatas hoolega ringi. Kui tema ei näinud ühtki sõpra, ütiski isikut, kes oleks talle rutanud appi, seletas ta, et nüüd ta tahab kõik üles tunnistada. Ta viidi kohe ära ja siis tunnistas röövel üles kõik oma kuriteod ja andis välja ka oma kaaslaste nimed. Viimaste seas leidis muuseas hulk tuntud aadlisoost isikuid, samuti palju naisterahvaste nimesid. Kohe pärast ülestunnistamist surmati kardetav kurjategija.

Mõnd Argentiina politseist.

Argentiinas kuulub tuletõrje politsei juurde, moodustab ühe politsei osa, mis aga on toonud endaga kaasa hulk soovimatuid nähteid. Seetõttu esines Buenos Aires'i politsei ülem hiljuti Argentiina siseministri ees ettepanekuga lahutada tuletõrje politseist ja viia viimane linnavalitsuse alla. Politsei ja tuletõrje kuuluvus ühte organisatsiooni olevat endaga toonud kaasa kõigepealt selle pahe, et politsei kasutab tuletõrjet rahutuste mahasurumiseks, samuti ka keelatud demonstratsioonide, tänavatel kogunemiste jne. likvideerimiseks, mis mõnel juhul niivõrd koormab politseilisi ülesandeid täitvat tuletõrjet, et viimasel ei jatku aega oma ülesannete täitmiseks — tulikahjude kustutamiseks. Pealegi on Argentiinas maksev kord veel halb seetõttu, et publik on hakanud üles näitama väenu tuletõrjujate kui politseilise organi vastu, nii et kodanikud ka harilikudel tulikahjudel selle asemel, et tuletõrjele abi anda, teevad ta-
kistusi tulekahju kustutamisel.

Argentiina politsei on praegu veel võrdlemisi kehvalt varustatud tehniliste abinõudega. Riigil puudub raha politsei varustamiseks ajanõuete kohaselt. Et pääseda olukorrast, on politsei ise ha-

kanud endale soetama raha tarviliste tehniliste abinõude muretsemiseks. Nimelt korraldati ja kavatsetakse ka tulevikus veel korraldada suuremates linnades, eeskätt pealinnas, avalikke korjandusi politsei varustamise heaks. Politseiülemad on sarnaste korjanduste loaandjateks ja nad kasutavad seda õigust ka politsei heaks. Esimene suurem korjandus Buenos Aires'is andis niivõrd suure sissetuleku, et sellest võidi muretseda 50 patrullimisautot, mida nüüd varustatakse veel raadioaparaatidega. Järgmine korjandus läheb arvatavasti varustamise heaks korralikkude laskeriistadega, kuna Argentiina politsei olevat praegu varustatud õige halva kvaliteediga püstolitega.

Kuidas Ühendriiges karistatakse lohakaid autojuhte.

Detroit linnas Ühendriiges karistati kohtu poolt hiljuti autojuhti lohaka ja ettevaatamatu sõidu pärast, kusjuures kohtu poolt määratud karistus äratas üldist tähelepanu ja heakskiitmist. Ameeriklastel näib, et otsusel on tingimata suur kasvatustlik mõju. Keegi nais-autojuht oli sõitnud lapsele otsa ja vigastanud last nii raskesti, et viimane heitis hinge. Kohus mõistis autojuhi 60 päevaks vangi. Peale selle määrati autojuhile veel lisakaristusi. Ta ei tohi 2 aasta jooksul juua tilkagi alkoholi (mis praegu, kus keeluseadus alles muudeti, tundub ameeriklastele muidugi väga raske karistusena) ja juhtida mootorsõidukeid, ta peab vanglast vabanedes vähemalt kord kuus külastama haiglat, kus leidub lapsi, kes on vigastada saanud autode läbi. Sarnane külastamine sünnib samuti kahe aasta jooksul ja igakordsel kohtuniku juuresolekul.

Kuritegevuse vähenemine Berliinis.

Berliini kriminaalpolitsei ülem Schneider kirjutab ajakirjas „Deutsche Justiz“ pikemalt kuritegevusest Berliinis viimase aasta jooksul ja näitab, et see kuritegevus on tagasi läinud. Tema arvates on kuritegevuse tagasimineku peapõhjuseks uus kord kohtumõistmises: viimane sünnib maksva korra järgi õige kiirelt ja määratavad karistused on rängemad kui varem. Olgu lugu kuidas ta on, kindel näib olevat, et kuritegude arv tunduvalt on vähenenud. Kuna veel veebruarikuul 1933 pandi Berliinis toime 117 röövimist ja riisumist, langes see arv märtsis ja aprillis juba 80 peale ja sellest ajast peale langevad vastavad arvud järjekindlalt: mais ja juunis pandi toime kummalgi kuul 40 röövimist ja riisumist, juulis — 27, augustis — 28, septembris — 19 ja oktoobris — 20. Andmed järgnevate kuude kohta puuduvad. Samal ajal on muuseum silmnähtavalt kahanenud ka varguste arv. Viimane oli 1933. a. jaanuaris 7000, mais — 6300, juunis — 5800, juulis — 5500, augustis — 5300, septembris — 4700, oktoobris — 4575.

Kahe mehega naine.

Londoni kriminaalkohus arutas hiljuti ühe naise kahe-mehepidamise lugu, mis näitab, et üldiselt põlatud romantika ka meie päevil veel püsib ja isegi mõnikord omapäraselt õitseb. Kohtu ees oli keegi Lottie Graves (tema ka Smith), kes abiellus 8 aasta eest

kellegi noore ja ilusa maa-aluse raudtee konduktoriga. Abielupaar elas väga õnnelikult: mees armastas ainult oma naist ja viimane tegi kõik, et mehel oleks hea ja mugav elada. Kuid abielu oli ainult seetõttu nii õnnelik, et mees midagi ei näinud ja et naine oli küllalt osav. Naine armastas lõbutseada, selleks polnud aga mehe väikese palga juures mingit võimalust. Lottie Graves muretses endale need võimalused. Mees oli palju tööl, pidi mitu korda nädalas ka ööseti tööl viibima, ja vaba aega kasutas noor naine oma heaksarvamise järgi. Ta leidis endale sõpru, kes teda viisid kinodesse ja restoranidesse. See kõik olevat olnud ilmsüütu flirt. Siis aga tutvus Lottie ühe kordnikuga, Smithiga, kes talle väga meeldis ja kellega ka tema meeldis. Smith ja Lottie said tihti kokku ja ühel kohtamisel seletas naine (kordnik küsis Lottielt, mis sõrmust tema kannab), et ta olevat lesk ja tema esimene mees olevat seisnud maa-aluse raudtee teenistuses. Smith tegi naisele ettepaneku temaga abielluda — ja naine oli sellega päri. Kust ja kuidas naine endale muretses tarvisminevad võltsitud dokumendid, kuidas ta suutis oma mehe teadmata teisega abielluda ja pulmi pidada, pole teada; see ei selgunud ka kohtus. Igatahes oli Lottiel nüüd korraga kaks meest, sest ta ei lahkunud ka esimese juurest. Ei esimene ega teine mees ei saanud Lottie peale kaevata. Ta oli mõlemale truu abikaasa, keetis mõlemale süüa, hoidis mõlema korteri korras ja veel eeskujulises korras, oli ühesõnaga eeskujuline naine. Muidugi aitas talle kaasa asjaolu, et mehed pidid oma ameti tõttu olema palju väljaspool kodu. Sealjuures tuli Lottiel siiski vale abiks võtta. Esimesele mehele seletas ta, et ta olevat teenistusse astunud ühte haiglasse, kuid et tal tuleb ainult ööseti ära olla, ta olevat öö valinud seepärast, et mees on ööseti väljas. Teisele mehele seletas ta sedasama, kuid selle vahega, et ta olevat kinni päeval, arvesse võttes seda, et mees on päeviti ametis. Ilma teenijata, ilma kõrvalabita hoolitses naine kahe mehe eest! Muidugi tuleb arvesse võtta seda, et esimene mees ei mõtelnudki kahtlema hakata, kuna naine oli olnud talle tema arvates 8 aastat truu, teine mees aga oli värske abielumehena liig õnnelik selleks, et üldse midagi mõtelda. Nii kestis see abielu terve aasta. Naisel oli kaks sõrmust, üks esimeselt mehelt ja teine — teiselt. Ta pidi igakord mõtlema ka sõrmuste vahetamisele ja oleks seda paaril korral pea-aegu unustanud. Et pääseda sõrmustega jantimisest, müüs ta mõlemad sõrmused maha ja muretses endale sootuks uue sõrmuse, seletades oma meestele, et ta olevat sõrmuse kaotanud. Ta ei arvestanud aga oma teise mehe kombeid, kes talle igal palgapäeval midagi kinkis. Ja nii sai ta kaotatud sõrmuse asemele uue. Seda ei kannatanud aga naine enam välja. Üle aasta värises tema iga silmapilk, et pettus tuleb avalikuks, iga päev nõudis temalt puht-füüsiliselt palju tööd — ja nii pidi ta kord kokku langema: sõrmus oli vaid viimaseks tõukeks. Ta hakkas, kinki saades, nutma ja seletas teisele mehele ära terve loo. Politseinik, kui kohusetruu ametnik, ei saanud muud teha, kui naine jaoskonda viia ja seal teatada tervest loost. Kohtus olid mõlemad mehed peatunnistajateks ja tõen-

dasid mõlemad, et Lottie olevat neile olnud eeskujuliseks abikaasaks. Sellele vaatamata mõistis kohus Lotte kuueks kuuks türmi, kusjuures teine abielu tühistati. Mõlemad mehed olid nõus teda enda juurde tagasi võtma, seaduse järele käies sai esimene mees naise enda juurde tagasi.

Väljaandja: *Kohtu- ja Siseministeeriumi Administratiiv-ala Kirjastus.*

Vastutav toimetaja: *O. Angelus.*

KUULUTUSI.

Tunnustatakse maksvusetuks järgmised tunnistused:

Mäeberg, Villem, laskeriistaluba nr. 765, v. a. Lääne-Saare prefektilt 7. 7. 31. a.

(28189)

Volmer, Johannes Johani p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 416/4542, v. a. Sakala partisaanide polgu ülemalt 7. 4. 20. a.

(43871)

Oksaar, Harald Johannese p., kaitseväeteenistusest vabastamise tunnistus nr. 2327/97, v. a. Ratsarügemendi ülemalt 30. 9. 33. a.

(43872)

Joonas, Albert Juhani p., kaitseväe teenistuskäigu (maasaamise õiguse) tunnistus nr. 24292, v. a. Tartu kaitsevääringkonna ülemalt 5. 11. 21. a.

Koger, Johannes, isikutunnistus nr. 10912, v. a. Pärnu linna politseikomissariilt 1926. a.

(17517)

Pirso, August, isikutunnistus nr. 253, v. a. Audru vallavalitsuselt 5. 1. 25. a.

(17518)

Metsaots, Jüri, isikutunnistus nr. 62, v. a. Audru vallavalitsuselt 25. 7. 27. a.

(17519)

Steding, Valter, piirituseostuluba nr. 114, v. a. Tervishoiu- ja hoolekandevalitsuselt detsembrikuus 1932. a.

(17520)

Voorman, Jaan Tõnise p., kaitseväeteenistusest vabastamise tunnistus nr. 10538, v. a. Lääne maak. rahvaväe ja K. L. ülemalt 15. 11. 20. a.

Tolliteenijate ühingu algpõhikiri, registreeritud Tallinna-Haapsalu rahukogus 1919. a. nr. 81 all.

(43878)

Andresson, Aleksander Gustavi p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 307, v. a. Soomusrongide brigaadi ülemalt 31. 8. 21. a.

A/S. „VILL“ NARVAS. Juhatus telefon 70.

Engros müük V. Aguli 21, Telef. 1-61.

Detail „ Peetri pl. 2, „ 3-27.

Kauplused ja esindused: TALLINN, Viru tän. 23. Telefon 447-38.
TARTU, Kütüni tän. 5. „ 8-74.
NARVA, Peetri plats 2. „ 3-27.

Valmistab meeste- ja naisterahva ülikonna- ja kostüümiriiet villast ja siidist; siiditrikood (milanees jne.); villaseid, siid- ja floorsukki ja sokke; vateliini. — Puuvilla lõnga värvimine ja mertseriseerimine, villase lõnga värvimine ja ümbertöötamine.

Võõrastemaja „Room“ Restoran

Maneeži nr. 1. Telef. kodune keskjaam 425-51.

Tallinna sõitjatele soovitame mugavaid numbritube, varustatud jooksva sooja ja külma veega.

Õhtuti muusika ja tants.

Eeskujulik köök vilunud vene koka juhatusel. Hinnad mõõdukad.

F. BRASCHINSKY & P_o

TALLINN, V. KARJA 12. TELEF 436-90.

**Suurim pudukaupade ladu
välis- ning kodumaa toodetest.**

MÜÜK SUUREL JA VÄIKESEL ARVUL MÕÕDUKATE HINDADEGA.

Tööstus-kaubandus A-S.

„Samuel Besprospanie“

PEALADU: Tallinn, S. Karja 12, telef. 446-63.

VABRIK: Tallinn, S. Tartu mnt. 69, tel. 301-79.

Villased, puuvillased ja siidi silmkoe-tooted.

A-S. Ühendatud Manufaktuur-kauplused

Pikk 12.

„Selekt“

Mundi 3.

SOOVITAB: Kleidiriideid, siid-, samet-, villaseid.

Mööbliriideid: Gobelään-, damast-, plüüs.

Vaipu: Linoleum-, jute-, plüüs.

Linikuid: Kookus-, jute-, linoleum.

Suures
valikus ja
uutes
mustrites.

TALVEHOAJAKS

SOOVITAME MOODSAID:

VILLASEID, PUUVILLASEID JA SIIDI
KLEIDI-, MANTLI-, VOODRI- JA PESU-
RIIDEID, SUKKI, SOKKE, TRIKOO-
PESU, PITSE, PAELU J. N. E.

A/s. O. KILGAS

VABRIK: TALLINN, VOLTA 3.

Soovitame meie rikkalikust laost soodsa hinnaga igaseltsi **naha-
kaupu**: Talla-, pinsoli-, pastla-, raag-, juht-, kroom- ja
schavretti-nahku moodsais värves.

Jalanõusid: Kroom-, lakk- ja juhtnahast „REKORD“ vabriku
tooteid.

Säärsaapaid: Kroom- ja juhtnahast ning kalameestele kollaseid
vene saapaid.

Viltsaapaid meestele, naistele ja lastele nahkadega ja ilma,
mitmeis värves.

Riidest, kroomnahast tallaga suvikingi ja tenniskingi, igas suu-
ruses ja värvis.

A-S. Aleksei Gorbatschev & Ko. Veneturg 5.
Kõnetr. 307-34.

Th. Stempel

Asutatud 1867 a.

Tallinnas, Pikk 15. Tel. 437-37.

**Linane ja pesuriided,
Kardinad,
Daibad.**

Kohvik ja Kondiitriäri

H. Feischner

Tallinn,

Harju 45. Tel. 445-00.

EEKS-MAJA

toimetab

**tule-, elu-, murdvarguse-, klaasi- ja koduloomade-
kindlustusi.**

EEKS-MAJA une põhikirja kohaselt ei nõua kindlustusvõtjailt lisa-

EEKS-MAJA kindlustustingimused on kõigiti soodsad. [vastutust.

EEKS-MAJA maksab kindlustustasud täpsalt välja.

EEKS-MAJA on oma tusedate reservide ning arvurikka kindlustus-
võtjate pere tõttu võimsamaid kindlustusseltse Eestis.

EEKS-MAJA JUHATUS: Tallinnas, Lai 1. Telefon 438-85.

KONTORID:

Tallinnas, Lai 1. Tel. 445-07 ja
Harju 29.

Tallinna Majaomanikkude Pangas
Telefon 427-49.

OSAKONNAD:

Tartus, Suurturg 7, telef. 9-78;

Valgas, Vabaduse 6, telef. 36;

Viljandis, Tallinna 13. tel. 1-73;

Petseris, Kastani t., telef. 1-02;

Rakveres, Lai 17, telef. 1-64;

A g e n d i d igas linnas, alevis ja vallas.

Külastage

Hotel „Du Nord’i“!

Tallinnas.

Kõige odavamalt ostate

viimase moe järgi kodu- ja
välismaa riidest valmistatud

DAAMIDE ja HÄRRADE
valmisriideid ja kalevikanpu

JULIUS ABERG’i

Kalevi- ja valmisriieteärist

Tallinnas, Suur Karja 5.

Th. Kaarmann

Raekoja t. 8, 10 ja 12.

Majatarbed.

Koloniaalkaubad.

Miljonid

inimesed peavad töötama, et toita rotte ja hiiri. Ühel rotipaaril on aastas 800—900 järeltulijat, kelle aastane toiduhävitus on ligi **30.000 kg leiba.**

Ainult suurima Saksamaa keemiatehaste J. G. Farbenindustrie proovitud toode **ZELIO** hävitab garanteeritud kiirelt neid närijaid loomi.

Surn rottidele ja hiirtele, kes hävitavad varandusi ja levitavad haigusi.

Zelio - Pasta rottide ja Zelio - Terad hiirte vastu.

A-S. Mey & Landesen

Tallinn, Viru 9, tel. 446-46.

EDUARD TÖNISSON

TALLINN, KUNINGA 9.
TEL. 445-66.

Harjatööstus

Asut. 1870 a.

Harjad, pintslid, nahk- ja kookusjalamaid.

Vildivabrik

Asut. 1921 a.

Viltsaapad, toakingad, sadula-, rangi-, ehituse- j. n. e. vill.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Tarvitage eesti kaupa!

Talviseks Hooajaks Moodsaid Uudiseid:

SIIDI- JA VILLAST RIIET, SUKKI, SOKKE, PESU, PAELU, PITSE J.N.E.

SOOVITAB RIKKALIKUS VALIKUS

A-S. „Rauaniit“

Tallinn, Põhja puiestee Nr. 7.

Ostke meie vabriku kaupa ja veenduge nende headuses!

Jalgrattad: „Nauman“, „National“, „Primus“.
Õmblusmasinad: „Pfaff“, „Naumann“, „Vesta“.
Grammofonid ja plaadid: „Homocord“ on võist-
 lemata head. — Vastutus. — Vastutulelikud
 hinnad.

Kr. SAAR & Ko.

OSAKOND TARTUS.

Talinnas, Viru tän. 3.
 Telefon 461-20.

Tiibklavereid,
 Pianiinosid,
 Harmooniume
 müügil ja
 üürile anda.

Reisikohvleid,
 Reisikotte,
 Aktimappe,
 Vihmavarje.
 Jalutuskeppe,

Karl Jürgenson

Asutatud 1880 a.

Talinn, Kuninga t. 5.
 Telefon 436-86.

KUDUMIS- JA KETRAMISVABRIK

A.-S.

Vennad Tofer

KONTOR: Tallinn, Suur Karja 10.
Telefon 450-00.

Vabrik tarvitab ainult head ameerika puuvilla, valmistab oma kedratud lõngast moodsaid KLEIDI-, PÖLLE-, PESU-, PÜKSI-, PADJAPÖÖRI-, MADRATSI-, VIHMAKUUE-, ROOTSI-RIIDE-, OKSFORDI-, EESTI SEELIKU-, NAISKAITSELIIT-LASTE VORMIRIIEDE, FLANELLI, TASKURIIEDE, KALINGURI j. n. e., iseäranis suures valikus SPORDIRIIEDE: kostüümi, mantli ja tuulejaki jaoks.

SHOKOLAADIVABRIK

A.-S. GINOVKER & Ko.

TALLINN

Kõige suurem

meeste ja naiste valmisriiete kaubamaja Eestis

A. Rubanovitsch

Tallinnas, Viru tän. 8.
Telefon 436-65.

A.-S. „EESTISIID“

PEALADU:

Tallinn, Viru 14—1. Tel. 447-87.

OSAKONNAD:

Tallinn, Laadaplats 70.

Tartu, Poe tän. 7.

„ Aleksandri tän. 6. Tel. 1-95.

Narva, Peetri plats 1.

Viljandi, Tartu tän. 1-a. Tel. 30.

Petseri, Turu plats.

Praakkaubad ja restid alandatud hindadega.